

Kommunale rammer, PPR og pædagogers arbejde i grundskolen under covid-19-pandemien

En undersøgelse af erfaringer med nødundervisning, nødpasning og PPR i 2020 og 2021

INDHOLD

Kommunale rammer, PPR og pædagogers arbejde i grundskolen under covid-19-pandemien

1	Resumé	5
----------	---------------	----------

2	Indledning	12
2.1	Formål og undersøgelsesspørgsmål	13
2.2	Metodisk design	14
2.3	Datakilder	15
2.4	EVA's projektgruppe	16
2.5	Rapportens opbygning	16

3	Samarbejde mellem forvaltning og skoler	18
3.1	Kommunal rammesætning	18
3.2	Samarbejde mellem forvaltning og skoler	21
3.3	Fokusområder for nødpasning og nødundervisning	24
3.4	Samarbejdet om elevernes faglige udvikling og trivsel	34

4	PPR	39
4.1	Aktiviteter og indsatser	40
4.2	Omfanget af opgaver i PPR	45
4.3	PPR's perspektiver på børnenes trivsel og mistrivsel	47
4.4	PPR's samarbejde med skoler og SFO'er	48

5	Pædagogers arbejde i skole og SFO	50
5.1	Rammer for nødpasningen	50

5.2	Aktiviteter og indhold i nødpasningen	57
5.3	Nødpasningens betydning for børnenes trivsel og relationer	62
5.4	Ledelse, samarbejde og pædagogers arbejdsvilkår	65

	Appendiks A – Litteraturliste	72
--	--------------------------------------	-----------

1 Resumé

Denne rapport belyser erfaringer med nødpassning, nødundervisning og Psykologisk Pædagogisk Rådgivning (PPR) under covid-19-pandemien. Rapporten er gennemført på opdrag fra Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM) med det formål at samle og lære af de erfaringer, som kommunale forvaltninger, PPR samt pædagoger og SFO-ledere har gjort sig under perioder med nedlukning og gradvis genåbning som følge af covid-19-pandemien i forår og forsommer 2020 og vinteren 2021. Figur 1.1 giver et overblik over perioderne. Både under nedlukning og genåbning var skolerne underlagt nødbekendtgørelser, og eleverne modtog nødundervisning. I perioderne med nedlukning blev der etableret nødpassning for elever, hvis forældre var i beskæftigelse,¹ og for elever med særlige behov.

FIGUR 1.1

Perioder med nedlukning og genåbning i forbindelse med covid-19 fra forår 2020 til forår 2021

Erfaringsopsamlingens oprindelige opdrag var et tillæg til rapporten om *Grundskolers erfaringer med nødundervisning under covid-19-pandemien*. Tillægget skulle belyse erfaringer med nødpassning og nødundervisning i foråret og forsommeren 2020 med perspektiver fra skolechefer, PPR, SFO-ledere og pædagoger (EVA, 2021). Kort efter undersøgelsen blev påbegyndt, befandt skoler og fritidsordninger sig imidlertid igen i en periode med nedlukning, og det blev derfor besluttet at justere undersøgelsens fokus og inddrage kommuner og skolefritidsordningers nyeste erfaringer fra nedlukningen 2021. Dermed blev det muligt at se på de samlede erfaringer fra perioderne med

1 Under nedlukningen i 2020 gjaldt det børn op til 9 år, hvis forældre varetog samfundskritiske funktioner og hvis muligt børn op til 9 år, hvis forældre var privatansatte og ikke hjemsendte (BUVM, 2020a). Under nedlukningen i 2021 blev nødpassningen breddet ud til at omfatte børn op til og med 4. klasse, hvis forældre var i beskæftigelse eller selvstændige erhvervsdrivende og enten ikke var hjemsendt eller varetog beskæftigelsen eller erhvervet hjemmefra (BUVM, 2020b).

nedlukning og genåbning i 2020 såvel som nedlukningen i 2021 (rapporten belyser dog kun den første del af nedlukningen i 2021, da den kvalitative dataindsamling blev afsluttet d. 4. februar 2021, og den kvantitative dataindsamling sluttede d. 3. marts 2021. Rapporten belyser dermed ikke den anden genåbning i 2021).

Betegnelser af perioder under covid-19

I rapporten anvendes følgende betegnelser:

- **Nedlukningen 2020.** Dækker over perioden fra d. 16. marts, hvor hele Danmark lukkede ned, og frem til 15. april for 0.-5. klasse og til 18. maj for 6.-10. klasse.
- **Genåbningen 2020.** Dækker perioden, hvor skolerne gradvist åbnede igen, fra d. 15. april for 0.-5. klasse og fra 18. maj for 6.-10. klasse og frem til sommerferien.
- **Nedlukningen 2021.** Dækker perioden fra d. 9. december 2020, hvor 5.-10. klasse blev hjemsendt, mens 0.-4. klasse var hjemsendt fra 4. januar 2021. Eleverne i 0.-4. klasse vendte tilbage i skole fra d. 8. februar, mens de ældste elever i 5.-10. klasse kom tilbage hver anden uge fra 6. april 2021.
- **Covid-19-perioden.** Dækker hele perioden præget af covid-19 fra midt marts 2020 til tidspunktet for dataindsamlingen (11. januar – 3. marts 2021).

Erfaringsopsamlingens formål er at fremhæve den læring og de erfaringer, aktørerne gjorde sig i covid-19-perioden, med henblik på dels at blive klogere på, hvordan man kan håndtere tilsvarende ekstraordinære situationer i fremtiden, og dels hvordan erfaringerne kan være relevante i videreudviklingen af kommuner, grundskoler og fritidsordningers almindelige praksis.

Der tages dog det forbehold, at man ikke kan sammenligne nødundervisning og nødpasning med almindelig undervisning og pædagogisk arbejde i forholdet én-til-én. Derfor er det ikke nødvendigvis alle erfaringer fra covid-19-perioden, der er relevante, når kommuner, PPR, grundskoler og fritidsordninger igen vender tilbage til en almindelig hverdag.

Rapportens resultater er relevante for både nationale og kommunale beslutningstagere for PPR samt for ledelser, lærere og pædagoger på grundskolerne og i SFO.

Resultater

Undersøgelsen viser, at skolechefer, PPR-lederes, SFO-lederes og pædagogers arbejde i løbet af nedlukningen i 2021 bar præg af, at de byggede på erfaringer fra nedlukningen og genåbningen i foråret 2020. Selvom alle igen befandt sig i en undtagelsestilstand, var det ikke længere helt uvant, at nødpasningen var underlagt sundhedsfaglige restriktioner, og at meget samarbejde og nødundervisning foregik på afstand. Hvor nedlukningen i 2020 bød på en helt ny og ukendt opgave for skolerne, og hvor nødbekendtgørelser og sundhedsfaglige retningslinjer blev omsat til praksis i højt tempo, tegner erfaringsopsamlingen et billede af en mere rolig nedlukning i 2021. På tværs af interviewene peger undersøgelsens deltagere på, at personale og elever har vist sig at være meget

omstillingsparate under de ændrede vilkår, der har kendetegnet covid-19-perioden. Der er opbygget erfaringer med at arbejde virtuelt, og god hygiejne er blevet en del af hverdagen og ikke noget, som kræver en særlig indsats og fokus.

Erfaringsopsamlingen viser, at særligt ét læringspunkt fra foråret 2020 har præget nødpasning, nødundervisning og PPR under nedlukningen i 2021. Det drejer sig om at rette øget opmærksomhed på udsatte elever og begyndende mistriivsel blandt de hjemsendte elever. De vigtigste greb for at imødekomme mistriivsel blandt eleverne var for skolers og SFO'ers vedkommende at være i tæt kontakt med elever og at tilbyde nødpasning, når det blev vurderet, at der var behov for det. For PPR's vedkommende handlede det om at fortsætte så mange aktiviteter og indsatser som muligt, om end en del måtte omlægges til digital gennemførelse.

Trods det øgede fokus på spirende mistriivsel peger undersøgelsen på, at der blandt både skolechefer, PPR-ledere, SFO-ledere og pædagoger var en bekymring for, om nedlukningens varighed ville betyde mistriivsel hos flere elever, og om alle tilfælde af mistriivsel ville blive opdaget, når kontakten til eleverne ofte foregik virtuelt. Der var en særlig bekymring for elever, hvis forældre takkede nej til nødpasning eller tilbud fra PPR.

Undersøgelsen belyser erfaringer fra tre forskellige områder: kommunale forvaltninger, PPR og pædagogers arbejde i skole og SFO. I det følgende præsenteres de overordnede resultater inden for hvert område. Hvert område afrundes med en kort perspektivering af de erfaringer, der er gjort i covid-19-perioden.

Samarbejde mellem forvaltning og skoler

Samarbejdet var præget af tæt dialog

Covid-19-perioden har været præget af et tæt og dialogisk samarbejde mellem kommunale forvaltninger og skoler. Undersøgelsen viser, at kommunerne har været i hyppig kontakt med skolerne gennem hele perioden. Den nye situation, som indfandt sig i foråret 2020, skabte et behov for en tydelig rammesætning fra kommunerne. Gennem hele perioden har kommunerne oversat og formidlet nye bekendtgørelser og retningslinjer til skolerne. Derudover har de understøttet skoler og SFO'er på forskellig vis i de forskellige perioder, så de bedst muligt kunne løfte kerneopgaven. I forbindelse med genåbningen i 2020 handlede det især om at hjælpe med ekstra ressourcer til rengøring og hygiejne samt varetagelse af pædagogiske opgaver, mens der under nedlukningen i 2021 har været fokus på at sikre formidlingen af tilbud om nødpasning for de elever, der havde behov.

Skolecheferne vurderer, at de ændrede vilkår i covid-19-perioden havde positiv betydning for forvaltningens samarbejde med skolerne. I alt 67 % vurderer, at perioden har haft enten overvejende (49 %) eller meget (18 %) positiv betydning for samarbejdet, mens i alt 2 % vurderer, at den har haft en enten overvejende (2 %) eller meget (0 %) negativ betydning. Det betyder dog ikke, at det tætte samarbejde nødvendigvis vil fortsætte, når skolerne igen er tilbage i en normal hverdag. Den undtagelsestilstand, kommuner og skoler har befundet sig i under covid-19-perioden, betød, at samarbejdet i vid udstrækning har handlet om konkret tolkning og forståelse af retningslinjer, der havde betydning for nødundervisningen. Når skolerne igen er tilbage i en normal hverdag, vil behovet for kunne afklare spørgsmål hos forvaltningen ikke være det samme.

Skolecheferne vurderer, at en høj grad af gensidighed i samarbejdet – hvor de kommunale forvaltninger i hyppig dialog har støttet skolerne og samtidig fået større indblik i skolernes dagligdag – har styrket samarbejdsrelationen.

Flere i nødpasning under nedlukningen i 2021 end i 2020

Undersøgelsen viser, at flere elever var i nødpasning under nedlukningen i 2021 end under nedlukningen i 2020. Fra politisk side var der under nedlukningen i 2021 fokus på at få flere elever ind på skolerne til nødpasning, og tilbuddet om nødpasning blev bredt mere ud. Det blev muligt for elever i 0.-4. klasse, hvis forældre var i beskæftigelse eller selvstændige erhvervsdrivende (og ikke kun forældre i kritiske samfundsfunktioner eller privatansatte med fysisk fremmøde, som tilfældet var i 2020) at møde ind til nødpasning på skolen (BUVM, 2020b).

Denne ændring afspejler sig i skolechefernes vurdering af udviklingen af antal børn i nødpasning. I alt 76 % af skolecheferne vurderer, at de modtog enten flere (57 %) eller mange flere (19 %) elever i nødpasning under nedlukningen 2021 end i nedlukningen i 2020. Kommunerne modtog i gennemsnit 12 % af eleverne i 0.-4. klasse på almenområdet i nødpasning mindst én dag i uge 4 i 2021. Nødpasningen i skoletiden havde til formål at give eleverne bedre mulighed for at deltage i nødundervisningen, idet de kunne få hjælp og støtte af pædagogisk personale på skolen. Ifølge skolecheferne var der øget fokus på at få elever med særlige behov i nødpasning, hurtigt efter at nedlukningen i 2021 blev en realitet. De beretter om løbende fokus på at opspore elever, der kunne have gavn af fysisk fremmøde. Netop for at kunne følge elevernes trivsel, var der ifølge skolecheferne stort fokus på kontakten til elever og forældre under nedlukningen i 2021.

Danmarks Evalueringsinstituts (EVA) første erfaringsopsamling pegede på, at nedlukningen i 2020 var særligt vanskelig for elever, som i forvejen havde faglige eller sociale udfordringer. På den baggrund var det vurderingen, at der var brug for øget fokus på denne elevgruppe, så de kunne få hjælp med skolearbejde og strukturering af dagen (EVA, 2021). Den aktuelle erfaringsopsamling peger på, at der netop har været fokus på dels at tilbyde nødpasning til flere elever og dels at være i tæt kontakt med de elever, som modtog fjernundervisning.

Beslutninger om tilrettelæggelse af undervisning blev truffet lokalt

Undersøgelsen viser, at det ifølge skolecheferne i høj grad var de enkelte skoler, der traf lokale beslutninger om tilrettelæggelse af undervisningen under nedlukningen i 2021. 70 % angiver, at skolerne besluttede lokale løsninger om tilrettelæggelse af fjernundervisningen som virtuel undervisning (27 % angiver, at kommunen og de enkelte skoler har truffet beslutninger i samarbejde, mens 3 % af skolecheferne svarer, at kommunerne har truffet fælles beslutninger for alle skolerne). 68 % af skolecheferne angiver, at skolerne besluttede lokale løsninger om prioritering af fag (her angiver 25 %, at kommunen og de enkelte skoler har truffet beslutninger i samarbejde, mens 7 % svarer, at kommunerne har truffet fælles beslutninger for alle skolerne). Når beslutninger om undervisningens tilrettelæggelse ofte blev truffet lokalt, skyldtes ifølge skolecheferne, at skolerne havde forskellige forudsætninger, fx forskelle i elevgrundlag og digitale muligheder, som betød, at der var behov for at finde lokale løsninger.

Under nedlukningen i 2021 var der en særlig opmærksomhed på omfang og kvalitet af virtuel undervisning. Skolecheferne forklarer i interviewene, at det handlede om at sikre en tæt og løbende kontakt til eleverne og om at imødekomme den nationale retningslinje om at gennemføre så almindelig undervisning som muligt.

Kommunerne understøttede udviklingen af kvaliteten i fjernundervisningen

Undersøgelsen viser, at 65 % af skolecheferne angiver, at kommunen fulgte op på elevernes faglige udvikling i form af generel opsamling af erfaringer (fx på skoleledermøder) efter perioden med nødundervisning i foråret og forsommeren 2020, hvorimod kun 5 % af skolecheferne angiver, at kommunerne indsamlede konkrete input om elevernes faglige udvikling (i form af samtaler med eller input fra lærere, fagansvarlige eller elever). I interviewene forklarer skolecheferne, at de priori-

terede generelle erfaringsopsamlinger, fordi de var særligt optagede af at sikre og udvikle kvaliteten af nødundervisningen. Det gjorde de ved at være i tæt dialog og understøtte erfaringsudveksling mellem skolerne om kvaliteten i fjernundervisning.

Perspektivering: samarbejde mellem forvaltning og skoler

Nedlukning og genåbning af skolerne betød, at skolerne skulle tilrettelægge nødundervisning og nødpasning, som de ikke havde tidligere erfaringer med. Forvaltning og skoler har været i hyppigere dialog, og samarbejdet har rykket dem tættere sammen om det fælles mål, nemlig at lykkes med undervisningen under helt særlige omstændigheder. Erfaringsopsamlingen peger på, at den tætte dialog og fælles engagement i udviklingen af undervisningen har haft positiv betydning for samarbejdet. Samtidig peger den dog også på, at der er behov for at vende tilbage til de vante frihedsgrader for skolerne, og at det er afgørende at tilrettelæggelse af undervisning varetages lokalt på skolerne ud fra pædagogiske og didaktiske hensyn.

PPR

Under nedlukningen 2021 var aktivitetsniveauet tæt på normalt

PPR har haft meget forskellige rammer for deres arbejde i løbet af covid-19-perioden. Da skolerne lukkede ned første gang i foråret 2020, var PPR som alle andre uforberedte på, hvad covid-19-pandemien bragte med sig. Aktiviteter og indsatser blev fortrinsvist enten aflyst eller omlagt til virtuelle møder. Med genåbningen i 2020 genoptog PPR i vid udstrækning aktiviteter og indsatser med fysisk fremmøde. Da skolerne lukkede ned i 2021, blev det prioriteret at gennemføre en del aktiviteter med fysisk fremmøde, mens andre blev omlagt til virtuelle møder og samtaler. PPR's arbejde bar dog præg af, at skolerne var lukkede, hvorfor bl.a. observationer i klasserummet ikke kunne gennemføres.

Bekymring for elevernes trivsel

Til trods for at PPR i 2021 i højere grad kunne fortsætte deres arbejde, end det var tilfældet under nedlukningen i 2020, udtrykker PPR-lederne en bekymring for nogle børns trivsel. Det handler om børn fra udsatte positioner, som har det svært hjemme, og som skulle tilbringe mere tid i hjemmet. Derudover vurderer PPR-ledere, at flere elever kan være påvirkede af at savne hverdagens struktur og klassens sociale fællesskab. PPR-lederne peger på, at der efter nødundervisningen i 2020 viste sig trivselsproblematikker, som først blev synlige, da hverdagen indtraf igen efter sommerferien. De frygter derfor, at noget lignende kan gøre sig gældende igen, fordi det kan være vanskeligt for lærere og pædagoger at få øje på elevernes mistrivsel, når de kun mødes virtuelt.

Perspektivering: PPR

Restriktionerne under covid-19 har betydet, at det har været nødvendigt for PPR at prioritere, hvilke aktiviteter der blev gennemført med fysisk fremmøde, og hvilke aktiviteter der blev afviklet digitalt. Erfaringsopsamlingen peger på, at det kun er afgrænsede dele af PPR's arbejde, der kan omlægges digitalt, uden at det går ud over kvaliteten. PPR-lederne peger således på, at det kan være mere effektivt at gennemføre interne møder og visse møder med andre professionelle digitalt. Til forskel herfra er en erfaring, at indsatser og rådgivning bedst afvikles med fysisk tilstedeværelse. Det skyldes, at det ofte er afgørende at kunne opbygge tillid og tryghed for at lykkes med en indsats eller rådgivning, samt at situationer, der indebærer observation eller test, kræver fysisk fremmøde. Selvom det derfor i en periode er lykkedes at omlægge nogle aktiviteter digitalt, har det været af nød, og det er vigtigt at vende tilbage til en situation, hvor PPR mødes fysisk med børn, forældre og fagprofessionelle.

Pædagogers arbejde i skole og SFO

Undersøgelsen af det pædagogiske arbejde i skole og SFO har særligt fokus på pædagogernes roller og opgaver samt deres perspektiver på ændringernes betydning for kvaliteten i det pædagogiske arbejde. Under nedlukningen i 2020 var kun ganske få elever i nødpasning, og pædagogerne varetog kun i meget begrænset omfang nødpasning af elever. I denne del af undersøgelsen spiller nedlukningen i 2020 derfor kun en lille rolle. I genåbningen i 2020 varetog pædagoger både nødundervisning og nødpasning. I nedlukningen 2021 var det primært pædagoger, der varetog nødpasningen i såvel skole- som SFO-tid.

Bedre mulighed for at understøtte undervisningen i 2021

Undersøgelsen peger på, at det i vid udstrækning var pædagoger, som var til stede på skolerne, når elever mødte ind til nødpasning i skoletiden. Pædagogernes rolle var primært at understøtte undervisningen, som blev forberedt og ofte også gennemført af en lærer i form af fjernundervisning. For de yngste elever kunne det betyde, at pædagogerne hjalp med at læse og forstå opgaver, mens det for de ældre elever kunne handle om at hjælpe med at tilpasse undervisningen til den enkelte elevs behov. Det adskiller sig fra situationen under genåbningen i 2020, hvor pædagoger var sammen med hele eller halve klasser og havde større ansvar for gennemførelsen af undervisningen. Undersøgelsen peger på, at pædagogerne i nedlukningen i 2021 kunne understøtte de elever, der mødte i nødpasning, så de bedre kunne deltage i fjernundervisningen.

Restriktioner begrænsede det pædagogiske arbejde

Restriktioner og afstandskrav i perioderne med nødpasning betød, at børnene havde begrænset adgang til legetøj og legesteder og et reduceret udbud af aktiviteter i SFO-tiden. Det begrænsede børnenes medbestemmelse, både mht. hvad de gerne ville lege og lave af aktiviteter, og mht. hvor, hvornår og hvem de var sammen med. Vi ved fra tidligere undersøgelser, at medbestemmelse har betydning for, om børnene oplever at blive hørt og have indflydelse på deres dag i SFO'en (EVA, 2018). Pædagogerne bemærker dog, at de under nedlukningen 2021 havde fundet måder at håndtere de sundhedsfaglige retningslinjer på, som var mindre begrænsende for børnene end under genåbningen i 2020.

Børn savnede fællesskaber og legekammerater, men fik også nye venner

Covid-19-perioden betød, at børnene ikke var sammen med hinanden som normalt. Ifølge SFO-ledere og pædagoger udfordrede savnet til legekammerater børnenes trivsel. I SFO-tiden var der imidlertid også muligheder for at danne nye venskaber, hvilket særligt kom børn på kanten af børnefællesskabet til gode. Perioden var dog kendetegnet ved et fravær af det store børnefællesskab, som vi ved fra tidligere undersøgelser har betydning for, at børn oplever, at de hører til i SFO'en og er en del af et fællesskab med tilknyttede værdier og traditioner (EVA, 2018).

Tæt kontakt mellem børn og pædagoger

Under nedlukningen 2021 var det en mindre del af børnene, der mødte til pasning i SFO, end der normalt er. Det gav pædagogerne bedre tid til samvær med børnene, hvilket samtidig betød, at pædagogerne fik en tættere relation og et bedre kendskab til børnene, og at de i højere grad end normalt kunne understøtte deres trivsel.

Samarbejde og ledelse på afstand krævede tydelig kommunikation

Undersøgelsen peger på, at pædagogerne var den personalegruppe, som i størst omfang var til stede på skolerne og varetog nødpasning under nedlukningen i 2021. Det betød, at både samarbejde og ledelse ofte foregik på afstand, hvilket krævede tydelig kommunikation. Når SFO-lederne ikke var tilstede, havde det stor betydning for pædagogerne, at der blev kommunikeret tydeligt både om skiftende retningslinjer, om skemaer og om ledelsens forventninger til personalet. Hvad angår samarbejdet med skolens lærere, der havde ansvar for den undervisning, som pædagogerne

skulle understøtte, var det vigtigt for pædagogerne, at de havde indblik i undervisningsplaner og opgaver, og at de løbende kunne være i dialog med lærerne.

Perspektivering: pædagogers arbejde i skole og SFO

Særligt i nedlukningen 2021 har pædagoger varetaget en vigtig rolle for de børn, der havde behov for nødpasning. De særlige omstændigheder har betydet, at der har været færre børn i både skole- og SFO-tid, hvilket har givet mulighed for mere fordybelse i samværet med det enkelte barn, både når det gjaldt understøttelse i undervisningen og socialt samspil og aktiviteter i fritiden. Det har været positivt, især for de sårbare børn. I både genåbningen 2020 og nedlukningen 2021 har pædagoger ofte arbejdet med den samme mindre gruppe børn på tværs af skole- og SFO-tid. Det har givet pædagogerne et større indblik i hele dagens forløb og dermed en bedre kontinuitet i det pædagogiske arbejde. Erfaringerne fra covid-19-perioden peger på, at børn kan have gavn af en mere tæt og kontinuerlig relation til pædagoger og få andre børn, men samtidig kan børnene savne det større fællesskab, der giver andre muligheder for aktiviteter og venskaber.

Om datagrundlaget

Undersøgelsens resultater baserer sig på både kvantitative og kvalitative data. Det kvantitative datagrundlag består af en spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer. Det kvalitative datagrundlag består af individuelle interview med skolechefer, ledere af PPR og ledere af SFO samt gruppeinterview med pædagoger.

Interviewene blev gennemført i perioden 11. januar til 4. februar 2021, hvor skoler og fritidsordninger var lukket ned. Spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført fra 4. februar til 3. marts 2021, og skoler og fritidsordninger åbnede for elever fra 0.-4. klasse fra 8. februar 2021.

2 Indledning

I marts 2020 måtte alle skoler og uddannelsesinstitutioner lukke som følge af covid-19-pandemien. I løbet af 2020 og i starten af 2021 har skoler og uddannelsesinstitutioner været præget af delvise nedlukninger og gradvis genåbning og har i den forbindelse haft flere perioder med nødundervisning og nødpasning. Målet med nødundervisningen var i første nedlukning at tilgodese den enkelte elevs behov inden for rammerne af, hvad der var praktisk muligt i den ekstraordinære situation. I genåbningsperioden sigtede nødundervisningen mod en ”fleksibel og gradvis indfasning af den almindelige undervisning” (BEK nr. 629 af 15.5.2020, s. 2). Selvom elever og lærere kunne vende tilbage til skolerne, var der dog fortsat tale om en ekstraordinær situation.

I nedlukningen 2021 var målet, at nødundervisningen for så vidt muligt skulle svare til den almindelige undervisning, og at undervisningen skulle imødegå den enkelte elevs behov i, hvad der stadig betegnedes som en ekstraordinær situation. Nødpasningen skulle i denne periode så vidt muligt foregå i vante rammer og understøtte barnets eller den unges trivsel og tryghed i det omfang, det var muligt (BUVM, 2020b). Nødpasningen i skoletiden gav eleverne bedre mulighed for støtte til at deltage i nødundervisningen.

Denne rapport har til formål at samle og lære af de erfaringer, som kommunale forvaltninger, Psykologisk Pædagogisk Rådgivning (PPR) samt pædagoger og SFO-ledere har gjort sig under perioderne med nedlukning og gradvis genåbning som følge af covid-19-pandemien i 2020 og 2021, og er gennemført på opdrag fra Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM). Rapporten kan læses i forlængelse af den rapport Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) udgav tidligere i 2021, *Grundskolens erfaringer med nødundervisning under covid-19-pandemien*, hvis formål var at belyse, hvordan lærere, elever og skoleledere oplevede perioden med nedlukning og nødundervisning og pasning i 2020, og ligeledes hvordan de gradvise åbning 2020 blev oplevet.

Nødpasning og nødundervisning

Under nedlukningerne i forbindelse med covid-19-pandemien måtte skolerne ikke, som udgangspunkt, modtage elever i skole, SFO eller fritidshjem. Under begge nedlukninger (i 2020 og 2021) var nogle elevgrupper dog undtaget hjemsendelse (bl.a. elever med særlige behandlingsmæssige behov). Under nedlukningen i 2021 blev elever på specialskoler og i specialklasser desuden undtaget fra hjemsendelsen.

Det var kommuneres ansvar at etablere nødpasning til børn og unge, der ikke blev modtaget i skole og fritidsordninger. Under nedlukningen i 2020 gjaldt det især børn op til 9 år, hvis forældre varetog samfundskritiske funktioner, og børn med særlige behov, herunder forhold

i hjemmet (og hvis muligt børn op til 9 år, hvis forældre var privatansatte og ikke hjemsendte). Under nedlukningen i 2021 blev tilbuddet om nødpasning udbredt til at omfatte børn, hvis forældre arbejder (uanset om det var i eller uden for hjemmet) op til og med 4. klasse samt elever med særlige behov. Uden at der blev ændret i retningslinjen om nødpasning for elever med særlige behov, var der stor politisk opmærksomhed om at kommunikere muligheden for nødpasning af børn i mistrivsel til både elever, forældre, skoler og kommuner.

Både hjemsendte elever og elever i nødpasning modtog nødundervisning, der ”omfatter både nødundervisning med fysisk tilstedeværelse på skolen og nødundervisning uden fysisk tilstedeværelse på skolen [...] og en kombination heraf.” I praksis betød det, at en elev, som var på skolen, enten kunne modtage undervisning på skolen eller blive fjernundervist af en lærer, der var hjemsendt, mens pædagogisk personale, der var tilstede på skolen, hjalp og understøttede elevens arbejde. Alle elever (med undtagelse af elever i specialtilbud og på specialskoler) modtog altså nødundervisning, nogle hjemmefra og en mindre del på skolen. De elever, som var på skolen, fik mulighed for hjælp fra personale, primært pædagoger og undertiden også lærere.

I genåbningen mødte eleverne til fysisk nødundervisning.

(BEK 217; BUVM, 2020b).

2.1 Formål og undersøgelsesspørgsmål

Formålet med erfaringsopsamlingen er at indsamle erfaringer fra covid-19-perioden blandt skolechefer, PPR, SFO-ledere og pædagoger. Erfaringsopsamlingen sætter fokus på, hvordan aktørerne styringsmæssigt og pædagogisk har grebet perioden an, og på at uddrage læring, der kan bidrage til fremtidig organisering og praksis. Erfaringsopsamlingen tager afsæt i nedlukningen 2021, som perspektiveres til nedlukningen og genåbningen i 2020.

Erfaringsopsamlingens undersøgelsesspørgsmål tager afsæt i et tredelt fokus på henholdsvis samarbejdet mellem forvaltning og skoler, PPR og det pædagogers arbejde på skoler og i skolefritidsordninger.

2.1.1 Samarbejde mellem forvaltning og skoler

Opsamlingen af erfaringer blandt skolechefer har hovedsageligt fokus på samarbejdet med skolerne. Dog indgår også skolechefers erfaringerne med sammenhængen mellem skole og fritidsordning.

- Hvordan har kommunerne organiseret nødundervisning og -pasning i perioden, og hvilke retningslinjer er der udstukket for skoler og fritidsordninger, fx om kontakt til elever eller timetal for undervisning?
- Hvordan har kommunerne understøttet og vejledt skoler og fritidsordninger i perioden? Hvilke erfaringer har kommunerne gjort med den ændrede organisering, og hvad har været mere eller mindre velfungerende?
- Hvordan har kommunerne praktiseret ledelse på afstand samt fulgt op på elevernes faglige udvikling og trivsel?

2.1.2 PPR

- Hvordan har PPR's arbejde set ud under covid-19-perioden? Hvor har arbejdsmængden været, og hvordan har den øgede digitale omstilling påvirket PPR's arbejde?
- Hvilken betydning har nødundervisningen og ændringer i PPR's indsatser haft for elevernes trivsel? Og hvordan har samarbejdet med pædagoger og lærere fungeret i perioden?

2.1.3 Pædagogers arbejde i skole og SFO

- Hvordan har SFO-lederne organiseret det pædagogiske arbejde?
- Hvad kendetegner det pædagogiske arbejde, som pædagogerne har varetaget under covid-19? Hvordan har pædagogerne oplevet karakteren og mængden af arbejdsopgaver?
- Hvilken betydning har de ændrede forhold haft for kvaliteten af det pædagogiske arbejde, samt hvordan har sammenhængen været mellem skole og fritidsordning?

I besvarelsen af ovenstående spørgsmål har der være en generel opmærksomhed på kontekstuelle forhold, som har betydning for respondenternes erfaringer. Det kan fx handle om forskellige elevgrupper og familiernes rolle for elevernes trivsel. På tværs af de tre områder har det været et generelt perspektiv, om erfaringerne fra covid-19-perioden har ført til ændringer eller overvejelser om ændringer af praksis.

2.1.4 Fokus og afgrænsning

Der er i undersøgelsen et særligt fokus på folkeskolens yngste elever. Undersøgelsens spørgsmål om ledelse af og pædagogisk arbejde i fritidsordninger vedrør naturligvis kun de elever, der går i 0.-3. klasse. Undersøgelsen af nødpasning har desuden primært fokus på elever i 0.-4. klasse. Det skyldes, at elever i 0.-4. klasse kunne møde i nødpasning, hvis deres forældre skulle arbejde, og de ikke havde mulighed for at understøtte fjernundervisningen i hjemmet (se boksen ovenfor for en udvidet beskrivelse af nødpasningen). Derudover kunne elever fra alle klassetrin møde i nødpasning, hvis der var særligt behov. Der er enkelte emner i forvaltningens samarbejde med skolerne og i PPR's arbejde, som også vedrør ældre elever. Undersøgelsen belyser ikke erfaringer fra privatskoler, friskoler eller efterskoler, ligesom den heller ikke behandler klubtilbud.

I rapporten anvendes betegnelsen *elever*, når vi er i en skolekontekst, mens vi skriver om *børn*, når vi er i skolefritidsordninger.

2.2 Metodisk design

Undersøgelsens design er bygget op omkring en kombination af kvalitative og kvantitative elementer, der inddrager perspektiver fra skolechefer, PPR-ledere, SFO-ledere og pædagoger. Der er i designet lagt vægt på, at undersøgelsens datagrundlag giver mulighed for at tegne et bredt billede af de forskellige aktøres erfaringer fra hele covid-19-perioden.

Det er en grundlæggende præmis for erfaringsopsamlingen, at dataindsamlingen er gennemført næsten et år efter første nedlukning, samt at den kvalitative del af dataindsamlingen er lavet under anden nedlukning (11. januar til 4. februar 2021), mens den kvantitative del er lavet under nedlukning og gradvis genåbning (4. februar til 3. marts 2021). Undersøgelsen skulle oprindeligt kun have belyst erfaringerne fra 2020, men da kommuner og skoler igen befandt sig i en ny nedlukning, kort

inden dataindsamlingen blev påbegyndt, gav det mulighed for at undersøge de seneste erfaringer med nødpassning og nødundervisning fra nedlukningen i 2021. Det blev derfor besluttet at tage afsæt i nedlukningen i 2021 med perspektivering til erfaringerne fra 2020. Det bemærkes, at undersøgelsen kun belyser første del af nedlukningen i 2021, idet skolerne fortsat var lukkede, da den kvalitative dataindsamling blev afsluttet, og skolerne var i gang med en gradvis genåbning, da den kvantitative dataindsamling blev afsluttet.

Erfaringsopsamlingen er informeret og kvalificeret gennem indledende telefoninterview samt pilotinterview, der har haft til formål at fokusere indhold og tilpasse sprogbrug i forbindelse med den efterfølgende dataindsamling.

2.3 Datakilder

Denne erfaringsopsamling baserer sig på analyser af såvel kvantitative som kvalitative data for på den måde at give et bredt og nuanceret billede af de erfaringer, som de deltagende aktører har gjort sig under covid-19-pandemien. Et overblik over de enkelte datakilder præsenteres her (se tabel 2.1). Der henvises til metodebilaget for yderligere detaljer om dataindsamlingens forløb og resultater.

TABEL 2.1

Overblik over datakilder

Målgruppe	Kvalitative metoder	Kvantitative metoder
Skolechefer	7 individuelle interview	Spørgeskemaundersøgelse blandt samtlige skolechefer
PPR-ledere	7 individuelle interview	-
Ledere af skolefritidsordninger	7 individuelle interview	-
Pædagoger	6 gruppeinterview	-

2.3.1 Survey

Der er gennemført en spørgeskemaundersøgelse af EVA, som har udsendt elektroniske link til besvarelse i Inquisite til skolecheferne i alle 98 danske kommuner. Dataindsamlingen er foregået i perioden fra 4. februar til og med 3. marts 2021.

Spørgeskemaet belyser kommuners erfaringer fra covid-19-perioden. Spørgsmålene i skemaet tager afsæt i nedlukningen 2021² og perspektiverer til nedlukning og genåbning i 2020.

For at opnå højest mulige svarprocent er der for det første systematisk udsendt påmindelser til de inviterede respondenter, og for det andet er der fulgt op med telefonopringninger til udvalgte respondenter. Med dette er der opnået en svarprocent på 56 %. Repræsentativitetsanalysen viser nogle forskelle mellem fordelingerne i populationen hhv. respondenter, der har besvaret skemaet,

2 I skemaet spørges til nedlukningen fra 4. januar 2021, idet der først fra denne dato var tale om en fuld nedlukning. De ældste elever i 5.-10. klasse var hjemendt fra d. 9. december 2020.

hvilket er forventeligt, når der er tale om en lille population. I forhold til geografi er Region Midtjylland lidt underrepræsenteret, mens de andre regioner i Jylland (Nordjylland og Region Syd) er en lidt overrepræsenterede. Ser man på Jylland samlet set, er der altså ikke nogen påfaldende skævhed. Samlet set, vurderer vi, at respondentgruppen i det store hele er repræsentativ for populationen med hensyn til de undersøgte faktorer (geografi, kommunestørrelse og afgangskarakter).

2.3.2 Interview

Der er gennemført interview med henholdsvis syv skolechefer, syv PPR-ledere, syv SFO-ledere samt seks gruppeinterview bestående af 2-4 pædagoger fra SFO'er. Alle interviewene er gennemført som Skype-interview ud fra en semistruktureret interviewguide.

Skolechefer: Interviewene sætter fokus på kommunernes erfaringer med rammesætning af og samarbejde om nødundervisning og -pasning. Skolecheferne er udvalgt med henblik på at sikre en spredning ift. til region og størrelser på kommunen.

PPR-ledere: Interviewene belyser PPR-lederes perspektiver på PPR's arbejde i perioderne med nedlukning og gradvis genåbning af skolerne. PPR-lederne er blevet udvalgt ud fra samme kriterier som skolecheferne og er i de fleste tilfælde fra samme kommune.

SFO-ledere: Interviewene sætter fokus på SFO-lederes erfaringer med de ændrede rammer for pædagogisk arbejde med nødpassning i SFO'erne. SFO-ledere er blevet udvalgt med henblik på at sikre en spredning i forhold til geografi, skolestørrelse og elevgrundlag baseret på socioøkonomisk status.

Pædagoger: Interviewene belyser pædagogers erfaringer med nødpassning og deres rolle i nødundervisning. Pædagoger er blevet udvalgt ud fra samme kriterier som SFO-ledere og er alle fra samme institution.

2.4 EVA's projektgruppe

En projektgruppe fra EVA har varetaget det praktiske, metodiske og analytiske ansvar for gennemførelsen af projektet. Projektgruppen består af:

- Seniorkonsulent, Ditte Nissen Storgaard (projektleder)
- Seniorkonsulent, Laura Detlefsen
- Seniorkonsulent, Bjarke Frydensberg
- Juniorkonsulent, Sophia Sandberg Vig Jensen
- Juniorkonsulent, Camilla Juul Pedersen.

2.5 Rapportens opbygning

Ud over resuméet og dette indledende kapitel består rapporten af tre kapitler:

Kapitel 3 belyser skolechefernes erfaringer med rammesætning af og samarbejde om nødundervisning og nødpassning. Kapitlet bygger på spørgeskemaundersøgelse og kvalitative interview blandt skolechefer.

Indledning

Kapitel 4 kaster lys på PPR's arbejde i perioderne med nedlukning og gradvis genåbning. Kapitlet bygger på kvalitative interview med PPR-ledere og udvalgte spørgsmål fra spørgeskemaundersøgelsen blandt skolechefer. Desuden inddrages perspektiver på samarbejde med PPR fra interview med SFO-ledere og pædagoger.

Kapitel 5 belyser den ændrede pædagogiske praksis i skole og SFO i perioderne med nødundervisning og nødpasning. Kapitlet bygger på kvalitative interview med SFO-ledere og gruppeinterview med pædagoger.

3 Samarbejde mellem forvaltning og skoler

I covid-19-perioden har været præget af ændrede vilkår for kommunernes rammesætning af skoleområdet. Perioderne med nødundervisning og nødpasning har været kendetegnet ved en høj grad af omskiftelighed med løbende nye ministerielle bekendtgørelser og retningslinjer, som kommuner har haft til opgave at oversætte og formidle til skolerne. Skolerne har tilrettelagt undervisning, der var markant anderledes end normalt, og har derfor haft brug for støtte og sparring. I dette kapitel belyser vi de kommunale forvaltningers erfaringer fra perioderne på baggrund af individuelle kvalitative interview med og spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer.

Kapitlet belyser først (i 3.1) kommunernes rammesætning af nødpasning og nødundervisning, som har været præget af et behov for tydelig styring i en tid præget af stor omskiftelighed. I 3.2 ser vi på samarbejdet mellem forvaltning og skoler, som har været præget af tæt dialog. Afsnit 3.3 går tæt på tre fokusområder i samarbejdet: tilbud om nødpasning, kontakt til elever og tilrettelæggelse af undervisningen. Kapitlet afrundes med afsnit 3.4, som belyser samarbejdet om at følge elevernes faglige udvikling og trivsel.

3.1 Kommunal rammesætning

I covid-19-perioden har de sædvanlige rammer og bekendtgørelser for undervisning og pasning været erstattet af nødbekendtgørelser for undervisningen og skiftende retningslinjer og anbefalinger for fremmøde i nødpasning. Det har i perioden været kommunernes ansvar at etablere nødpasning og fastsætte kriterier for tilbud om nødpasning, ligesom skoleledere var ansvarlige for nødundervisning over for kommunalbestyrelsen (BEK 629; BUVVM, 2020b). Undersøgelsen viser, at kommunerne har samarbejdet tæt med skolerne om at omsætte de ændrede bekendtgørelser og retningslinjer til praksis og ikke mindst haft en væsentlig opgave med at oversætte og formidle.

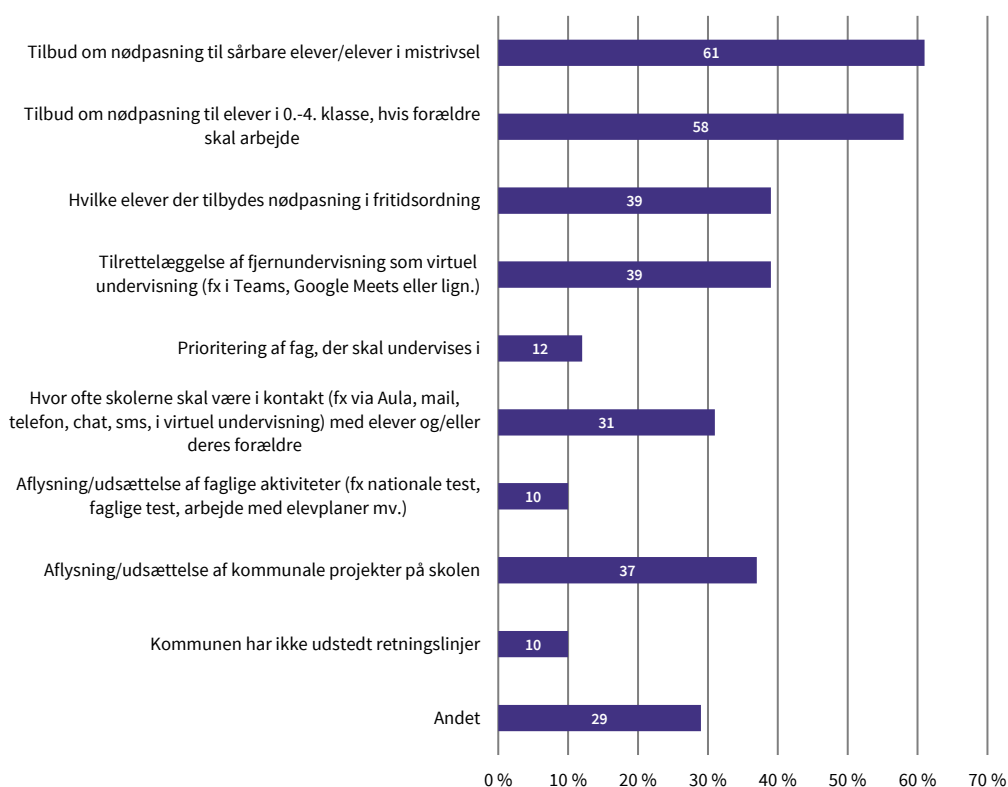
3.1.1 Forvaltningerne har oversat og formidlet nationale retningslinjer

Ifølge skolecheferne har covid-19-perioden overordnet været kendetegnet ved tæt dialog med skolerne, som har efterspurgt afklaring om nødbekendtgørelser og retningslinjer samt støtte til at omsætte retningslinjerne lokalt. I interviewene forklarer skolecheferne, at de langt hen ad vejen har lænet sig op ad de nationale retningslinjer, som de har konkretiseret og formidlet til skolelederne. Når kommunerne udstedte retningslinjer for et område, var der altså ikke nødvendigvis tale om særskilte kommunale retningslinjer, der supplerede de nationale retningslinjer, men derimod en konkretisering inden for de nationale retningslinjer. Skolecheferne beskriver deres opgave som et spørgsmål om løbende at oversætte og formidle nødbekendtgørelser og sundhedsmyndighedernes retningslinjer, så det var klart for skolerne, hvad de konkret skulle gøre. Situationen kaldte ifølge skolecheferne ikke på yderligere kommunale retningslinjer, men snarere på 'behov for enkelhed' forklarer en skolechef.

Det er dog forskelligt, i hvilken grad kommunerne har udstedt retningslinjer for forskellige områder. Figur 3.1 viser, hvilke retningslinjer kommunerne har udstedt for deres skoler. Af figuren fremgår, at kommunerne især har udstedt retningslinjer om nødpasning til sårbare elever/elever i mistrivsel (68 %) og nødpasning til elever i 0.-4. klasse, hvis forældre skal arbejde (58 %). 39 % af kommunerne har udstedt retningslinjer om, hvilke elever der tilbydes nødpasning i fritidsordning. Lidt under en tredjedel (31 %) af kommuner har udstedt retningslinjer for, hvor ofte skolerne skal være i kontakt med elever og/eller deres forældre. Hvad angår tilrettelæggelse af undervisningen, har kommunerne i nogen grad (39 %) udstedt retningslinjer for tilrettelæggelse af fjerneundervisning som virtuel undervisning, mens få (12 %) har udstedt retningslinjer for prioritering af, hvilke fag der skulle undervises i. I afsnit 3.3. ser vi nærmere på skolechefernes overvejelser om de tre fokusområder.

FIGUR 3.1

Har jeres kommune udstedt retningslinjer om, hvordan skolerne i kommunen skal tilrettelægge nødundervisning og nødpasning under nedlukningen fra 4. januar 2021 (der kan være tale om retningslinjer anvendt i foråret 2020, som er genindført, eventuelt med justeringer), med fokus på følgende (sæt gerne flere kryds) (n = 59)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Skolecheferne har haft mulighed for at angive flere svar, hvorfor procenterne summer til mere end 100 %.

Note: Tabelbilag, tabel 1.

Interviewene og de åbne svar i spørgeskemaet peger på, at kommunale retningslinjer spiller en mindre rolle i et tæt og dialogisk samarbejde mellem forvaltning og skoler. Fx skriver en skolechef i spørgeskemaundersøgelsen:

Vi har ikke udstedt retningslinjer, men vi har på hyppige møder med skolelederne lavet tydelige forventningsafstemninger og drøftet løsningsmuligheder og koordineret inspirationsmateriale til håndtering og indfrielse af forventninger.

Skolechef i spørgeskema

En anden skolechef forklarer i et interview, at de i forvaltningen videreformidler nationale retningslinjer:

Vi laver ikke supplerende retningslinjer, men vi har udvidet vores dialogfora. Jeg har langt flere skoleledermøder, end jeg på noget tidspunkt har haft.

Skolechef

Det kvalitative datamateriale viser desuden, at kommunernes størrelse har betydning for, hvordan der er arbejdet med kommunal styring. I interview forklarer en skolechef fra en stor kommune, at det er en illusion, at kommunen kan lave andet end rammestyring, fordi proportionerne mellem de få ansatte i forvaltningen og et stort antal ansatte på skolerne betyder, at forvaltningen ikke kan have indblik i ”alt, hvad der rører sig på skolerne”. I modsætning hertil skriver en anden skolechef i spørgeskemaundersøgelsen, at forvaltningen er i helt tæt kontakt med den ene folkeskole og den ene friskole, der er i kommunen.

3.1.2 Behov for tydelig styring og klar rammesætning

Da skolerne lukkede ned første gang, skulle de tilrettelægge undervisning på en måde, som var markant anderledes end normalt, og som de ingen erfaring havde med. Det betød, forklarer skolecheferne, at der var brug for en mere tydelig kommunal styring og rammesætning end normalt. En skolechef forklarer:

Det har været meget dikterende på en eller anden måde. Det har været en nødstruktur, vi har kunnet styre, og som også har været efterspurgt og er blevet anerkendt bagefter. Fordi det har været rart, at de [skolerne] ligesom har fået en ramme. Så det har nok været lidt topstyret.

Skolechef

Skolelederne havde ifølge skolecheferne behov for klar besked om, hvordan de skulle håndtere fx afstandskrav eller lokale smitteudbrud, og søgte derfor ”rygdækning” fra forvaltningen til at træffe lokale beslutninger. Skolecheferne peger på, at de tydelige rammer havde til formål at give skolerne bedre mulighed for at fokusere på kerneopgaven. De har med andre ord styret med tydelige rammer og understøttet skolernes arbejde med indholdet.

Da skolerne blev lukket ned igen i 2021 byggede både kommuner og skoler på erfaringerne fra foråret 2020. Alle led i styringskæden, fra ministeriet over kommunerne og ud til skolerne havde gjort sig nogle erfaringer, som de stod ovenpå, forklarer skolecheferne. En skolechef siger:

Det er anden gang, vi gør det nu. Vi kan også godt mærke, at det er anden gang, at ministeriet gør det nu. Det er faktisk blevet ret skarpt og ret præcist, det man kan orientere sig i. Vi har også et lederniveau ude lokalt, hvor de også har prøvet det en gang før nu. Så en masse af de der børnesygdomme, der var der til at starte med, de er hvasket ret grundigt ud af det. Så denne her gang har det egentlig følt, som om at vi bare skulle til at prøve noget, som vi egentlig godt kendte i forvejen.”

Skolechef

Det var ifølge skolecheferne en mere rolig og velkendt situation, hvor der ikke var samme høje tempo i implementeringen af forandringer, som der havde været i nedlukningen og genåbningen i 2020. Skolecheferne forklarer, at de fik færre henvendelser og spørgsmål fra skolelederne. En skolechef forklarer, at de sundhedsfaglige spørgsmål, som fyldte under den første nedlukning i 2020, havde "fundet sit naturlige leje og er blevet en mere naturlig del af hverdagen".

3.2 Samarbejde mellem forvaltning og skoler

På tværs af kommunale forskelle tegner sig et billede af, at samarbejdet mellem forvaltning og skoler har været præget af dialog, og at forvaltningerne har understøttet skolerne, så de bedst muligt kunne løfte kerneopgaven med nødundervisning og nødpasning. Undersøgelsen peger på, at perioden i størstedelen af kommunerne har styrket samarbejdet mellem forvaltning og skoler og skolerne imellem.

3.2.1 Tæt dialog mellem forvaltning og skoler

Den mere tydelige styring og ledelse i covid-19-perioden har afspejlet sig i en høj mødefrekvens, forklarer skolecheferne. Det er konkret foregået som hyppige virtuelle møder præget af orienteringer om og spørgsmål til myndighedernes retningslinjer, og hvor statusmeldinger og erfaringer fra skolerne er blevet delt i højere grad, end de plejer. En skolechef forklarer:

Jeg har et møde med lederne en gang om ugen, i den her tid en gang om ugen, lige da det var i starten, der var det hver anden dag, vi havde sådan et møde, hvor vi fulgte op på, hvordan situationen ser ud, hvordan bliver der organiseret derude, hvad er reaktionerne fra forældresiden i forhold til fx sårbare og udsatte børn og nødundervisning og den slags ting.

Skolechef

I spørgeskemaundersøgelsen angiver 19 %, at de er i daglig kontakt med skolelederne, og 63 %, at de er i kontakt 2-4 gange om ugen. Kun 2 % angiver, at de er i kontakt mindre end én gang om ugen (Tabelbilag, tabel 10). Kontakten med skolelederne har været hyppig gennem hele covid-19-perioden. 68 % angiver, at de har været i kontakt lige ofte i de to perioder, mens 18 % angiver, at der var mere hyppig kontakt i nedlukningen i 2021, og 14 %, at der var mindre (Tabelbilag, tabel 11). I EVA's undersøgelse af samarbejde mellem forvaltning og skoler fra 2019 svarede i alt 70 % af skolecheferne, at de var i kontakt med skolelederne mindre end en gang om ugen (53 % svarede, at de var i kontakt en til tre gange om måneden, og 17 %, at de var i kontakt hver anden måned eller sjældnere) (EVA, 2019). Det peger på, at kontakten under covid-19 var hyppigere end normalt.

Interviewmaterialet peger på, at indholdet i dialogen med skolelederne har ændret sig fra at være meget detaljerede spørgsmål helt tæt på drift og undervisning under nedlukningen i 2020 til mere overordnede spørgsmål om myndighedernes retningslinjer i 2021. En skolechef forklarer:

Jeg vil sige, at usikkerheden lokalt har været stor, og der har været ekstremt mange spørgsmål – også af en karakter, som jeg tænker, at man i normalt tilstand aldrig ville spørge os om. Altså jeg husker at få mange spørgsmål om, hvordan de skulle tilrettelægge idrætsundervisningen eller fysik/kemi.

Skolechef

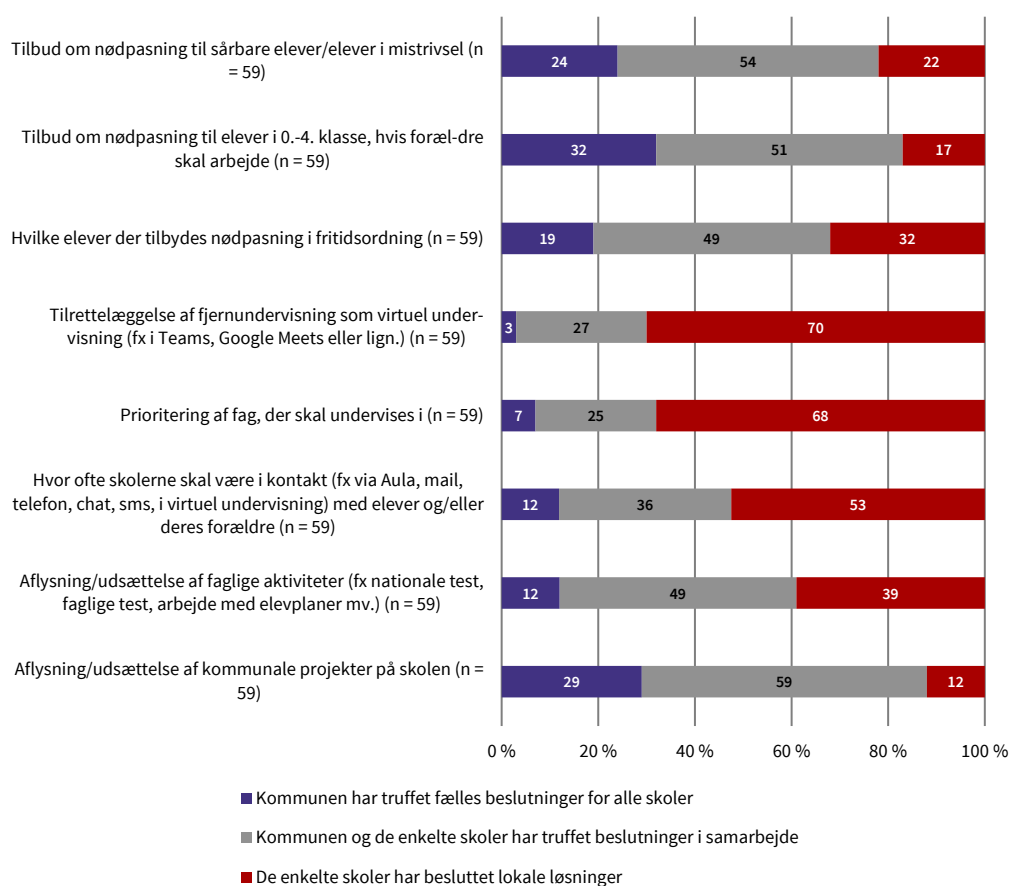
Skolechefen forklarer videre, at dialogen i nedlukning 2021 fx har handlet om at omsætte ministerens bekymring for børn i udsatte positioner til en plan for en lokal udtryksform.

3.2.2 Beslutninger blev typisk truffet i samarbejde eller lokalt på skolerne

De beslutninger, som forvaltninger og skoler har truffet om organisering og tilrettelæggelse af nødundervisningen, har langt hen ad vejen været betinget af, hvad der konkret kunne lade sig gøre på de enkelte skoler. Det forklarer skolecheferne i interviewene. Selvom der har været en tæt styring og hyppige møder, viser undersøgelsen, at kommunerne har truffet beslutninger om en række forhold i samarbejde med skolerne eller ladet skolerne træffe lokale beslutninger. I spørgeskemaundersøgelsen har vi bedt skolecheferne vurdere, hvem der typisk traf beslutning om en række forhold. Besvarelsene fremgår af figur 3.2.

FIGUR 3.2

Hvem har typisk truffet beslutninger om følgende forhold i perioden med nedlukning af skolerne fra 4. januar 2021?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.
Note: Tabelbilag, tabel 3.

Skolechefernes besvarelser viser, at kommunerne især har været involveret i beslutninger om tilbud om nødpasning. Som figur 3.2 viser, angiver i alt 78 % af de adspurgte skolechefer, at kommunen har taget del i beslutningerne om tilbud om nødpasning til sårbare elever/elever i mistrivsel. 24 % angiver, at kommunen har truffet fælles beslutninger for alle skoler, mens 54 % angiver, at kommunen og de enkelte skoler har truffet beslutninger i samarbejde. Hvad angår tilbud om nødpasning til elever i 0.-4. klasse, hvor forældre skal arbejde, angiver i alt 83 % af skolecheferne, at

kommunerne har taget del i beslutningerne. Heraf angiver 32 %, at kommunen har truffet fælles beslutninger for alle skoler, mens 51 % angiver, at kommune og de enkelte skoler har truffet beslutninger i samarbejde.

Med hensyn til hvor ofte skolerne skal være i kontakt (fx via Aula, mail, telefon, chat, sms, i virtuel undervisning) med elever og/eller deres forældre, angiver lidt over halvdelen af skolecheferne (53 %), at de enkelte skoler har besluttet lokale løsninger, mens 36 % svarer, at kommunen og de enkelte skoler har truffet beslutninger i samarbejde, og 12 %, at kommunen har truffet fælles beslutning for alle skoler.

Kommunerne har i mindre grad taget del i beslutninger om tilrettelæggelsen af fjernundervisningen og prioritering af fag, der skal undervises i. Hhv. 70 % og 68 % af skolecheferne svarer, at de enkelte skoler har besluttet sig for lokale løsninger vedrørende dette. De har med andre ord ladet spørgsmålet om kerneopgaven i skolens praksis være op til skolerne selv. Samtidig peger besvarelsene på, at kommunerne har givet skolerne bedre mulighed for at fokusere på kerneopgaven ved at aflyse eller udsætte kommunale projekter. I alt 88 % angiver, at kommunen været involveret i beslutninger om dette, mens 12 % svarer, at de enkelte skoler har besluttet lokale løsninger. Inden vi dykker ned i de forskellige forhold, ser vi først nærmere på skolechefernes beskrivelser og vurderinger af samarbejdet.

I interviewene forklarer skolecheferne, at samarbejdet med skolerne har været præget af en gensidighed, hvor den tætte dialog ikke kun har givet skolerne svar om myndighedernes retningslinjer, men også har givet skolecheferne indblik i skolernes løbende erfaringer, som har været med til at danne grundlag for nye tiltag og beslutninger på kommunalt niveau. En skolechef sætter disse ord på:

Det er jo en gensidighed i samarbejdet og i kommunikationen, der er brug for. Det skal ikke kun være mig, der kommer og siger, hvad de skal. Det skal også være dem, der kommer og siger, hvad de godt kunne tænke sig.

Skolechef

Det er netop skolelederne, der er tæt på den daglige nødundervisning og nødpasning, og skolecheferne har derfor været afhængige af deres erfaringer og indsigt i arbejdet med at rammesætte og lede i covid-19-perioden.

3.2.3 Perioden har haft positiv betydning for samarbejdet

Det tætte samarbejde og løbende dialog mellem forvaltningen og skolerne har haft positiv betydning for samarbejdet. Det vurderer skolecheferne i spørgeskemaundersøgelsen, hvor i alt 67 % vurderer, at perioden har haft enten meget positiv (18 %) eller overvejende positiv (49 %) betydning for samarbejdet mellem forvaltning og skoler. 2 % svarer, at den har haft overvejende negativ betydning, og 0 % svarer meget negativ betydning (se figur 3.3). I interviewene peger skolecheferne på, at skoler og forvaltning er kommet tættere på hinanden. De forklarer, at alle var sammen om at stå i en situation, der var ny og ukendt. Det var derfor legitimt at være i tvivl, og situationen dannede grundlag for et fælles engagement for at finde løsninger sammen. En skolechef sætter følgende ord på:

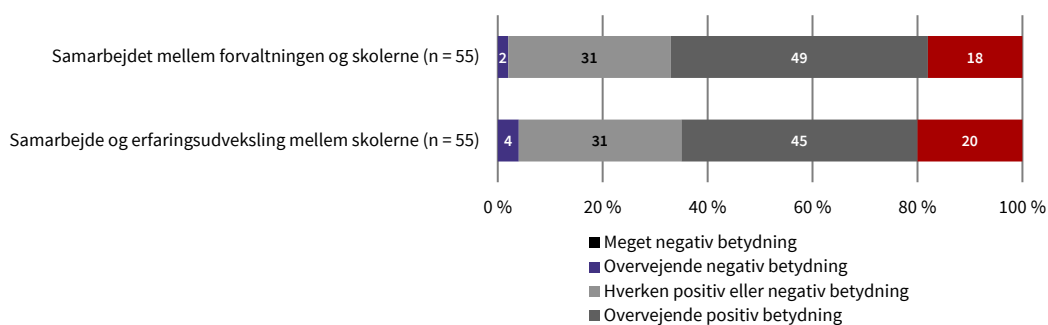
Det har haft en rigtig positiv betydning for mine relationer med flere af lederne. Der har været vist både mod og tillid i denne her periode, som har været ekstremt positivt, og knyttet nogle bånd både på tværs af ledergrupperne, men også i forhold til mine relationer med nogle af lederne.

Skolechef

Det tættere samarbejde er ifølge interviewene kommet af, at tvivlsspørgsmål er blevet drøftet i dialog, ligesom der løbende er udvekslet erfaringer. En nyansat skolechef peger på, at den faglige ledelse har fået mere plads i perioden, hvor han oplever at være kommet tættere på skolernes praksis og ”ikke være dem, som bare sidder bag et regneark eller udmønter nogle politiske beslutninger”. Det er ifølge en anden skolechef dog en fin balance, for hvis den tætte kontakt om spørgsmål i undervisningen fortsatte efter covid-19, kunne der være risiko for at rammerne blev for snævre, så man ”kom til at afdidaktisere og afprofessionalisere.”

FIGUR 3.3

Hvilken positiv eller negativ betydning vurderer du, at perioderne med nødundervisningen som helhed (både i 2020 og i 2021) har haft for:

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Tabelbilag, tabel 20.

Det er ikke kun samarbejdet mellem forvaltningen og skolerne, der har udviklet sig i covid-19-perioden. Det har samarbejdet mellem skolerne også. Figur 3.3 viser, at i alt 65 % af skolecheferne vurderer, at perioderne med nødundervisning har haft enten overvejende (45 %) eller meget (20 %) positiv betydning for samarbejde og erfaringsudveksling mellem skolerne, mens 4 % vurderer, at perioderne har haft overvejende negativ betydning, og 0 % svarer meget negativ betydning. Skolecheferne peger i interviewene på, at skolerne har været mere optagede af at erfaringsudveksle og søge inspiration fra hinanden, end de normalt er. Det har de ifølge skolecheferne, fordi de skulle tilrettelægge undervisning på en helt ny måde og bl.a. søgte input til god virtuel undervisning hos hinanden. Samarbejdet mellem skolerne er fx foregået i netværk eller på jævnlige møder for alle skoleledere, alt afhængigt af kommunens størrelse.

3.3 Fokusområder for nødpassning og nødundervisning

Datamaterialet viser, at det er forskelligt, hvordan kommunerne har grebet arbejdet an med at rammesætte tilrettelæggelsen af nødundervisningen og nødpassningen i covid-19-perioden. I nogle kommuner har der været tydelige krav til skolerne, mens andre kommuner har arbejdet med mere løst formulerede opmærksomhedspunkter. På tværs af disse kommunale forskelle tegner sig et

mønster af, at nogle områder er blevet styret mere tæt end andre. Det gælder især 1) det overordnede spørgsmål om, hvem der tilbydes nødpasning, det gælder til dels 2) kontakten til eleverne, hvorimod 3) tilrettelæggelse af undervisningen er blevet styret mindre stramt til fordel for lokale beslutninger og konkrete hensyn til skolernes forskelligheder. Fokusområderne afspejler en særlig opmærksomhed på at imødegå mistrivsel blandt elever og sikre, at særligt udsatte elever blev tilbudt nødpasning.

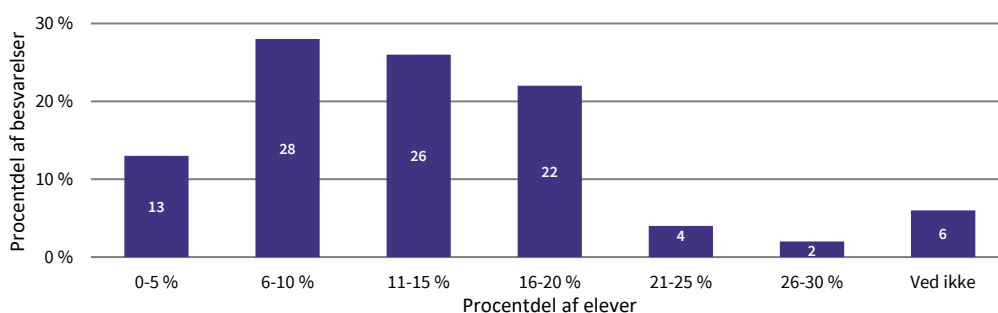
3.3.1 Flere var i nødpasning under nedlukningen 2021 end i 2020

Da skolerne igen lukkede ned for alle elever i 2021, var de nationale retningslinjer for, hvem der skulle tilbydes nødpasning ændret i forhold til nedlukningen i 2020. Som noget nyt kunne alle forældre til børn i 0.-4. klasse, som var i beskæftigelse eller selvstændige erhvervsdrivende, få tilbud om nødpasning (og ikke kun forældre i kritiske samfundsfunktioner eller privatansatte, der havde fysisk fremmøde, som tilfældet var i 2020).³ Samtidig var der et øget fokus på at tilbyde nødpasning til elever i mistrivsel (det blev senere i nedlukningen kommunikeret gennem breve fra Børne- og Undervisningsministeren til kommuner, skoler, forældre og elever (BUVM, 2021b)). Undersøgelsen peger på, at kommunale forvaltninger havde en særlig opmærksomhed på begyndende mistrivsel blandt eleverne. De vigtigste greb for at imødekomme mistrivsel var, at skolerne var i løbende kontakt med eleverne og tilbød nødpasning, når der kunne spores behov.

Disse ændringer afspejler sig i antallet af børn, kommunerne modtog i nødpasning i 2021. I spørgeskemaundersøgelsen blev skolecheferne bedt om at vurdere, hvor stor en procentdel af eleverne i 0-4. klasse på almenområdet, der modtog nødpasning mindst en dag i uge 4. Skolechefernes besvarelser viser, jf. figur 3.4, en variation i andelen af elever, som den enkelte kommune modtog i nødpasning.

FIGUR 3.4

Hvor stor en procentdel af eleverne i 0.-4. klasse på almenområdet blev modtaget i nødpasning i skoletiden i jeres kommune mindst én dag i uge 4 (25.-29. januar) 2021?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Skolecheferne har angivet en procentdel, svarene er efterfølgende blevet inddelt i 5 %-intervaller.

Note: I gennemsnit er 12 % af eleverne i 0.-4. klasse på almenområdet blevet modtaget i nødpasning i skoletiden mindst én dag i uge 4 (25.-29. januar) 2021.

Note: Tabelbilag, tabel 25.

3 Desuden var specialskoler og specialklasser undtaget fra hjemsendelsen (BUVM, 2020b).

I gennemsnit modtog en kommune 12 % af eleverne fra 0.-4. klasse på almenområdet i nødpasning mindst én dag om ugen, og 76 % af skolecheferne angiver, at de modtog mellem 6-20 % af eleverne i nødpasning (se figur 3.4). I forlængelse heraf vurderer i alt 76 % af skolecheferne, at de modtog enten flere (57 %) eller mange flere (19 %) elever i nødpasning end i foråret 2020, 22 %, at det var omtrent det samme, mens 2 % vurderer, at de modtog færre elever (Tabelbilag, tabel 25).

Analysen af interviewmaterialet viser tilsvarende forskellige tilgange til kommunikationen om nødpasning, hvor nogle mere direkte opfordrer skolerne til en proaktiv og opsøgende tilgang, mens andre kommuner lader skolerne vurdere, hvornår det er nødvendigt at være opsøgende. Nedenfor vises to eksempler på to kommuners forskellige tilgange.

EKSEMPEL

Elevernes behov for nødpasning vurderes af de fagprofessionelle, som er tæt på eleven

I en stor kommune med mange skoler med forskellige vilkår og forudsætninger forklarer skolechefen, at de ikke udstedte ensartede retningslinjer for tilbud om nødpasning. De arbejdede med en tilgang, som indebærer, at alle forældre, der henvender sig med behov, fik tilbudt nødpasning, uanset deres arbejdssituation: ”Så længe det, at forældrene oplever, at de har et behov for at aflevere deres børn i nødpasning af den ene eller anden karakter, er det jo et udtryk for, at der måske er noget, der kunne blive lettere i deres hverdag.”

Hvad angår sårbare elever eller elever i mistrivsel, blev nødpasning betragtet som ét blandt flere tiltag, som skolerne kunne anvende, hvis de var bekymrede for en elev. Skolechefen var i løbende dialog med skolelederne og havde stillet den forventning, at de bad medarbejdere kortlægge deres bekymringer for elever og give deres professionelle vurdering af, hvad den bekymring kaldte på. Skolechefen tilføjer, at kommunen ikke ville diktere, ”at eleverne skal komme i skole hver tirsdag eftermiddag”, og forklarer, at andre løsninger kunne være, at en pædagog tog ud og gik en tur med eleven, eller at eleven blev inviteret ind i en digital trivselsgruppe med andre elever:

”Der er ikke så mange, er jeg nødt til at sige, der kommer fysisk på skolen. Altså, femte klassere, syvende klassere, niende klassere, der kommer nogle. Vi er optagede af, at der er en opmærksomhed på dem, og hvad for en udtryksform det så har. Om det betyder, at der er lærere eller en pædagog, som er i tættere kontakt med de børn, som man vurderer som værende udsatte eller lidt sårbare i denne her periode, om det betyder én til én på Teams, om det betyder, man er ude at gå en tur sammen og snakke om, hvorfor det er svært at være hjemsendt i sådan en periode, eller hvad setup det måtte være ... Det er vi sådan set mindre optagede af, og jeg tror ikke, at hverken jeg, ministeren eller skolelederen kan lave den vurdering. De eneste, der kan det, det er dem, der står i felten ... Så det er i min optik indiskutabelt noget, der er nødt til at ligge i det helt nære omkring klasselærerfunktionen.”

Skolechefen var i løbende dialog med skolelederne om skolernes kortlægning af bekymring for eleverne, men lod altså de konkrete beslutninger være op til fagprofessionelle tæt på eleverne.

EKSEMPEL

Forvaltningen har formuleret fælles retningslinjer med krav om kontakt til og screening af elever

I en stor kommune, som er i en forandring fra at have været en meget decentral kommune til at arbejde mere ud fra en fælles tilgang, har forvaltningen lavet retningslinjer for nødpasning i form af en klar ramme for nødundervisning (i en syvpunktsliste om bl.a. kontakt til elever og variation i den virtuelle undervisning) og en ramme for opsporing af sårbare elever. Kommunen har bedt skolerne lave tilbud i dagtimerne på skolerne og om eftermiddagen og aftenen på klubberne. En del af minimumsrammen indebærer, at skolerne var i kontakt med eleverne flere gange om dagen, og at SFO og klub var i kontakt med alle deres medlemmer – også dem, der ikke mødte ind.

”Vi startede faktisk med at sige, at det her skal være konkret, og det skal være struktureret, og det skal være til at overskue. Så vi startede faktisk med at bede skolerne om at sige rød, gul, grøn. Altså alle de børn, hvor I godt ved, de har god hjemmeopbakning, der er ikke noget med familien, han er egentlig også meget godt kørende fagligt, og han kan godt finde ud af at være social, selvom det er lidt online, de er grønne, og dem har vi rigtig mange af. Så er der de gule, det kunne være nogle, man måske i virkeligheden var lidt bekymret for i forhold til nogle familiære forhold, det kunne være, der var en sag i Børn og unge, det kunne være, der havde været noget skolefravær, som var lidt bekymrende, altså man har sådan, det bliver vi nok nødt til at kigge på. Og så er der jo alle de røde, om man så må sige, og det har jo været vores børn i specialtilbud, specialundervisning, hvor der måske har været underretninger på nogle børn, meget stort fravær, skolevægning, altså hvor det virkelig har været alvorligt. På den måde har vi så delt dem op, og så har vi sagt, I skal lave noget for den røde gruppe af børn nu, og så skal I kigge på den gule gruppe løbende og være i kontakt med de familier, i forhold til hvordan det går. Det var sådan, vi startede det i foråret ’20, og det har vi gjort igen her til juletid på den samme måde. Og der er mit indtryk, at der er flere fra den gule gruppe, der er røget over i den røde, fordi at der var flere, der begyndte at mistrives, og der var flere forældre, der kontaktede skolerne og sagde, ’kan I hjælpe?’. Og det har vi været meget store på, vi har simpelthen ikke afvist nogen, selvom de måske ikke lige var inden for målgruppen for nødundervisning”

Skolechefen forklarer, at det var forskelligt, hvad eleverne konkret tilbydes alt efter deres behov, men at der var en opmærksomhed på at være i kontakt med familierne.

I begge eksempler bærer kommunernes tilgange præg af et særligt fokus på udsatte elever og elever i mistrivsel. På tværs af interviewene tegner sig det billede, at netop tilbud om nødpasning og den løbende kontakt med elever og forældre var de mest centrale tiltag for udsatte elever og elever i mistrivsel.

EVA’s erfaringsopsamling fra nedlukningen 2020 viste, at nedlukningen var mest udfordrende – fagligt og trivselsmæssigt – for de mere sårbare elevgrupper, herunder elever, der får specialundervisning eller anden faglig støtte (EVA, 2021). Det er skolechefernes vurdering, at skolerne i højere grad har kunnet fortsætte faglig støtte til elever under nedlukningen i 2021. Det udfoldes i boksen nedenfor.

Støttetilbud er i højere grad fortsat under nedlukningen i 2021 end under nedlukningen i 2020

Under nedlukningen i 2021 var elever, der modtog specialundervisning, til forskel fra nedlukningen 2020 undtaget fra hjemsendelse. Elever kunne generelt modtage støttetilbud i forbindelse med fx ordblindhed eller psykiske eller sociale udfordringer i nedlukningen i 2021. I spørgeskemaundersøgelsen angiver i alt 95 % af skolecheferne, at støttetilbud til elever enten i høj grad (51 %) eller i nogen grad (44 %) er fortsat i nedlukningen 2021. 5 % af skolecheferne angiver, at dette kun er forekommet i mindre grad (Tabelbilag, tabel 14).

EVA's erfaringsopsamling fra nedlukningsperioden i foråret 2020 viste, at det ifølge skolelederne var vanskeligt at fortsætte med støttetilbud til eleverne, da nedlukningen af skolerne trådte i kraft i foråret 2020 (EVA, 2021).

Besvarelsene fra hhv. skolecheferne og skolelederne i de to undersøgelser peger på, at det i højere grad har været muligt at fortsætte med eksisterende støttetilbud til eleverne i nedlukningen i 2021 end i nedlukningen i 2020. Dette er i tråd med skolechefernes besvarelser, når de bliver bedt om at sammenligne de to nedlukninger. Her svarer 54 % af skolecheferne, at de i højere grad har kunnet fortsætte eksisterende støttetilbud til eleverne i nedlukningen i 2021 end i nedlukningen i 2020. Dog angiver 46 % af skolecheferne, at der i store træk har været samme støttetilbud i de to nedlukninger (Tabelbilag, tabel 15).

I interviewene peger skolecheferne på, at den øgede brug af nødpasning på skolerne netop har haft fokus på elever med behov for støtte. Det er især individuel støtte, der er fortsat, mens indsatser med fokus på dynamikker i læringsmiljøet af gode grunde ikke har kunnet fortsætte.

3.3.2 Kontakten til eleverne var afgørende for vurdering af elevernes trivsel

Kontakten til eleverne var ifølge interviewene et afgørende afsæt for at følge elevernes faglige og sociale trivsel under nedlukningen i 2021. Kontakten foregik dels gennem fjernundervisningen, dels gennem individuel kontakt til elever og deres forældre.

I spørgeskemaundersøgelsen angiver 31 % af skolecheferne, at der er udstedt retningslinjer for kontakt til elever/og eller deres forældre enten via Aula, mail, sms, chat eller via den virtuelle undervisning (Tabelbilag, tabel 1). Af skolecheferne, der har angivet, at de har lavet retningslinjer for kontakt til elever, svarer 61 %, at de har udstedt retningslinjer om daglig kontakt med både elevgruppen som et hele og med specifikke elevgrupper såsom elever fra udsatte hjem eller elever med sociale, psykiske eller faglige udfordringer (Tabelbilag, tabel 2).

Når kommunerne udstedte retningslinjer for skolerne, var det ikke ensbetydende med, at kommunen traf beslutning om, hvordan skolerne skulle være i kontakt med eleverne. Retningslinjerne kunne være udarbejdet på baggrund af fælles erfaringsudveksling blandt kommunens skoler. En skolechef forklarer:

Det har egentlig været på opfordring af skolelederne, der ret tidligt kom med nogle gode bud, med nogle gode erfaringer, de har gjort sig. Så prøvede vi at lægge sådan en minimums-’better-safe-than-sorry’-strategi, hvor vi sagde, at i løbet af en uge, skal I have været i kontakt med alle hjem. Platformen er ligegyldig, om I ringer eller skriver, men det er ikke nok med den der fælles Aula-besked.

Skolechef

Skolechefernes besvarelser i spørgeskemaundersøgelsen viser, at skolerne har haft væsentlig indflydelse på beslutninger om, hvor ofte og hvordan skolerne var i kontakt med eleverne. 12 % af skolecheferne angiver, at kommunerne har truffet beslutning for alle skoler om, hvor ofte skolerne skal være i kontakt med eleverne og/eller deres forældre, mens 36 % har truffet beslutning i samarbejde med skolerne, og lidt over halvdelen (53 %) har ladet de enkelte skoler beslutte lokale løsninger (Tabelbilag, tabel 3).

Det kvalitative materiale viser, at der har været en særlig opmærksomhed på kontakt til de elever, der i forvejen har været opmærksomhed på (fordi de er udsatte, sårbare eller har særlige behov), og elever, som i løbet af nedlukningen har vist tegn på at mistrives eller på ikke at deltage i undervisningen. Der er en særlig bekymring for de elever, som fortsat er hjemme, og kommunerne arbejder på forskellig vis med at kontakte hjemmene. En skolechef forklarer, at de arbejder med en stor opmærksomhed, men uden at stille konkrete krav om hyppighed for kontakten:

Der må ikke være nogen elever, der går under radaren og forsvinder. Vi har ikke sagt, at I skal kontakte eleverne x antal gange om ugen, men vi har sagt, at de skal sikre, at der kommer en kontakt til alle elever.

Skolechef

Andre kommuner har fulgt den generelle opmærksomhed op med mere konkrete krav om kontakt. En skolechef forklarer, at de på baggrund af deres egne løbende erfaringer, øvrige erfaringer i kommunen, herunder PPR, og større nationale undersøgelser har styrket fokus på kontakten med eleverne:

Vi har lagt meget vægt på kontakt, altså *meget* kontakt i løbet af dagen. I den første nedlukning, der var det bare én gang om dagen, og dengang syntes vi, det var meget og vildt og alt muligt, men nu har vi så har prøvet os lidt frem [...] Vi krævede også, at både SFO’er og klubber var i kontakt med deres medlemmer, selvom de ikke var der, og det kunne være telefonopringninger, det kunne være spil på computeren, det kunne være i chatforum.

Skolechef

Interviewmateriale viser også, at der har været forskellige forventninger afhængig af de digitale muligheder, skolerne har haft. I nogle kommuner er det kun de ældste elever, der kan forventes at have digitale devices, så lærerne kan være i kontakt på virtuelle platforme, mens kontakten til de yngre elever i højere grad har været via Aula og til forældrene.

I interviewene forklarer skolecheferne at kontakt kan have forskellige former og forskellige formål. Hvor den daglige kontakt i undervisningen handler om at styrke klassefællesskabet og relationerne mellem eleverne, kan den direkte kontakt, fx i form af telefonopringninger, handle om at følge elevernes trivsel mere tæt og give forældrene råd og vejledning. I forhold til den sidste type af kontakt har en kommune lavet en handlevejledning til skolerne. Handlevejledningen har til formål at vurdere elevernes behov for kontakt og støtte.

EKSEMPEL

Handlevejledning til sikring af kontakt til alle børn

En kommune har udviklet en handlevejledning, som skal sikre, at skolerne er i kontakt med alle børn. Nedenstående er uddrag fra guiden.

”I forbindelse med nedlukningen af skoler har vi en særlig forpligtelse til at sikre, at vi har løbende kontakt med alle børn, og særligt børn med udfordringer. Nedenstående er en kort handlevejledning, der skal sikre, at alle skoler gennemfører systematisk vurdering af behov for støtte og kontakt ud fra barnets/elevens og familiens situation. Vurdering af børnene skal foretages løbende, da bekymringen for barnet kan ændres i perioden.”

”Skolelederen skaber overblik over alle elever med behov for særlig kontakt inden for farvekategorierne og sikrer, at de pågældende hjem systematisk kontaktes af medarbejdere, der kender eleven og forældrene.”

Kategori	Bekymringsgrad	Skolen er forpligtet til:
Rød	Udsatte børn og unge, der har en aktuel sag	<p>Der er kontakt til hjemmet minimum tre gange om ugen. Formålet er at sikre, at der tilbydes ekstra støtte til disse elever.</p> <p>Skolen skal sikre koordination omkring kontakten med familien, med familierådgiver eller foranstaltning samt drøfte behov for tilbud om nødpasning.</p> <p>Skolelederen overvejer og træffer beslutning om, hvorvidt der af hensyn til elevens trivsel og udvikling skal iværksættes nødpasning.</p>
Orange	Særligt sårbare børn og unge, der evt. er visiteret til specialtilbud	<p>Der er kontakt til hjemmet minimum to gange om ugen. Hyppigere kontakt kan aftales med forældrene.</p> <p>Der tilbydes råd og vejledning i forhold til gennemførelse af nødundervisning og dagstruktur.</p> <p>Skolelederen overvejer og træffer beslutning om, hvorvidt der af hensyn til elevens trivsel og udvikling skal iværksættes nødpasning.</p>
Gul	Barnet er i begyndende mistrivsel og modtager evt. støtte/særlig indsats i skolen	<p>Der er kontakt til hjemmet minimum en gang om ugen. Hyppigere kontakt kan aftales med forældrene.</p> <p>Der tilbydes råd og vejledning i forhold til gennemførelse af nødundervisning og dagstruktur.</p>
Grøn	Barnet er i normal trivsel, men hverdagsstrukturen brudt	<p>Der sendes videohilsener eller breve til alle forældre via Aula med tilbud om råd og vejledning efter behov.</p>

Inspirationsspørgsmål til video- og telefonsamtale med hjemmet.

Formålet med en opringning er at sikre, at vi har en dialog med forældrene omkring deres barns trivsel i denne helt særlige tid, hvor alle hverdagsstrukturer med elevens deltagelse i skolen er brudt. Det er vigtigt, at du præsenterer dig med skolens navn, og at du ringer for at

vise deltagelse i en svær tid og høre, om eleven har det godt. Samtalen kan være kort, og spørgsmål til inspiration kunne være:

- Hvordan går det med dit barn?
- Hvordan får I lavet en god dagsrytme, og hvordan går det med undervisningen derhjemme?
- Har dit barn kontakt med jævnaldrende?
- Kan jeg hjælpe? Er der noget du/I har brug for hjælp til?
- Jeg ringer igen om xx dage.

3.3.3 Beslutninger om tilrettelæggelse af nødundervisningen i 2021 blev i særlig grad truffet lokalt

Tilrettelæggelse af nødundervisningen har båret præg af lokale beslutninger på skolerne. Som det fremgår af figur 3.2 angiver 70 % af skolecheferne, at de enkelte skoler typisk har besluttet lokale løsninger om tilrettelæggelse af fjernundervisning som virtuel undervisning. 27 % angiver, at kommunen og de enkelte skoler har truffet beslutninger i samarbejde, mens 3 % af skolecheferne svarer, at kommunerne har truffet fælles beslutninger for alle skolerne. Et lignende billede viser sig ved spørgsmålet om retningslinjer for prioritering af fag, der skal undervises i. Her angiver 68 % af skolecheferne, at det er en beslutning, de har ladet enkelte skoler om, mens kun 7 % angiver, at de har truffet fælles beslutninger for alle skoler fra kommunens hånd. De resterende 25 % angiver, at de har truffet beslutning om prioritering af fag i samarbejde med skolerne (Tabelbilag, tabel 3).

Når beslutninger om undervisningens tilrettelæggelse i høj grad blev truffet lokalt skyldtes det ifølge skolecheferne, at forvaltningen ikke havde forudsætningerne for at træffe den slags beslutninger, og at mulighederne for tilrettelæggelse af undervisningen afhænger af konkrete forhold på den enkelte skole. En skolechef forklarer, at ”skolerne og behovene er forskellige, så det er besluttet ud fra lokale forhold”, mens en anden konstaterer, at ”det har vi ikke blandet os i.” I de tilfælde, hvor kommunerne udstedte retningslinjer for tilrettelæggelse af undervisningen, handlede det om de overordnede rammer.

Øget opmærksomhed på virtuel undervisning under nedlukningen i 2021

Undersøgelsen viser, at der er et øget fokus på at gennemføre virtuel undervisning under nedlukningen i 2021. Blandt de skolechefer, som angiver, at de har udstedt retningslinjer om tilrettelæggelse af fjernundervisning, angiver 100 %, at der i nedlukningen i 2021 stilles krav om gennemførelse af virtuel undervisning (fx i Teams, Google Meets eller lign.) i et større antal timer end i nedlukningen i 2020 (Tabelbilag, tabel 5).

Den øgede opmærksomhed på at gennemføre virtuel undervisning hænger sammen med en mere overordnet bestræbelse om at gennemføre en skoledag, der ”er så normal som muligt”, som en skolechef forklarer. Det læner sig op ad Børne- og Undervisningsministeriets retningslinje, som lyder: ”nødundervisningen skal i videst mulige omfang svare til den almindelige undervisning” (BUVM, 2020b, understregning i originalen). Når ambitionen er, at eleverne har så almindelig undervisning som muligt, kan det dog ikke bare oversættes til et spørgsmål om fx at følge det almindelige skema i den virtuelle undervisning. En skolechef forklarer:

Udgangspunktet for min forventningsafklaring med skolelederne har været, at det var ikke sikkert, at det var en god idé at køre normalt skema [...] Men det var vigtigt for os, at vi tog noget ansvar for den del af skolen, som vi plejer at tage et ansvar for, og igangsætter meningsfulde læringsaktiviteter, sådan så børnene også oplever, at de udvikler sig fagligt. Det kunne godt være med udgangspunkt i det almindelige skema, men det skal også give mening for strukturen.

Skolechef

Hvordan undervisningen konkret er tilrettelagt inden for den overordnede opmærksomhed om almindelig undervisning har set forskelligt ud på skolerne. Skolecheferne peger på, at mulighederne for at undervise eleverne virtuelt afhænger af deres alder og det digitale udstyr, de har til rådighed. Der kan være forskelle mellem skoler, som kan levere udstyr til alle elever, eller hvor eleverne selv har digitalt udstyr, og skoler, hvor især de yngste ikke har det nødvendige udstyr. Som EVA's tidligere undersøgelse på området også viste, kan de ældre elever i højere grad undervises virtuelt end de yngste, fordi de i videre udstrækning er vant til at arbejde på computer (EVA, 2021). En vigtig erfaring er også, at den virtuelle undervisning møder sine begrænsninger. EVA's erfaringsopsamling fra 2021 viste, at det var svært for lærerne at variere undervisningen, og at eleverne i længden fandt den virtuelle undervisning ensformig. En kommune har bygget på disse erfaringer, forklarer en skolechef:

I den første periode (nedlukningen i 2020) var det meget sid ned, kig på skærmen, aflever nogle opgaver, hvor de sidste 4-5 måneder, hvor vi jo har øvet os lidt på det hele, der er der jo kommet kæmpe kvalitet i det her. De har jo både fået praktisk undervisning ind og bevægelse og meget større variation.

Skolechef

Udtalelsen afspejler, at der er sket en løbende opbygning af erfaringer med og udvikling af fjernundervisningen. I afsnit 3.4.2 ser vi nærmere på kommuner og skolars samarbejde om udvikling af kvaliteten i undervisningen.

3.3.4 Kommunerne understøttede logistikken, så skolerne kunne tilrettelægge undervisningen i genåbningen 2020

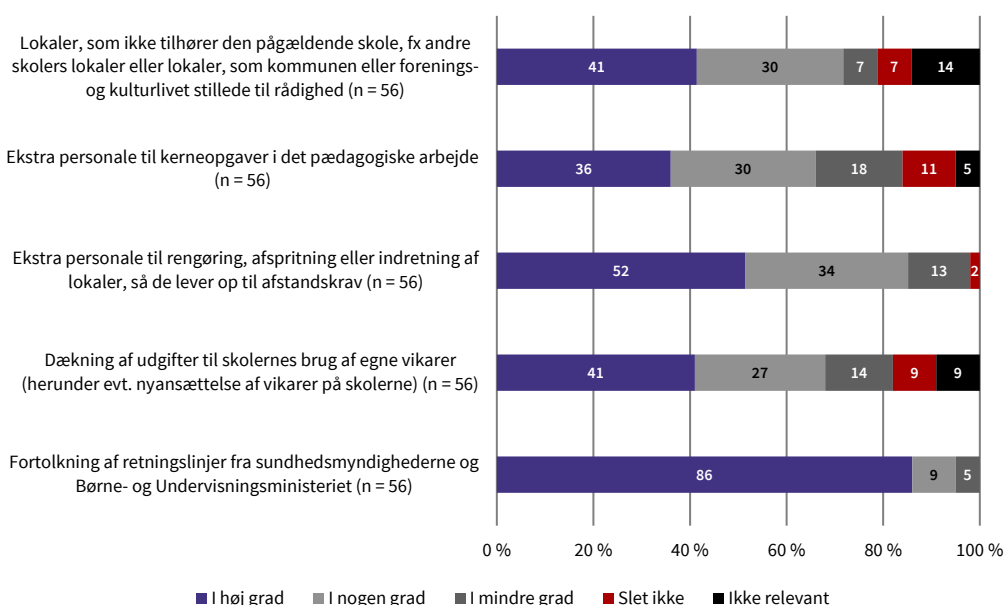
Da eleverne i foråret 2020 vendte tilbage efter den første nedlukning, skulle skolerne tilrettelægge en skoledag præget af restriktioner, der begrænsede kontakten mellem eleverne og lærerne og krævede et stort fokus på hygiejne. For at sikre tilstrækkelig afstand blev eleverne delt i hold med den konsekvens, at skolerne havde brug for flere lokaler og mere personale end normalt (EVA, 2021). For at leve op til sundhedsmyndighedernes retningslinjer var det nødvendigt med hyppig rengøring og mulighed for hyppig håndvask for eleverne. Forvaltningernes rolle var ifølge interviewene at hjælpe skolerne med at skabe en balance, der både tilgodeså de sundhedsfaglige retningslinjer og kerneopgaven med at undervise eleverne. Det var en stor logistisk opgave, som forvaltningerne understøttede på en række områder.

Figur 3.5 viser, at i alt 95 % af skolecheferne angiver, at forvaltningen i nogen (9 %) eller i høj grad (86 %) har tilbudt skolerne hjælp med fortolkning af retningslinjer fra sundhedsmyndighederne og Børne- og Undervisningsministeriet. I alt 86 % svarer, at forvaltningen i nogen (34 %) eller i høj grad (52 %) har tilbudt hjælp ift. ekstra personale til rengøring, afspritning eller indretning af lokaler, så de lever op til afstandskrav. I alt 68 % af skolecheferne angiver, at de enten i nogen (27 %) eller høj grad (41 %) har tilbudt skolerne hjælp med dækning af udgifter til skolernes brug af egne vikarer, og i alt 66 %, at forvaltningen i nogen (36 %) eller høj grad (30 %) har tilbudt ekstra personale til kerneopgaver i det pædagogiske arbejde. I interviewene giver skolecheferne eksempler på, at

hjemsendte kommunale medarbejdere har fungeret som vikarer på skolen, fx medarbejdere fra PPR eller faglige konsulenter. Endelig har 71 % af skolecheferne angivet, at de har hjulpet med lokaler, som ikke tilhører den pågældende skole, fx andre skolers lokaler eller lokaler, som kommunerne eller forenings- og kulturlivet stillede til rådighed.

FIGUR 3.5

Vi vil nu bede dig tænke tilbage på genåbningen af skolerne i foråret 2020. I hvilken grad har forvaltningen tilbudt skolerne hjælp med følgende i genåbningen:

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Ikke alle procenterne summer til 100, da decimalerne er blevet afrundet.

Note: Tabelbilag, tabel 13.

I forhold til selve undervisningen udstedte lidt over halvdelen af kommunerne (52 %) retningslinjer for antallet af undervisningstimer (primært ved at give et fast ugentligt timetal, dog blev der også nogle steder fastsat et minimumsantal af timer (Tabelbilag, tabel 9)). I interviewene giver skolecheferne eksempler på, at de har fastsat mødetider for alle skoler (ex 8.00-13.00), mens andre kommuner har arbejdet med en normal skoledag. En skolechef forklarer deres kommunale retningslinje:

Vi havde en skoledag på en normal længde. Vi kørte efter, at der skulle være nogle helt særlige forhold, der gjorde, at man kunne skru ned på skoledagens længde. Jeg tror faktisk, at vi havde en to-tre skoler, der havde en reduktion på en til tre lektioner, men det var ikke sådan, at alle skolers skoledag var forkortet. Det var, hvis der var nogle helt særlige forhold. Det kunne fx være de fysiske forhold, at vi ikke kunne leve op til retningslinjerne, hvis vi havde alle klasser inde hele tiden.

Skolechef

Skolechefer, som ikke udstedte retningslinjer for skoledagens længde, forklarer, at det var forskelligt, hvad der kunne lade sig gøre på den enkelte skole, især afhængigt af antal elever i klasserne,

klasselokalernes størrelse og udeområder nær skolen. De lod det derfor være op til den enkelte skoles ledelse at vurdere, hvad der var muligt.

De konkrete beslutninger om undervisningens tilrettelæggelse har i højere grad været op til skolerne at beslutte. 24 % af skolecheferne svarer, at de gav retningslinjer om, hvilke fag der skulle prioriteres i undervisningen, og 21 % om, hvorvidt skolerne skulle fortsætte fjernundervisningen som en del af skoledagen eller i udvalgte fag (se figur 3.2). Genåbningen bar således præg af, at kommunerne satte de overordnede rammer og ydede støtte for skolerne, mens de konkrete beslutninger om undervisningen i vid udstrækning blev truffet lokalt på skolerne.

3.4 Samarbejdet om elevernes faglige udvikling og trivsel

Et af undersøgelsens spørgsmål er, hvordan kommunerne har fulgt op på elevernes faglige udvikling og trivsel. Det overordnede billede, der tegner sig, er, at kommunerne har arbejdet med generelle erfaringsopsamlinger og løbende dialog om de to emner og kun i begrænset udstrækning har indsamlet konkrete input.

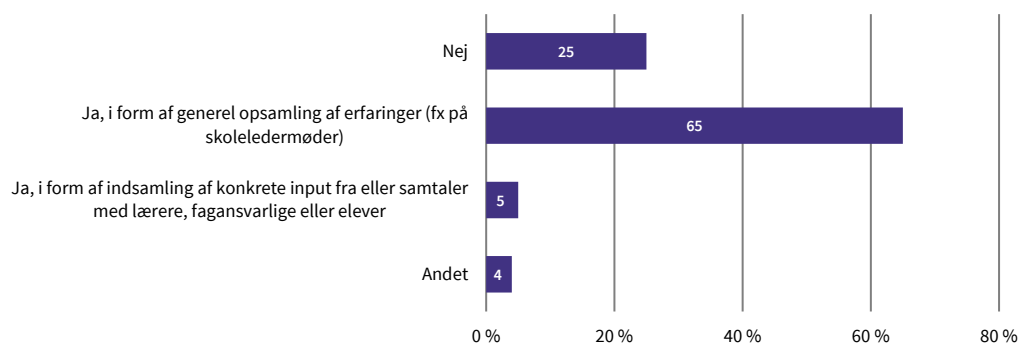
3.4.1 Løbende dialog om elevernes faglige udvikling og kvaliteten i nødundervisningen

Såvel spørgeskemaundersøgelse som interview med skolechefer peger på, at kommunerne har haft mere fokus på at være i tæt dialog med skolerne om kvaliteten af undervisningen fremfor at indsamle konkrete input om elevernes faglige udvikling.

Som figur 3.6 viser, svarer 70 % af skolecheferne ja til at have fulgt op på elevernes faglige udvikling efter den første periode med nødundervisning. Dette har hovedsagligt været en generel opsamling af erfaringer på fx skoleledermøder (65 %), hvor kun 5 % svarer, at de har fulgt op på elevernes faglige udvikling ved at indsamle konkrete input fra eller samtaler med lærere, fagansvarlige eller elever. 25 % af skolecheferne svarer nej til i efteråret 2020 at have fulgt op på elevernes faglige udvikling efter den første periode med nødundervisning.

FIGUR 3.6

Har forvaltningen i løbet af efteråret 2020 (dvs. fra august 2020-december 2020) fulgt op på elevernes faglige udvikling efter den første periode med nødundervisning (dvs. perioden fra 16. marts til sommerferien 2020)?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.
Note: Svarkategorierne indeholdt en åben svarkategori, der i tabellen angives som "Andet".
Note: Tabelbilag, tabel 22.

I interviewene giver skolecheferne kun få eksempler på, hvordan de har fulgt op på elevernes faglige udvikling. En skolechef forklarer, at de har deltaget i de frivillige nationale test i efteråret, og at resultaterne ikke gav anledning til bekymringer. De nationale test er dog kun en mindre del af det datagrundlag, kommuner arbejder med, og andre kilder til data har været udfordret i perioden. Det gælder især de kvalitative data om undervisningen forklarer en af skolecheferne. Det ville med andre ord kræve noget ekstra af skolerne, hvis elevernes faglige udvikling og potentielle faglige efterslæb skulle kortlægges, forklarer en skolechef:

Hele vores kvalitetssetup, som vi egentlig har brystet os af og været glade for, og som har været et godt genstandsfelt at stå på i samarbejde med skolerne, det har vi ikke kunnet gennemføre i år. Og det gør faktisk, at vi står i en overvejelse om, vi skal have dem, om det er meningsfuldt efter et år med corona at have sådan en snak om kvalitet. Det er, for mig set, et kæmpe dilemma, fordi hvis ikke vi skulle snakke om dét, hvad skulle vi så snakke om? Men modsat så er man også bare nødt til at bekende sig til dér, hvor skolerne er.

Skolechef

I interviewene fremhæver skolecheferne, at der kan være lokale forskelle på, hvilke fag der er blevet undervist i under nedlukningen, og en vurdering af et eventuelt efterslæb skulle derfor tage højde for fagdækningen i den enkelte klasse.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at kun en mindre andel af forvaltninger har truffet beslutninger om at igangsætte indsats for at indhente et fagligt efterslæb efter første periode med nødundervisning (dvs. fra den 16. marts og frem til sommerferien 2020). 5 % af skolecheferne svarer, at de har igangsat indsats, 5 % har truffet beslutning om det, og dertil kommer en fjerdedel (24 %), der overvejer at igangsætte indsats. Herimod har 22 % af skolecheferne besluttet ikke at igangsætte indsats, imens 44 % ikke har drøftet emnet (Tabelbilag, tabel 23).

Det skal her bemærkes, at spørgeskemaet omhandler det potentielle efterslæb efter den første periode med nødundervisning i 2020 og altså ikke den periode, der stod på samtidig med dataindsamlingen. Et flertal af folketingets partier indgik i februar 2021 en aftale om at anvende 600 millioner kroner til at understøtte et fagligt løft og trivsel for elever i grundskolen og på ungdoms- og

voksenuddannelserne (BUVM, 2021a). Det ligger uden for denne undersøgelse at belyse, hvordan skoler og kommuner har arbejdet med det faglige løft og trivslen og anvendt de tildelte midler.

I læsning af denne undersøgelses resultater er det desuden vigtigt at bemærke, at kommuner og skoler igen befandt sig i en undtagelsestilstand, da spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført, og en skolechef forklarer, at de planer, der var lagt for opfølgning på et potentielt fagligt efterslæb fra den første nødundervisningsperiode i foråret og forsommeren 2020, blev overhalet af andre dagsordener, som var mere presserende. Fokus var i stedet var rettet mod den igangværende nødundervisning i forbindelse med og i forlængelse af den anden nedlukning og ikke mindst ønsket om at udvide tilbud om nødpassning til elever i mistrivsel. Dette fokus afspejles ligeledes i den politiske dagsorden, hvor ovennævnte aftale konkret indebærer, at elever kunne mødes i trivselsgrupper, og hvor Børne- og Undervisningsministeren tog direkte kontakt til kommuner, skoler, elever og forældre i breve, der opfordrede til at sikre et øget fokus og styrke trivslen blandt børn og unge i forbindelse med pandemiens anden bølge i Danmark (BUVM, 2021b).

Der tegner sig et generelt mønster i interviewmaterialet af, at kommunernes fokus på elevernes faglige udvikling primært er kommet til udtryk ved understøttelse af skolernes arbejde med undervisningen. Skolecheferne forklarer, at udviklingen af undervisningen har været et tilbagevendende fokus på møder med skolelederne. De har understøttet en løbende erfaringsudveksling mellem skolerne om fjernundervisning og indgået i dialoger om, hvad kvalitet i fjernundervisningen er. En skolechef forklarer, hvordan dialogen om kvalitet konkret er grebet an i deres kommune:

Noget af det, jeg har talt med lederne om, er spørgsmålet: Hvordan sikre I jer som ledere kvaliteten af den fjernundervisning? Sådan at det ikke bare ender med at være nogle skriftlige opgaver, der bliver delt ud, og så kan eleverne lave dem, og så går der to timer, og så kan man få en gennemgang. Der er også noget nyt stof, der skal undervises i. Og hvordan sikrer man ligesom kvaliteten af det? Det har de jo så haft en snak med personalet om, lederne på de enkelte skoler. Også den her vidensdeling med gode idéer til, hvordan man kan gøre og sådan. Altså få det varieret så meget som muligt.

Skolechef

I takt med at perioden med nødundervisning blev længere, steg behovet ifølge skolecheferne for at være opmærksom på, hvordan kvaliteten kunne udvikles. Nogle af skolecheferne tog en tydelig faglig ledelse af dialogen om kvaliteten af undervisningen. En skolechef forklarer, at alle skoleledere blev bedt om at beskrive skolens fjernundervisning for skolechefen, og at det dannede grundlag for samtaler om kvalitet helt tæt på undervisningen. En anden skolechef forklarer, at forvaltningen havde udarbejdet en ramme for kvaliteten i nødundervisningen, som blandt andet handlede om at få praktisk undervisning, bevægelse og variation ind i undervisningen. På tværs af interviewene tegner sig det mønster, at forvaltningerne har faciliteret udveksling af erfaringer og dialog om fjernundervisningen, uanset om de stillede krav om dokumentation eller konkrete tiltag i undervisningen eller ej.

Kommunal kompetenceudvikling

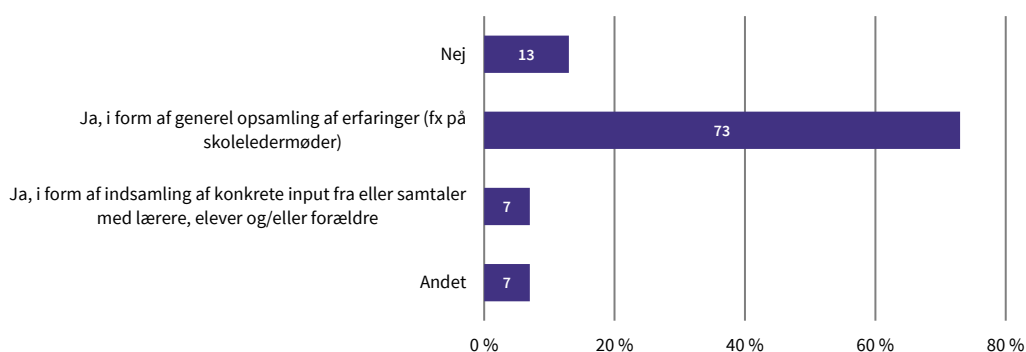
EVA's erfaringsopsamling fra første periode med nødundervisning viste, at virtuel gennemførelse af undervisningen krævede særlige tekniske samt didaktiske og pædagogiske kompetencer, som ikke alle lærere besad (EVA, 2021). I spørgeskemaundersøgelsen har vi spurgt skolecheferne, om forvaltningen i perioden siden nedlukningens start i 2020 (dvs. fra d. 16. marts 2020 og frem) har tilbudt skolerne kompetenceudvikling af skolens medarbejdere i en række emner. 40 % af skolecheferne svarer, at de har tilbudt kompetenceudvikling inden for tekniske aspekter af den digitale afvikling af undervisning, 35 % inden for didaktiske og pædagogiske kompetencer til online- og fjernundervisning (Tabelbilag, tabel 12). I interviewene forklarer skolecheferne, at det især i starten af covid-19-perioden var aktuelt med kompetenceudvikling, mens der nu i højere grad er brug for inspiration og udvikling gennem mere praksisnær erfaringsudveksling mellem skolerne eller konkrete input til undervisningen, som fx det, der findes på emu.dk.

3.4.2 Vedvarende fokus på elevernes trivsel og opsporing af mistrivsel

Elevernes trivsel har været et vedvarende fokus i samarbejdet mellem forvaltning og skoler. Langt de fleste skolechefer (i alt 80 %) svarer ja til, at de har fulgt op på elevernes trivsel efter den første periode med nødundervisning (se figur 3.7). Det er især foregået som generel opsamling af erfaringer på fx skoleledermøder (73 %), og kun 7 % svarer, at de har fulgt op på elevernes trivsel ved at indsamle konkrete input fra eller samtaler med lærere, elever og/eller forældre. 13 % af skolecheferne svarer nej til i efteråret 2020 at have fulgt op på elevernes trivsel efter den første periode med nødundervisning.

FIGUR 3.7

Har forvaltningen i løbet af efteråret 2020 (dvs. fra august 2020-december 2020) fulgt op på elevernes trivsel efter den første periode med nødundervisning (dvs. perioden fra 16. marts til sommerferien 2020)?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.
Note: Svarkategorierne indeholdt en åben svarkategori, der i tabellen angives som "Andet".
Note: Tabelbilag, tabel 21.

På det tidspunkt, hvor interviewene blev gennemført, var skolerne stadig lukket ned, og skolecheferne forklarer, at udsigten til, at eleverne skulle være hjemme i en længere periode, var grund til at være ekstra opmærksom på, om eleverne udviste tegn på mistrivsel. En skolechef forklarer:

I forbindelse med det her med screeningerne og tilbud for de sårbare og udsatte har skolelederne også gjort opmærksom på, at der er flere og flere, der udviser tegn på mistrivsel, og hvordan de har tænkt sig at håndtere det, så det har været et tema hele vejen igennem, og stigende. Jeg tror, de har håndteret det ved at være i endnu mere kontakt med familierne og lave endnu flere enkeltmands- og gruppetilbud derude for dem, som har vist tegn.

Skolechef

Skolecheferne påpeger, at deres bekymringer især handler om de elever, som fortsat er hjemme. De elever, som derimod møder ind til nødpasning på skolerne, får mere tid og opmærksomhed fra personalet, end de gør til hverdag, og en skolechef forklarer derfor: ”Jeg tror også, at der er nogen der får noget godt med”. Der tegner sig et mønster på tværs af materialet af, at der var stor opmærksomhed på at tilbyde nødpasning og en forventning om, at antallet af elever, der ville blive tilbudt nødpasning, ville stige i ugerne efter, at interviewene blev gennemført. Denne forventning kan bekræftes af KL’s målinger af antallet af børn i nødpasning:

Data fra KL: Udsatte børn i nødpasning under den gradvise genåbning i 2021

Tal fra Kommunernes Landsorganisation (KL) viser, at andelen af udsatte børn i 5.-9. klasse, der var i nødpasning, steg i ugerne efter EVA’s dataindsamling var afsluttet. De yngste elever vendte tilbage i skole igen fra d. 8. februar. I samme uge (uge 6) var der blandt de udsatte børn i 5.-9. klasse 4 % (beregnet som procent af alle børn i denne aldersgruppe), som mødte ind til nødpasning (KL, 2021a). I uge 8 var andelen af de udsatte børn i 5.-9. klasse i nødpasning 5 % (KL, 2021b), i uge 9 var den 6 % (KL, 2021c), og i uge 10 udgjorde andelen 7,5 % (KL, 2021d). KL bemærker, at stigningen i fremmødet kan ses på tværs af alle kommuner.

De to mest centrale tilgange til at sikre elevernes trivsel under nedlukningen i 2021 var ifølge skolecheferne at være i løbende kontakt med dem og deres familier og at tilbyde nødpasning til de elever, som udviste tegn på mistrivsel. Det har vi beskrevet i afsnittene 3.3.1 og 3.3.2. Derudover havde kommuner fokus på at opfordre forældre til at søge hjælp, når de havde brug for den. Interviewene viser eksempler på, at PPR havde en hotline, forældre kunne ringe til, og at familierådgivningen lavede opslag på Aula om at tage kontakt, hvis tiden med hjemmearbejde og fjernundervisning presede familien. Interviewene viser også eksempler på, at pædagogisk personale tog særlige tiltag som fx at besøge elever for at gå en tur eller etablere sociale aktiviteter eller grupper online.

4 PPR

Covid-19-perioden har påvirket Pædagogisk Psykologisk Rådgivnings (PPR's) arbejde på skoleområdet på mange måder. PPR har under hele perioden tilegnet sig erfaringer, der gør, at de under seneste nedlukning i 2021 i vid udstrækning kunne gennemføre deres aktiviteter og indsatser, om end en vis del blev afviklet digitalt. PPR oplevede dog et løbende efterslæb af opgaver og perioder med flere elever i mistriksel som følge af ændrede forhold i covid-19-perioden. Det gjorde det til tider vanskeligt for PPR at følge med efterspørgslen. PPR-lederne vurderer, at det har betydet, at nogle elever enten var i mistriksel i længere tid end normalt, eller at de kom i øget mistriksel. Derudover fortæller PPR i interviewene om bekymring for, at der var elever, der gik under radaren, og som derfor ikke fik den rådgivning, vejledning eller støtte, de havde brug for.

I dette kapitel kigger vi nærmere på, hvordan PPR's arbejde målrettet skoleelever har set ud under covid-19-perioden med afsæt i interview blandt PPR-ledere, spørgeskemaundersøgelsen blandt skolechefer samt interview med ledere og pædagoger fra skolens fritidsordninger (SFO'er). Afsnit 4.1 beskriver de indsatser og aktiviteter, PPR gennemførte, og hvordan en øget digital omlægning påvirkede PPR's arbejde. I afsnit 4.2 stiller vi skarpt på PPR's arbejdsmængde, og hvordan PPR grundet pukler af opgaver og indstillinger af elever til PPR havde et ekstra behov for at foretage prioriteringer i deres arbejde. Kapitlet afrundes med afsnit 4.3, som handler om, hvordan samarbejdet med skolen har fungeret. På tværs af afsnit beskriver vi desuden, hvordan nødundervisningen og PPR's indsatser under covid-19-perioden har haft betydning for elevernes trivsel.

Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR)

PPR er en tværfaglig og primært forebyggende støttefunktion, der gennemfører en række aktiviteter og indsatser, når der er bekymring for trivslen eller udviklingen blandt børn og unge i alderen 0-18 år. Det gør PPR bl.a. ved at rådgive og vejlede børn og unge, deres forældre, daginstitutioner og skoler, både på almen- og specialområdet og ved at henvise børn og unge videre i systemet – fx til behandling i psykiatrien.

Der er mange faggrupper ansat i PPR, der varetager forskellige opgaver afhængig af deres faglighed – bl.a. psykologer, tale- og hørekonsulenter, pædagogiske konsulenter, inklusionspædagoger og fysio- og ergoterapeuter.

PPR er organiseret forskelligt i kommunerne, afhængigt af hvordan forvaltningen generelt har organiseret opgaver målrettet børn og unge. Det betyder også, at det er forskelligt, hvordan samarbejdet mellem PPR og skoleområdet er organiseret. I EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt skolecheferne angiver 33 %, at PPR er del af deres ansvars- og ledelsesområde, mens 60 % angiver, at PPR er et andet ledelsesområde, men at de har tæt samarbejde med området. 4

% svarer, at PPR er et andet ledelsesområde, og at de har kendskab til området, mens 4 % angiver, at PPR er et andet ledelsesområde, og at de ikke har kendskab til PPR's arbejds gange (Tabelbilag, tabel 16).

(BUVM, 2020c; Skole og Forældre, 2020).

4.1 Aktiviteter og indsatser

Da skolerne først lukkede ned i foråret 2020, var PPR som alle andre uforberedte på, hvad covid-19-pandemien bragte med sig. PPR's aktiviteter og indsatser blev fortrinsvist enten aflyst eller omlagt til virtuelle møder, mens administrative opgaver blev løst hjemmefra. Det forklarer PPR-lederne i interviewene. Med genåbningen i 2020 forklarer PPR-ledere, at de i høj grad genoptog aktiviteter og indsatser med fysisk fremmøde. Da skolerne så lukkede endnu en gang i 2021, blev det prioriteret at gennemføre en del aktiviteter med fysisk fremmøde, mens andre blev omlagt til virtuelle møder og samtaler. PPR's arbejde bar dog præg af, at skolerne var lukkede, hvilket påvirkede PPR's muligheder for at kunne give vejledning og rådgivning.

4.1.1 Aktivitetsniveauet var tæt på normalt, men arbejdsformen var ændret

Interviewene med PPR-lederne peger på, at PPR under nedlukning 2021 i vidt omfang fortsat gennemførte deres aktiviteter og indsatser målrettet elever i folkeskolen. En PPR-leder forklarer, at PPR "nærmest fortsatte med uformindsket styrke", mens en leder i anden kommune konstaterer, at PPR var "overraskende godt med", selvom de var "gået fra 100 % til 80 %". Der var på den måde både PPR-ledere, der oplevede, at deres aktiviteter og indsatser nærmest blev gennemført som normalt, mens andre vurderede, at der var skruet lidt ned sammenlignet med normalt. På specialområdet fortalte PPR-ledere, at aktivitetsniveauet var tilbage på fuld styrke under nedlukningen 2021, da specialområdet ikke var lukket ned i denne periode.

I interviewene forklarer PPR-ledere, at de især havde fokus på at prioritere deres 'kerneopgaver' eller 'drift' og at undgå at blive flaskehals for henvisning af elever til det videre system. De nedprioriterede derimod opgaver, der ikke var direkte relateret til kontakten og arbejdet med eleverne, for netop at skabe plads til at tage sig af indstillinger fra skolen vedrørende elever i vanskeligheder eller mistrivsel. Det var ifølge PPR-lederne især interne faglige PPR-forløb, som blev skåret væk. En PPR-leder forklarer:

Vi forsøgte som ledelse at fjerne det, som vi kunne fjerne, som ikke op til sommerferien var dødt og pine nødvendigt. Jeg kan give et eksempel. Vi plejer at have en faglig uge med fokus på faglig udvikling. Den fjernede vi. Vi prøvede at give så meget luft som overhovedet muligt til driften.

PPR-leder

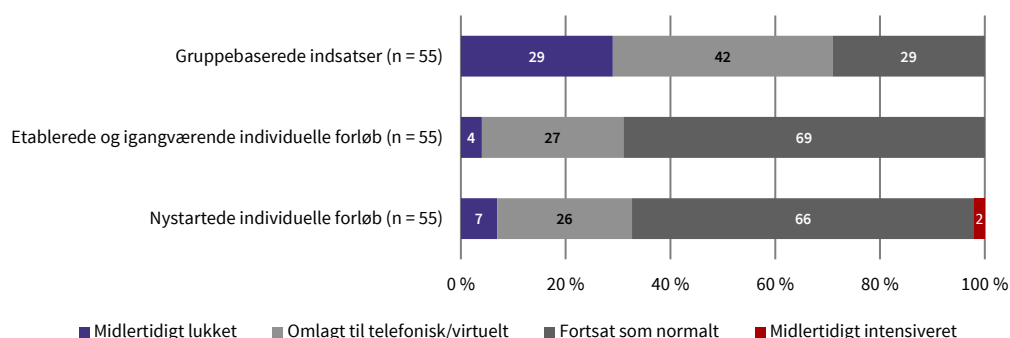
I interviewene beskrives kerneopgaven dels som indsatser og aktiviteter med børn, dels rådgivning og vejledning af pædagogisk personale og forældre. I de følgende ser vi nærmere på, hvordan PPR's arbejde med deres kerneopgaver var forandret i covid-19-perioden.

PPR gennemførte flere individuelle indsætter end gruppeindsætter

Skolecheferne er i spørgeskemaundersøgelsen blevet bedt om at vurdere, hvorvidt der er ændringer i PPR-indsætter i nedlukningen 2021. Besvarelserne viser, jf. figur 4.1, at PPR's indsætter i høj grad fortsatte under nedlukningen, især hvad angår de individuelle forløb. 96 % af skolecheferne angiver, at PPR enten fortsatte (69 %) eller omlagde (27 %) etablerede og igangværende individuelle forløb til virtuel eller telefonisk gennemførelse. 92 % angiver, at PPR enten fortsatte (66 %) eller omlagde (26 %) nystartede individuelle forløb til virtuel eller telefonisk gennemførelse. Besvarelserne viser dog også, at alt ikke var, som det plejer at være, idet godt og vel en fjerdedel af begge typer af individuelle forløb var omlagt til telefonisk eller virtuel gennemførelse. Så selvom størstedelen af forløbene fortsatte som normalt, var det langt fra alle.

FIGUR 4.1

Er der ændringer i følgende PPR-indsætter i nedlukningsperioden fra 4. januar 2021? Vælg det, der passer bedst.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skolechefer, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Ikke alle procenterne summer til 100, da decimalerne er blevet afrundet.

Note: Tabelbilag, tabel 17.

I det omfang, det var muligt, gennemførtes de individuelle aktiviteter og indsætter med eleverne med fysisk fremmøde, fx i form af trivselssamtaler, samtaler om angst eller skolevægring eller udredning og visitering til specialpædagogisk bistand med dertilhørende test og observation. PPR-ledere fortæller i interviewene, at der også var situationer, hvor det blev vurderet, at indsætter og aktiviteter skulle gennemføres virtuelt, dels af hensyn til smitterisiko, dels af hensyn til, hvad der kunne lade sig gøre under nedlukningen. I interviewene tegner PPR-ledere et billede af, at disse beslutninger blev foretaget løbende og foregik som afvejninger af forskellige hensyn – uden at der nødvendigvis var et fast system for, hvad der foregik på den ene eller anden måde. Indsætter, som handlede om at observere elever i klassen, kunne dog gennemgående ikke gennemføres, fordi eleverne ikke mødte ind på skolen, men blev fjernundervist hjemmefra.

Netop det forhold, at det var vanskeligere at samle eleverne under nedlukningen, var ifølge PPR-lederne medvirkende til, at nogle gruppeindsætter ikke kunne gennemføres. Det afspejles også i skolechefernes besvarelser vedrørende de gruppebaserede indsætter. 71 % af skolecheferne angiver, at gruppebaserede indsætter enten er fortsat som normalt (29 %) eller omlagt til telefonisk eller virtuel (42 %) gennemførelse, mens 29 % af skolecheferne angiver, at gruppeindsætter var midlertidigt lukkede. Gruppeindsætterne var med andre ord den type af indsætter, der oftest blev sat på pause, mens de gruppeindsætter, som faktisk blev gennemført, i sammenligning med individuelle indsætter i vidt omfang blev omlagt til virtuelle indsætter.

I interviewene tegnes et billede af, at de gruppeindsatser, der fortsatte under nedlukningen – i enten fysisk eller digital form – fx var gruppeforløb for børn i skilsmissefamilier, børn med psykisk syge forældre, børn med skoleværing eller angst. I interviewene var der også eksempler på, at PPR valgte helt at aflyse gruppeindsatser, udsætte dem eller omlægge dem til individuelle forløb. Det begrundes af PPR-lederne bl.a. med henvisning til, at kvaliteten af gruppeindsatserne blev udfordret, når de blev omlagt til digitale indsatser. Et vigtigt perspektiv var, at det kunne være vanskeligt for børnene at åbne op og tale om svære emner via en skærm, når det foregik i grupper.

Rådgivning og vejledning blev primært gennemført på afstand

Vejledning og rådgivning af forældre, lærere, pædagoger og ledelser på skolen er, ligesom indsatser for børn, en del af PPR's kerneopgave. Interviewene viser, at PPR prioriterede at fastholde disse møder både under nedlukning 2021 og genåbningen 2020, hvilket bidrog til det samlede billede af, at PPR i disse perioder havde et næsten normalt aktivitetsniveau.

PPR-lederne beskriver overordnet to typer af vejledning og rådgivning, som er gennemført under nedlukningen 2021. Det drejer sig for det første om konkrete sager, hvor PPR ydede rådgivning og vejledning til enten forældrene alene eller fællesmøder med både forældre og skole, hvor det varierede, om eleven også deltog. Det drejer sig for det andet om møder, som PPR med jævne mellemrum holder med skolens personale, hvor nye problemstillinger blev identificeret. Det var fx netværks- og rådgivningsmøder, hvor personalet kunne bringe bekymringer op om elever, og hvor PPR ydede konsultativ bistand. I modsætning til aktiviteter og indsatser rettet direkte mod eleverne selv blev kontakten til forældre og skolen ifølge PPR-lederne primært afholdt digitalt, hvilket igen bl.a. handlede om at undgå smittespredning.

Den digitale kontakt til både forældre og skolen forløb dog ikke problemfrit, og PPR-ledere nævner i interview eksempler på, at det ikke var alle møder og samtaler, der blev til noget. En PPR-leder fortæller fx, at nogle forældre af tekniske grunde havde svært ved at få adgang til de digitale platforme, som fællesmøder med PPR og skolen blev afholdt på. I den situation kunne PPR foreslå, at skolen inviterede forældrene fysisk ind på skolen, så de kunne tilgå det digitale møderum fra skolens udstyr, hvilket viser en af PPR's strategier til at opretholde kontakten med forældre til elever i mistrivsel. Samtidig giver PPR-ledere eksempler på, at skoler valgte at aflyse de digitale møder med PPR, og i det hele taget ikke tog kontakt til PPR på samme måde som normalt, hvilket særligt gjaldt under nedlukningerne, hvor hverdagen så helt anderledes ud end normalt. Det gav, set fra PPR-lederes perspektiv, et ringere afsæt for at samarbejde om elevernes trivsel og udvikling. En PPR-leder fortæller, at de derfor havde en proaktiv tilgang til at få møderne op at køre igen – fx ved at oplyse skolerne om, at PPR ikke var lukket og fortsat stod til rådighed.

4.1.2 Digital omlægning kunne ikke erstatte fysisk fremmøde

Den digitale omlægning under nedlukning 2021 medvirkede til, at PPR i vidt omfang kunne afvikle deres aktiviteter og indsatser på næsten fuldt blus. Det var bl.a. muligt, fordi PPR under nedlukning 2021 kunne trække på tidligere erfaringer fra covid-19-perioden, hvor både PPR-medarbejdere, elever, forældre og skolepersonale over tid blev mere vant til det digitale samarbejde. PPR-ledere nævner i den forbindelse en række andre fordele ved den digitale omlægning såsom mere effektiv og fleksibel mødeafholdelse. Et gennemgående perspektiv i interviewene med PPR-ledere er imidlertid, at den digitale afvikling af aktiviteter og indsatser var "af nød", og at det var nemt at miste "fornemmelsen for", hvad der skete i det digitale møde. En PPR-leder forklarer det sådan her:

Folk oplever online møder, som noget vi gør af nød. Hvis du skal holde møder på tre forskellige skoler den samme dag, så er det smart at lægge de to af møderne online, så du ikke går fra det ene sted til det andet. Det ville du ikke have gjort ellers. [...]. Det, jeg kan mærke, og det, jeg også hører folk sige, det er, at man mister noget af fornemmelsen for dem, der sidder med. En af mine psykologer sagde så fint: 'Så pludseligt sad de der og græd foran skærmen, og jeg vidste ikke, hvorfor de gjorde det'. Pludselig havde man ikke fornemmelsen af, hvad var det der skete? Og man var egentlig heller ikke tæt på. Det er selvfølgelig uheldigt, at man får et møde, hvor det opstår. Så på den måde er det noget, vi lykkes med, men vi lykkes ikke så godt, som vi ville have gjort ellers.

PPR-leder

Det fremgår af interviewene, at PPR også løbende overvejede og tog stilling til, hvorvidt det var meningsfuldt eller ej at gennemføre et møde eller en indsats digitalt, hvilket langt fra altid var tilfældet, hvis kvaliteten skulle være i orden.

4.1.3 PPR prioriterede fysisk fremmøde i særlige situationer

I interviewene peger PPR-lederne særligt på fire grunde til, at de som udgangspunkt prioriterede fysisk fremmøde frem for digital omlægning på trods af bl.a. den smitterisiko, der var forbundet med dette. Det drejer sig om aktiviteter og indsatser, hvor der enten var: 1) behov for at opbygge tillid og tryghed, 2) store og vanskelige følelser på spil, 3) skulle indsamles eller omsættes viden om og til brug for eleven, eller 4) hvor PPR's visitation var nødvendig for at få elever videre i systemet.

Behov for at opbygge tillid og tryghed

Med langt de fleste elever har møder, samtaler og forløb fungeret bedst, når PPR har haft dem "face to face", som en PPR-leder formulerer det. Det har eleverne også selv givet udtryk for, at de foretrækker, siger PPR-ledere. Særligt var det fysiske fremmøde vigtigt i forbindelse med nystartede forløb, hvor de fra PPR's side typisk havde brug for at mødes med eleverne for at kunne afstemme relationelt undervejs og på den måde langsomt opbygge et tillidsforhold, der var afgørende for, at samtalerne var frugtbare. En PPR-leder siger:

Vores relationelle interventioner er fuldstændigt afgørende. Det er afgørende for tilliden fra børnene til systemet, at de her skelsættende voksne, om det så er en lærer eller en pædagogisk vejleder, der kommer ind og er med til at facilitere en forskel, at det gøres i et fysisk møde. Det er helt vildt svært at gøre virtuelt.

PPR-leder

En anden PPR-leder nævner dog, at når der allerede var opbygget et tillidsforhold mellem PPR-medarbejderen og eleven, hvor eleven følte sig tryk, så kunne det i nogle tilfælde godt lade sig gøre at afholde et forløb virtuelt, hvilket betød, at der blev differentieret mellem elever og sager.

Møder og samtaler, der var følelsesmæssigt vanskelige

PPR-ledere nævner, at møder og samtaler, der var præget af store følelser ikke egnede sig til digital omlægning. Det kunne blandt andet handle om møder med forældre i skilsmisse, hvor konfliktniveauet var højt. I disse situationer var der brug for at kunne aflæse hinandens kropssprog for at kunne respondere adækvat og for at kunne følge op, hvis der var noget forældre eller eleven blev meget påvirket af. PPR-ledere fortæller desuden, at de prioriterede at afholde fysiske møder, når de skulle give tilbagemeldinger til forældre og skolen på baggrund af test eller udredninger af elever. Det kan nemlig være i den sammenhæng, at forældre for alvor indser, at deres barn er i udforordringer, hvilket kan vække og afstedkomme store følelser. En PPR-leder formulerer det sådan her:

Det kan jo være første gang, at det for alvor går op for nogle forældre, at deres barn har nogle udfordringer, som måske er af lidt større karakter, end de er vant til, og det kan jo give sorg eller vrede eller benægtelse.

PPR-leder

I de situationer, fremhæver PPR-ledere, var det vigtigt at skabe et rum, hvor forældrene kunne spørge ind til alt det, de var usikre på og havde brug for mere viden om, hvilket det fysiske fremmøde skabte de bedste betingelser for.

Behov for at indsamle eller omsætte viden

Ifølge interviewene var det nødvendigt med fysiske møder, når der enten var brug for at indsamle viden om eleven til brug i det videre system, eller når PPR understøttede, at viden blev omsat til praksis til gavn for eleven. Hvad angår indsamling af viden om eleven, handler en del af PPR's opgaveportefølje om at udrede elever, der fx kræver specialpædagogisk bistand, hvori der indgår test og observation, som de kun kunne lave i det fysiske møde med eleven. Det samme gjorde sig gældende i PPR's arbejde med at understøtte, at viden bliver omsat til praksis. Det handlede fx om konsultativ bistand til forældre, hvis børn skulle starte i skole, men som var i motoriske eller sproglige udfordringer og derfor havde brug for at få støtte i deres udvikling – fra forældrene på baggrund af viden fra PPR. Denne proces med at omsætte viden krævede ifølge en PPR-leder et fysisk møde, da forældrene havde brug for at få vist, hvordan de skulle gøre. PPR-lederen forklarer det sådan her:

Man har været rigtig udfordret på det her med, at det har været svært for forældrene at omsætte det, så har det også været muligt at invitere de her børn ind [...] hvor vi så har kunnet komme på en fysisk matrikel, hvor vi kunne vejlede og rådgive og give konsultativ bistand omkring barnet og vise, hvordan man skal gøre det her.

PPR-leder

Fælles for både indsamling af viden om eleven og det at omsætte denne viden til gavn for eleven var, at der var brug for at kunne tilbringe noget tid sammen med barnet for dermed at få indsigt i elevens behov og kunne understøtte elevens udvikling.

Behov for visitation af elever

For PPR har der særligt været opmærksomhed på, om noget kunne risikere at stå i vejen for, at elever kunne blive visiteret til at komme videre i systemet og dermed få den støtte, de havde behov for. PPR-ledere fortæller, at de ikke ønskede at være "flaskehals" – fx for elever, der havde brug for en henvisning til psykiatrien. Det handlede om, at det, som kun PPR kunne løse, blev prioriteret:

Ting, som kun PPR kan lave, og som er noget, der skal laves nu og her, og som ikke kan vente to måneder, det går vi ud og gør fysisk [...] hvor vi bliver flaskehalsen for børnenes videre færd, hvis vi ikke kommer og observerer eller tester.

PPR-leder

Disse prioriteringsovervejelser hænger tæt sammen med, at der er særlige tidspunkter på året, hvor PPR ifølge lederne er nødt til at gennemføre særlige aktiviteter og indsatser først – fx hvad angår elever, der står og skal vurderes i forhold til Ungdomsuddannelse for unge med særlige behov (STU) eller visitation af skolestartere eller børn, der allerede går i skole, og som muligvis skal videre til et specialtilbud. Det var netop et arbejde, som optog PPR under nedlukningen 2021 ved efterbehandling af tests og observationer af børnene fra tiden før, de blev hjemsendt.

4.1.4 Sundhedsfaglige restriktionerne prægede de fysiske møder

Overholdelse af sundhedsfaglige retningslinjer havde betydning for, om og hvor fysiske møder mellem PPR-medarbejdere og elever samt i nogle tilfælde også deres forældre blev afholdt gennem hele covid-19-perioden. En PPR-leder fortæller, at særligt de yngste børn havde svært ved at holde afstand, hvilket vanskeliggjorde fysiske møder, mens de ældre børn godt kunne overholde afstandskrav. PPR-lederen beretter her om disse udfordringer i forbindelse med genåbningen 2020:

Altså, der hvor du har den helt tætte kontakt i over et kvarter, og det er jo særligt med de mindre børn. De er bare mere over det hele end de lidt større børn, dem kan man altså nemmere sætte sig ned i klassen med. De rejser sig ikke nødvendigvis op og går hen og siger hej, hvem er du, hvad vil du her? Det gør de ikke i syvende klasse. Det kan de godt finde på at gøre i anden klasse.

PPR-leder

En af de måder, PPR håndterede afstandskravet i genåbningen 2020 på, var at indføre karensperioder mellem deres besøg på skolerne for derved at mindske risikoen for, at PPR-medarbejdere spredte smitte fra skole til skole. Ligeledes brugte PPR karensperioder mellem besøg hos elever i hjemmet under nedlukning 2021, selvom der også var eksempler på, at PPR helt fravalgte besøg i hjemmet, fordi de ikke oplevede, de kunne sikre det nødvendige værnemiddel-setup. PPR-ledere fortæller, at de fremfor at mødes med børn og forældre i hjemmet i stedet brugte PPR's lokaler eller skolen som mødested under nedlukning 2021, fordi det her var lettere at sikre den fornødne rengøring og overholdelse af afstandskrav. I den forbindelse blev kreative løsninger som walk and talks bragt i spil, hvor det var nemmere at overholde sundhedsfaglige retningslinjer, samtidig med at fordelene ved det fysiske møde fortsat var til stede.

4.2 Omfanget af opgaver i PPR

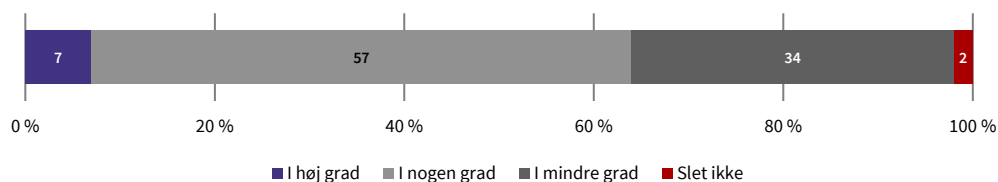
En gennemgående fortælling i interviewene med PPR-ledere er, at "PPR altid har travlt". Den fortælling handler om, at der ofte er ventetid til at blive betjent af PPR. Under covid-19-perioden opstod der desuden en øget arbejdsmængde skabt af et løbende efterslæb af arbejdsopgaver, der igen skabte længere ventetid.

4.2.1 Efterslæb i PPR's arbejde og indsatser

I spørgeskemaundersøgelsen blandt skolecheferne svarer i alt 64 %, at de i høj grad (7 %) eller i nogen grad (57 %) vurderer, at omstændighederne under perioderne med nødundervisning som helhed (både i 2020 og i 2021) skabte forsinkelser, der har ført til efterslæb i deres kommune mht. PPR's arbejde og indsatser (se figur 4.2). 34 % af skolecheferne angiver, at der i mindre grad var et efterslæb i PPR's arbejde og indsatser, mens blot 2 % af skolecheferne svarer "Slet ikke" til spørgsmålet. Samlet set viser det, at næsten alle skolechefer vurderer, at perioden med nødundervisning som helhed skabte et efterslæb i PPR's opgaver – om end det varierer, i hvilket omfang de oplever, at det gjorde sig gældende.

FIGUR 4.2

I hvilken grad vurderer du, at omstændighederne under perioderne med nødundervisning som helhed (både i 2020 og i 2021) har skabt forsinkelser, der har ført til et efterslæb i jeres kommune mht. PPR's arbejde og indsatser?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse bland skolechefer, Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.
Note: Tabelbilag, tabel 19.

I interviewene forklarer PPR-lederne særligt to forhold, som havde betydning for det efterslæb, der opstod i deres arbejde. For det første blev mange opgaver udskudt med den konsekvens, at de klumpede sig sammen. For det andet skabte covid-19-perioden en øget mistrivsel for nogle elever, som for PPR viste sig med forsinkelse, fordi det først blev opdaget, når der igen var kontakt.

Det første forhold handler om, at opgaver løbende blev udskudt, så der blev skabt et efterslæb med arbejdsopgaver, der i sidste ende klumpede sig sammen. Ifølge PPR-ledere skete det på baggrund af nedlukningen 2020. PPR-ledere fortæller, at der i denne periode, blev "samlet til bunke" til den efterfølgende genåbningsperiode 2020. Fx var der et stort efterslæb af opgaver, som skyldtes, at PPR bl.a. ikke gennemførte visitationsopgaver i samme omfang som normalt. En PPR-leder fortæller:

Det kan være børn, der skulle visiteres til et specialtilbud, eller man har haft tanke om, at de havde brug for specialundervisning, som kræver en vurdering fra PPR. Sådan noget har ingen lyst til at lade hænge. Og noget af det havde jo klumpet sig sammen og gav et efterslæb. Og det var noget af det, som dem, der sad med visitationsopgaven, kunne se, at de kunne ikke levere antallet af rapporter så hurtigt som normalt.

PPR-leder

I interviewene peger PPR-lederne på, at der stadig i genåbningen 2020 opstod forsinkelser i deres arbejde. Fx indgik PPR-medarbejdere i en kommune som ekstra ressourcer til pædagogiske opgaver i institutioner, mens en anden kommune af hensyn til smitterisiko fordelte medarbejderne på forskellige matrikler med den konsekvens at nogle matrikler i en periode ikke blev betjent af en psykolog.

Det andet forhold handler om, at de særlige omstændigheder under covid-19-perioden skabte øget mistrivsel for nogle elever. De elever, der pga. nedlukning var kommet i mistrivsel, blev PPR ofte først bekendt med, når der igen var kontakt, og det betød, at der kom en "ketchup-effekt". Disse nyopståede sager gjaldt både elever, som i forvejen var i en udsat position, og som fik det endnu værre, og elever, som inden covid-19-perioden ikke var i mistrivsel.

I interviewene peger PPR-lederne på, at de på forskellige måder søgte at afvikle efterslæb af opgaver. Udover løbende at prioritere i, om der var aktiviteter og indsatser, der kunne vente med at blive igangsat, så var der især fokus på at undgå, at PPR blev flaskehals for henvisning af elever til

det videre system, og på at nedprioritere interne møder og udviklingsaktiviteter for at få tid til at tage sig af efterslæb.

4.3 PPR's perspektiver på børnenes trivsel og mistrivsel

PPR-ledere nævner nedlukningen i 2020 som en periode, der skabte øget mistrivsel for nogle elever, men som PPR først blev opmærksomme på efterfølgende, fordi de og skolerne i vid udstrækning var lukket ned i denne periode. Det gjaldt først og fremmest elever fra familier i udsatte positioner, som PPR i forvejen havde kontakt til, men hvor situationen i hjemmet var ekstra presset. Den øgede mængde tid, eleven måtte være i hjemmet, gjorde, at eleven kom i øget mistrivsel. Samtidig giver en PPR-leder eksempler fra nedlukningen i 2021 på elever, der normalt trives godt i skolen, men som er kommet i mistrivsel under nødundervisningen på grund af manglende social kontakt til klassekammerater og på grund af følelser af ikke at mestre fjernundervisningen. PPR-ledere nævner også genåbningsperioden 2020 som en periode, der var fyldt med skift, hvilket affødte en del efterfølgende reaktioner hos en gruppe elever, der i forvejen kunne befinde sig i udsatte positioner – i klassefællesskabet og i det hele taget. Skiftene indebar først inddeling i mindre hold i skolen, som PPR-ledere nævner som positivt for denne elevgruppe, da der fx ikke var så mange voksne og andre elever, de skulle forholde sig til. Denne elevgruppe nød desuden særligt godt af forenkede skoledage med få børn og gennemgående voksne, der ifølge PPR-lederne gjorde skolen mere overskuelig for dem. Gradvist blev skoledagen dog som før, og ifølge PPR-ledere var dette svært for den elevgruppe at håndtere. Deres mistrivsel voksede derfor efter sommerferien og i løbet af efteråret. En PPR-leder fortæller:

Vi kunne se, at der simpelthen var nogle børn, vi opdagede nu [efter sommerferien 2020]. Så der lå sådan på bagkant af det [nedlukningen og genåbningen] et skvulp af sager, fordi det er der, hvor de skal begynde at rulle ind i hverdagen igen, og så er det der, de opdager, at der kan de ikke komme, de kan ikke være der, og hvorfor kan de ikke det? Det er noget mistrivsel, som er vokset.

PPR-leder

En anden PPR-leder fortæller, at elever, som de før troede, det var muligt at inkludere i skolens normaltilbud, og som de havde forløb i gang med, der netop skulle sikre dette, på grund af de mange skift under genåbningen 2020 i stedet måtte starte i specialtilbud.

4.3.1 PPR-ledere bekymrede for, om børn i mistrivsel overses

I interviewene udtrykker PPR-lederne bekymring for, om elever i mistrivsel er gået ”under radaren” i løbet af nedlukningen 2021. De forklarer, at der kan være mistrivsel, som overses, så elever dermed ikke får den vejledning og rådgivning eller hjælp til at komme videre i systemet, som de har brug for. Det kan føre til, at mistrivselen forstærkes, fordi der ikke bliver sat gang i indsatser. PPR-ledere forklarer, at de er afhængige af, at skolen opdager og dermed kontakter PPR, når de er bekymrede for børn i mistrivsel. PPR står på den måde ikke selv for at identificere børn med behov for støtte – hverken normalt eller under covid-19-perioden. Det sker gennem kontakten til skolen. En PPR-leder forklarer:

Det er jo meget lærerne, der skal opdage det. Vi kommer jo ikke på, før nogle har besluttet sig for, at vi må komme på. Så vi går ikke ud og kigger i en klasse og siger: ”De tre derovre!” Lærerne skal jo opdage, at de er der.

PPR-leder

Opgaven med at identificere elever i mistrivsel i undervisningen havde helt særlige vilkår under nedlukningen. Lærere og pædagoger havde ikke den samme kontakt til eleverne i undervisningen, når den foregik via en skærm eller måske endda via skriftlige beskeder. Ifølge PPR-lederne varierede det, hvorvidt lærerne lykkedes med at lokalisere elever i mistrivsel i fjernundervisningen. Hvor nogle lærere formåede at arbejde relationelt på distancen, var der tilfælde, hvor elevers mistrivsel blev overset og dermed forværret. En PPR-leder forklarer i interviewet:

Jeg har lige fået en mail vedrørende et barn, som åbenbart skulle være brudt helt sammen omkring den virtuelle undervisning, og der er ikke nogen, der har opdaget det, således at barnet så oplever angstsymptomer ind i den nye kontekst.

PPR-leder

Udfordringerne med at identificere mistrivsel blandt eleverne betyder, at der i PPR er bekymring for, om der er elever i vanskeligheder, som endnu ikke er blevet opdaget. Samtidig er der elever i vanskeligheder, som PPR kender til, men som ikke har modtaget støtte på grund af omstændighederne under nedlukningen. I den forbindelse nævner PPR-lederne, at de endnu ikke kender til konsekvenserne af at sortere i, hvilke sager og indsatser der skal prioriteres af PPR, hvilket potentielt kan øge elevernes mistrivsel og dermed på sigt behovet for PPR's ekspertise. De udtrykker også en særlig bekymring for de elever, hvis forældre takkede nej til PPR's tilbud, fordi de var nervøse for smittefare, eller fordi de i forbindelse med indsatser afholdt med fysisk fremmøde ikke havde tid eller overskud til at transportere deres børn til og fra det sted – fx skolen – hvor indsatsen blev afviklet. Det giver især anledning til bekymring, fordi der kan være tale om elever fra hjem i udsatte positioner.

4.4 PPR's samarbejde med skoler og SFO'er

PPR's samarbejde med skolerne er helt grundlæggende for deres virke. PPR's primært forebyggende støttefunktion praktiseres både gennem PPR's rådgivning og vejledning af skolens personale – ligesom at forløb, som PPR gennemfører med elever, kommer i stand på baggrund af indstillinger fra skolen. Derfor er PPR også afhængig af kontinuerlige møder med og en fast kontakt til skolen. Covid-19-perioden har imidlertid udfordret samarbejdet mellem PPR og skole på flere områder, særligt fordi PPR på flere tidspunkter ikke har haft deres naturlige gang på skolerne. Det, vurderer PPR-ledere, er gået ud over kvaliteten af samarbejdet og dermed også over kvaliteten af PPR's arbejde.

4.4.1 Samarbejdsrelationer på afstand

Ifølge PPR-lederne er et godt samarbejde mellem PPR og skole afhængigt af et tillidsforhold mellem PPR-medarbejdere og skolernes ledelse, lærere og pædagoger. Tillidsforholdet kan være afgørende for, hvor godt PPR lykkes med deres rådgivning og vejledning. Der må netop være tillid til PPR, hvis skolens personale og ledelse skal gøre brug af de råd, PPR kommer med. Samtidig er tilliden afgørende for, hvilke bekymringer skolen tager op med PPR. Ifølge PPR-lederne havde nedlukningen den negative konsekvens, at der ikke var noget, der kunne nære tillidsforholdet mellem skolens og PPR's medarbejdere, fordi PPR ikke havde deres vanlige gang på skolerne i samme omfang som normalt. Da tilliden mellem PPR og skolen særligt bygges op mellem møder og under smalltalk på gangen og på lærerværelset, havde det betydning for relationen. En PPR-leder formulerer det sådan her:

Hvis nogen skal tro på de råd, man kommer med, og den vejledning, man kommer med, så skal de have tiltro til, at man er et menneske, man kan stole på. Og alt den stolen på, den opbygges mellem møderne. Den opbygges også på møderne, men den opbygges også imellem møderne.

PPR-leder

Det er ifølge PPR-lederne langt nemmere for skolens medarbejdere at tage kontakt til en PPR-medarbejder, når de lige mødes på gangen. Et godt samarbejde mellem PPR og skole styrkes derfor af, at der er anledninger til at tage kontakt til hinanden ud over kontakten på møder. En PPR-leder siger i den forbindelse:

Det er den relationelle forpligtelse, når vi kommer tæt på hinanden, så er der nogle afstande, der er kortere. Vi laver selvfølgelig opfølgning, men det er bare lettere for en medarbejder at tage kontakt til en PPR-psykolog, man møder på gangen end med en, man ikke ser.

PPR-leder

På baggrund af covid-19-perioden er nogle PPR-ledere derfor blevet opmærksomme på, hvor meget tillid og ”det sociale bindevæv” mellem PPR og skole betyder for, at PPR lykkes i sit arbejde med at understøtte elevernes trivsel og udvikling. I den forbindelse spiller en tillidsfuld relation til skolen i vigtig rolle.

Interviewene med SFO-ledere og pædagoger viser flere eksempler på, at samarbejdet under covid-19-pandemien har været betinget af, hvor godt udgangspunktet for deres samarbejde var i forvejen. I de sammenhænge, hvor samarbejdet var godt og velfungerende inden pandemien, har det også været det under covid-19-perioden. Omvendt er der eksempler på, at et mindre velfungerede samarbejde med PPR også har været mindre velfungerende og evt. er blevet forværret under covid-19-perioden.

5 Pædagogers arbejde i skole og SFO

Under covid-19-perioden har rammerne for pædagogernes arbejde set markant anderledes ud end den hverdag, der kan kaldes normal i skole og SFO. Rammerne for pædagogers arbejde har også ændret sig løbende fra den første nedlukning i 2020 over genåbningen i 2020 til anden nedlukning i 2021. I dette kapitel belyser vi SFO-lederes og pædagogers erfaringer med at organisere og sikre kvaliteten af det pædagogiske arbejde, dels i skoletiden, hvor nødpasningen gav elever mulighed for at deltage i nødundervisningen med støtte fra pædagoger, dels i SFO'en. Der trækkes primært på data fra interview med SFO-ledere og pædagoger.

Kapitlet belyser først rammer for nødpasningen (5.1). De nationale retningslinjer for nødpasning er formelt blevet udvidet til at gælde en bredere gruppe af børn, og undersøgelsen viser i tråd hermed, at nødpasningen i nedlukningen 2021 i praksis omfatter flere børn, end den gjorde under nedlukningen 2020. I afsnit 5.2 ser vi nærmere på aktiviteter og indhold i nødpasningen, hvor de tidligere erfaringer gjorde sig gældende i nedlukningen 2021 og gav et styrket grundlag for bl.a. at afstemme roller og ansvar blandt det pædagogiske personale. I afsnit 5.3 dykker vi ned i spørgsmålet om, hvordan omstændighederne har påvirket børnenes trivsel og deres relationer til hinanden og til personalet. Endelig fokuserer vi i afsnit 5.4 på dels erfaringerne med at praktisere pædagogisk ledelse og pædagogernes samarbejde med hinanden, med lærerne og med forældre.

5.1 Rammer for nødpasningen

Under nedlukningen i 2021 betød de nye retningslinjer fra Børne- og Undervisningsministeriet, at tilbud om nødpasning blev udvidet og målrettet en bredere gruppe af børn end tidligere. Det betød, at børn af forældre i arbejde (og ikke kun forældre i kritiske samfundsfunktioner eller eventuelt privatansatte, som ikke var hjemsendte) havde mulighed for at møde ind til nødpasning (BUVM, 2020b). Igennem hele Covid-19-perioden kunne børn med særlige behov, som ikke modtog specialundervisning, tilbydes nødpasning efter en konkret, individuel vurdering. I nedlukningen 2021 var der en øget opmærksomhed på, at netop sårbare børn og børn med særlige behov fik mulighed for at møde ind. Konsekvensen var da også, at flere børn under nedlukningen 2021 er blevet tilbudt nødpasning på skolerne, end tilfældet var under nedlukningen i 2020. Det beskrev vi i afsnit 3.3.1. I dette afsnit ser vi på SFO-ledere og pædagogers erfaringer med at tilbyde nødpasning.

5.1.1 Børn i nødpasning

I interviewene beskriver ledere og pædagoger både en stigning i antallet af børn i nødpasning i forhold til nedlukningen i foråret 2020 og en stigning henover nedlukningsperioden i 2021. De forklarer, at de politiske udmeldinger og de nye retningslinjer for, hvem der kan modtages i nødpasning, har åbnet op for nye grupper af børn. Samtidig beskriver de deres egen praksis som mere proaktiv. De stiller ikke spørgsmål, når forældre henvender sig med behov, og de inviterer flere elever ind til nødpasning. I dette afsnit ser vi nærmere på, hvilke elever der møder i nødpasning, og hvordan det

ifølge ledere og pædagoger besluttes og kommunikeres til forældrene, hvem der tilbydes nødpasning på skolen og i skolefritidsordningen.

En proaktiv tilgang til nødpasning

Det overordnede billede af tilgangen til nødpasning, der tegner sig på baggrund af interview med ledere og pædagoger, er en "mere proaktiv tilgang" til, hvem der blev tilbudt at møde i nødpasning. En leder forklarer tilgangen:

[Når jeg siger proaktiv], tænker jeg på mængden af elever, der kommer ind på skolen og får særundervisning [nødundervisning], og på de tiltag, vi gør for at få nogle elever i fritidstilbud og ind på skolen, hvor forældrene som udgangspunkt ikke har krav på nødpasning, men at vi siger: 'Kom nu med dem. Lad dem hellere være herovre, end at det bliver for svært derhjemme' både i forhold til det faglige, men også at det ikke bliver for svært med det sociale – det her med ikke at kunne være inden for hjemmets fire vægge, mens mor og far sidder og arbejder.

Leder af skolefritidsordning

Tilbuddet om at komme i nødpasning på skolen og i fritidsordningen blev overordnet formidlet på to måder: dels som en fælles udmelding til alle forældre om mulighederne for nødpasning, dels gennem individuel kontakt til forældre og elever, som skolen vurderede havde gavn af at møde ind. Det var primært skolens ledelse, der besluttede og kommunikerede de fælles udmeldinger, mens både ledere, lærere, pædagoger og ressourcecentre kunne blive inddraget i beslutninger om, hvem der skulle kontaktes individuelt.

Fælles udmelding til forældre

Hvad angår de fælles udmeldinger til forældre, er det generelle mønster i datamaterialet, at skolelederne lavede et opslag på Aula, hvor de beskrev mulighederne for nødpasning. Udmeldingerne til forældre afspejlede ifølge ledere og pædagoger en øget åbenhed, i forhold til hvem der blev tilbudt nødpasning. Det handlede både om, at nødpasning blev tilbudt til forældre i arbejde (og ikke kun forældre i kritiske samfundsfunktioner eller privatansatte med fysisk fremmøde) og om at gøre det tydeligt for forældrene, at behovet for nødpasning også kunne handle om barnets trivsel.

Det er dog forskelligt, hvordan skolerne konkret formulerede tilbuddet om nødpasning. På én skole traf ledelsen fx beslutning om en meget åben tilgang. SFO-lederen forklarer: "Vi har skrevet ud, at hvis man har et behov for pasning, så skal man bare kontakte mig" og tilføjer, at skolen ikke diskuterede behovet med forældrene: "Hvis en forælder siger, de har et behov, så har de et behov, det synes jeg ikke er min opgave at sidde og vurdere". På en anden skole forklarer SFO-lederen, at den fælles udmelding til forældrene handlede om, "hvem der kunne få lov" at få nødpasning, og tilføjer: "Så hvis du går derhjemme, og du ikke er på arbejde, så er det ikke dem, den er henvendt til". De forskellige udmeldinger afspejler, at skolerne fortolkede og formidlede de nationale retningslinjer på måder, der i forskellig grad indbød forældrene til at henvende sig med behov for nødpasning.

Individuel kontakt til forældre og elever

Den anden måde, skolerne formidlede muligheden om nødpasning på, var ved at tage direkte kontakt til familien, når de vurderede, at et barn ville have gavn af at møde ind. I interviewene forklarer ledere og pædagoger, at elever med særlige behov (fx elever, der får støtte, eller elever i udsatte positioner) er blevet kontaktet allerede ved nedlukningens begyndelse. En leder forklarer:

De børn, som ikke får støtte, men som kan have nogle sociale vilkår, som er udfordrende, har vi også fået over, så de går i 'almindelig' skole herovre. På den måde kan vi motivere dem. Og der får de jo kontakt med andre børn og voksne.

Leder af skolefritidsordning

Henover perioden fortsatte skolerne med at vurdere elevernes trivsel og behov og kontaktede på den baggrund løbende flere elever, som de vurderede ville have gavn af at møde ind. Nedlukningen i 2021 har været præget af en særlig opmærksomhed på at tage tidlig kontakt:

Jeg synes også, vi er blevet hurtigere til at få indkaldt de børn, hvor vi ved, at det vil være rigtig godt for dem at komme afsted. Det er i hvert fald en erfaring, vi har taget med os fra tidligere at få et mere hurtigt virkende system i forhold til at få dem ind her.”

Leder af skolefritidsordning

Hvad angår den anden gruppe elever, havde både ledere, lærere og pædagoger en særlig opmærksomhed på, om eleverne deltog i onlineundervisning, og om de så ud til at trives. Det er forskelligt, hvor stor en rolle pædagogerne spillede i disse vurderinger. I interviewene er der pædagoger, som fortæller, at det er en opgave, der primært lå hos lærerne, mens andre forklarer, at de havde et særlig godt indblik i onlineundervisningen, fordi de sad med på sidelinjen og kunne observere eleverne og derfor kunne bidrage til at vurdere, om eleverne ville have gavn af at komme på skolen.

Den proaktive tilgang til nødpasningen betød, at et stigende antal elever kom i nødpasning på skolerne. I interviewene tegner sig et billede af, at kun få elever var i nødpasning den første uge, men at der uge for uge kom flere elever til. Da interviewene blev gennemført (januar-februar 2021) fortalte ledere og pædagoger, at de allerede var klar over, hvem de ville invitere ind til nødundervisning som de næste. Det stigende antal børn i nødpasning fik nogle til at overveje, hvor grænsen for nødpasning skulle gå. For nogle var det en svær balance, når de på den ene side gerne ville være åbne for eleverne, men på den anden side skulle tage højde for ikke at øge smitterisikoen unødigt.

Det var en blandet elevgruppe, der mødte i nødpasning under nedlukningen 2021

Ifølge ledere og pædagoger var det en blandet gruppe af børn, der mødte ind til nødpasning. Det skyldtes dels den gradvist mere åbne tilgang til nødpasning, dels at der for børn og familier, som normalt fungerer godt, kunne opstå nye udfordringer på grund nedlukningen. I interviewene peger ledere og pædagoger især på tre årsager til, at børn kom i nødpasning. For det første kunne det skyldes forældrenes arbejdssituation, for det andet tilbød skolerne tidligt elever med særlige behov at møde ind, og for det tredje havde skolerne løbende opmærksomhed på at identificere og invitere elever i problematikker, der opstod som følge af nedlukningen ind på skolen.

Når forældrenes arbejdssituation var årsag til, at eleverne var i nødpasning, kunne det skyldes, at forældrene mødte fysisk op på arbejde, eller at forældrene arbejdede hjemmefra og ikke kunne finde tid og overskud til at hjælpe deres børn med undervisningen. Interviewene viser, at det kunne være vanskeligt for forældrene at hjælpe, hvis de i forvejen var pressede eller ikke forstod dansk og dermed ikke kunne læse beskeder fra skolen og hjælpe deres barn med undervisningen.

Blandt elever med særlige behov var en gruppe, som skolerne allerede ved starten af nedlukningen havde en opmærksomhed på at invitere ind til nødpasning. Det var en blandet gruppe af elever, herunder elever som var fagligt eller socialt sårbare, elever med særlige behov (fx for sprogstimulering eller med angst eller andre psykiske udfordringer) og elever fra udfordrende kår, der havde det svært derhjemme, eller som forældrene havde svært ved at rumme derhjemme.

Endelig var der de problematikker, som opstod på grund af nedlukningen. Ifølge ledere og pædagoger tilbød skolerne pasning på denne baggrund, når de havde bekymringer om barnets læring eller trivsel, eller når der var praktiske problemer som fx dårligt internet eller ringe mulighed for at få arbejdsro i et hjem, hvor forældre og søskende også var hjemme.

Når eleverne mødte ind til nødpasning, var de en del af det sociale fællesskab på skolen og kunne få støtte i nødundervisningen. Interviewene peger på, at ledere og pædagoger derfor var særligt

bekymrede for de elever, som var hjemme. Eleverne savnede hverdagens struktur og deres kammerater, for som én pædagog udtrykker det, så ”ligger det i vores DNA at være sociale” og ikke at sidde alene hjemme. Ledere og pædagoger var især bekymrede for de elever, der fik individuelt tilbud om nødpassning, men hvor familien takkede nej. En leder forklarer:

Måske sidder der nogle børn, som stadigvæk er hjemme i fjernundervisning, som vi jo ikke ser. Der er jeg lidt spændt på, når vi får dem tilbage. Vi har forsøgt at få alle de elever op, som vi betragter som sårbare elever, men der er faktisk også nogle forældre, som har valgt at sige, det skal de ikke. Men det må vi jo se, når de kommer tilbage.

Leder i skolefritidsordning

Interviewene peger på, at der blandt de ældre elever kunne være en vis tilbageholdenhed i forhold til at møde ind til nødpassning. En pædagog forklarer fx om en elev i nødpassning, at ”han ikke ville have kamera på, fordi så kunne de andre se, han var på skolen som den eneste for at få nødundervisning”. Det var ikke en problematik de deltagende pædagoger stødt på blandt de yngre elever.

Der var dog også elever, som ifølge ledere og pædagoger trivedes med at være hjemme, hvor der var færre forstyrrelser og mere ro end i den almindelige hverdag. Det var elever, som normalt har svært ved at være i klassen, og som overraskede pædagogerne med at være mere aktive i fjernundervisningen (jf. EVA, 2021).

Interviewene viser, at det især var de yngre elever i 0.-4. klasse, der mødte ind i nødpassning, mens kun få elever i de ældre klasser mødte ind for at deltage i nødundervisningen på skolen. Når flest yngre elever mødte ind, handlede det især om, at forældre havde brug for pasning, fordi de skulle arbejde. Den særlige opmærksomhed omkring trivsel og deltagelse blandt de hjemsendte elever betød dog ifølge interviewene, at der var en forventning om, at flere elever - uanset alder - ville blive tilbudt nødpassning med afsæt i en bekymring om begyndende mistrivsel, i takt med at børnene var hjemsendt længere tid (det bekræftes af tal fra KL, se boksen på s. 37). Interviewmaterialet peger desuden på, at flere elever *kun* mødte ind for at deltage i nødundervisningen, dvs. i skoletiden, mens antallet af børn i nødpassning dalede, når SFO-tiden startede.

Nødpassning i 2020

Ledere og pædagoger fortæller om en meget begrænset nødpassning under nedlukningen i 2020, hvor ingen eller kun få børn mødte ind, og hvor eleverne i flere tilfælde blev samlet centralt på få, udvalgte skoler. Flere af de pædagoger, der har deltaget i undersøgelsen, fortæller i interviewene, at de derfor slet ikke har varetaget nødpassning under den første nedlukning. Interviewene peger også på, at de børn, som var i nødpassning under nedlukningen i 2020, især var børn af forældre i kritiske samfundsfunktioner.

Under genåbningen i 2020, som forløb gradvist fra midt april, hvor eleverne i 0.-5. klasse igen mødte i skole, var det kun i SFO-tiden, at eleverne blev tilbudt nødpassning. Ifølge ledere og pædagoger var det lidt færre elever, der benyttede fritidsordningen i forhold til tiden før covid-19. Det var dog væsentligt flere, end der havde været i nedlukningen 2020.

5.1.2 Nødpasningens struktur i 2021

Under nedlukningen i 2021 foregik nødpasningen lokalt på alle skoler i modsætning til under nedlukningen i 2020, hvor eleverne var samlet centralt på få matrikler. Det forklarer ledere og pædagoger i interviewene. Det betød, at eleverne mødte ind i kendte rammer, og det var især en fordel for de elever, som har svært ved skift og forandringer, forklarer pædagogerne. Det er forskelligt, hvordan dagen var struktureret for de børn, der mødte ind til nødpasning. På tværs af skoler og på tværs af klassetrin er der forskel på, om der var en skemalagt og afgrænset skoledag efterfulgt af fritidsaktiviteter, eller om der var en mere fleksibel tilrettelæggelse af skole- og fritidsaktiviteter. Der tegner sig til gengæld et tydeligt mønster af, at det især var pædagogerne, der varetog nødpasningen både i skoletid og i fritiden, mens lærerne overvejende varetog nødundervisning hjemmefra og kun i særlige tilfælde var tilstede på skolen, enten for at fjernundervise, for at sikre kvaliteten i undervisningen af de yngste elever (som havde vanskeligt ved virtuel undervisning) eller for at varetage undervisning af elever med særlige behov. I dette afsnit ser vi først på, hvilke elementer der især er med til at strukturere dagen for eleverne. Derefter ser vi på ledere og pædagogers erfaringer med og overvejelser om nødpasningens struktur.

Af interviewmaterialet fremgår især tre elementer, der har været med til at strukturere nødpasningen af elever, nemlig lokalerne, hvor nødpasningen fandt sted, opdelingen af eleverne og nødundervisningens form

Det er forskelligt, hvor nødpasningen foregik. På én skole fandt hele dagens nødpasning sted i samme lokaler med de samme pædagoger, og det danner grundlag for en fleksibel struktur. Et andet sted markeredes afslutningen af skoletiden ved, at de elever, der skulle i SFO, gik med pædagogerne over i en bygning et stykke fra skolen.

Blandt de deltagende skoler er det forskelligt, om eleverne var samlet i nødpasningen eller var opdelt i klasser, årgange eller fx et par årgange sammen. Det generelle mønster er, at eleverne var opdelt i klasser eller årgange i løbet af skoletiden, mens de i SFO-tiden blev samlet årgangsvis og til dels på tværs af årgange, særligt i ydertiderne, hvor der kun var få elever. Når skoletiden sluttede, dalede antallet af børn, og det var især de ældste børn, der gik hjem.

Nødpasningens form var forskellig på tværs af skoler og på tværs af årgange. Den væsentligste forskel for nødpasningen var, om eleverne havde opgaver, der kunne løses fleksibelt i løbet af dagen, eller om de fulgte skemalagt online undervisning. Den skemalagte undervisning kunne betyde, at forskellige klasser havde pauser og sluttede skoletiden på forskellige tidspunkter, hvilket fik betydning for, hvornår leg, samvær og aktiviteter i fritiden kunne begynde. Når eleverne derimod havde opgaver, der kunne løses fleksibelt, kunne det give plads til, at pædagogerne kunne lægge bevægelse og pauser ind i løbet af dagen. Det er især de yngste, som arbejdede med opgaver, der kunne løses fleksibelt, mens de større elever i højere grad fulgte et skema med online undervisning.

Nedenfor vises to eksempler på, hvordan dagen var struktureret under nødpasning i nedlukningen 2021.

EKSEMPEL

Skole og fritid flyder sammen

6.30-8.00	De første børn mødte ind til morgenpasning, hvor der kom 2-3 børn, som spiste morgenmad og legede.
8.00-frokost	Skoletiden startede, og der mødte ca. 11 børn i nødpasning, som sad samlet på tværs af klassetrin i SFO'en. Eleverne fulgte forskellige skemaer og blev fordelt i lokaler i de timer, de havde virtuel undervisning.
Eftermiddag	Det var forskelligt, hvornår eleverne var færdige med deres skoledag og SFO-tiden startede.

Pædagogerne forklarer, at der lå en væsentlig opgave i at organisere dagene ud fra de forskellige elevers skemaer. Nogle elever havde online undervisning og var ret selvklevende, mens andre fik tilsendt opgaver, som pædagogerne hjalp dem med. Det var forskelligt, hvor længe eleverne havde skoleaktiviteter, og derfor flød skole og fritid sammen, forklarer pædagogerne, så nogle elever egentlig holdt fri, mens andre skulle understøttes i løbet af skoletiden. Pædagogerne beskriver deres rolle som en ”flyver” mellem elever i færd med skoleaktiviteter og elever, som havde afsluttet dagens skoleaktiviteter.

EKSEMPEL

Fast struktur for skoletid og SFO-tid

6.30-8.00	SFO'en havde morgenåbent og modtog omkring 8 børn.
8.00-13.30	Alle elever havde undervisning, og de elever, der er mødte ind på skolen, var opdelt klassevis, men kunne lege sammen udendørs i frikvartererne. Der var omkring 40 elever, og alle (undtagen dem, der får støtte) havde onlinemøder med deres lærere kl. 8, kl. 10 og kl. 12.
13.30-17.00	Skoletiden sluttede, og SFO startede for de ca. 14 elever, som bliver om eftermiddagen. De pædagoger, der understøttede undervisningen, gik hjem, og andre pædagoger mødte ind. Eleverne blev grupperet efter, hvilke aktiviteter de deltog i. Eleverne blev hentet på faste tidspunkter, som var aftalt med forældrene på forhånd.

Lederen af skolefritidsordningen besluttede, at der var brug for, at hver klasse sad for sig af hensyn til undervisningen. Det betød, at klasserne ikke blev blandet, og der mødte derfor 10 pædagoger ind til at understøtte undervisningen, så der var to pædagoger i hver klasse (to klasser på 0.-4. årgang).

I interviewene peger ledere og pædagoger på, at det på den ene side kunne være en fordel med en relativt fast og ensartet struktur for dagen. Det gav en mere rolig skoletid, når eleverne havde pause på samme tid og sad i onlineundervisning samtidig. En leder forklarer:

Vi har sat 0. klasserne for sig, 1. klasse for sig og 2. og 3. klasse for sig. Det har vi gjort for selvfølgelig at kunne mindske smitte, men også for at lærerne i årgangsteamet har talt sammen ift. at prøve at koordinere, så børnene har nogenlunde det samme for og skal logge på på samme tidspunkt. Vi så, lige da denne anden nedlukning startede, at nogen skulle lave sprællemænd, mens andre skulle lave matematik, og nogen skulle synge. Det er overhovedet ikke realistisk.

Leder af skolefritidsordning

Når eleverne i nødpassningen fulgte samme skema, betød det også, at de afsluttede deres skoleaktiviteter på samme tidspunkt. Det gav en mere klar opdeling mellem skole og fritid, som ifølge ledere og pædagoger, gav bedre betingelser for både understøttelse af nødundervisningen og for det pædagogiske arbejde i SFO-tiden, fortæller pædagogerne i interviewene.

På den anden side kunne pædagogerne bedre tilpasse dagens indhold til elevernes behov, når strukturen var mere fleksibel, forklarer en anden leder:

Jeg tror, det er rigtig vigtigt, at pædagogerne er opmærksomme på det sociale og får lavet nogle aftaler på tværs i løbet af skoledagen og går på legepladsen eller i rytmik eller op i hallen, sådan at børnene oplever, at der også sker noget andet, end at nu sidder vi med en opgave her, som vi har fået fra lærerne. Det, tror jeg, alle går død i.

Leder af skolefritidsordning

I praksis kunne fordele fra en fast struktur og behovet for fleksibilitet forenes i nødpassningen, når der var en overordnet struktur, der gav rum til at indlægge mindre pauser og bevægelse i løbet af skoletiden. I interviewene peger pædagoger og ledere på, at de yngste elever oftere havde mere fleksible skemaer med begrænset online undervisning, mens de større elever i højere grad modtog online undervisning og derfor ikke havde samme fleksibilitet (jf. EVA, 2021).

Genåbningen 2020 var præget af fast personale dagen igennem

I genåbningen 2020 var nødpassningens struktur præget af, at eleverne ofte var inddelt i hold hele dagen på tværs af skole- og SFO-tid og med fast tilknyttet pædagogisk personale gennem hele dagen. På grund af sundhedsfaglige restriktioner fik holdene typisk tildelt et fast lokale og et legeområde. Ifølge pædagoger og ledere var de mindre hold med til at skabe en mere rolig dag for børnene. Til gengæld var det en periode, hvor pædagogerne var 'meget på', fordi alle børnene i 0.-5. klasse mødte ind på skolen. Når pædagogerne sammenligner med nedlukningen 2021, forklarer de, at nødpassningen i 2021 højere grad var præget af ro og god tid til at understøtte eleverne i nødundervisningen og bedre mulighed for fordybelse i SFO-tiden.

5.2 Aktiviteter og indhold i nødpassningen

Nødpassningen under nedlukningen i 2021 bar tydeligt præg af at bygge på erfaringerne fra foråret 2020 og blev også løbende justeret efter nye erfaringer. Under genåbningen i 2020 var pædagoger ofte alene med en gruppe elever og gennemførte mange forskellige typer af opgaver mht. både pædagogfagligt arbejde og nødundervisning. Under nedlukningen i 2021 var der derimod en mere tydelig arbejdsdeling, hvor lærerne generelt havde ansvar for nødundervisningen, mens pædagogerne understøttede nødundervisningen og kun varetog den undervisning, de også normalt har ansvar for. Ledere og pædagoger peger på, at restriktioner og rengøring ikke fyldte på samme måde i nedlukningen 2021, som det gjorde i genåbningen 2020. Det handlede både om, at der var færre børn i nedlukningen 2021 og dermed færre udfordringer med opdeling, men også om, at der var blevet slækket på afstandskravene (i retningslinjer for grundskoler hed det, at elever i nødpassning "ikke [er] omfattet af den generelle anbefaling om at holde mindst 2 meters afstand, da anbefalingen i praksis kan være svær at følge – især for mindre børn" (BUVM, 2021c)), og samtidig var god hygiejne blevet en mere naturlig del af hverdagen. Det betød, at nødpassningen i højere grad var præget af ro og god tid til at understøtte eleverne i nødundervisningen og bedre mulighed for fordybelse i SFO-tiden.

5.2.1 I skoletiden understøttede pædagogerne primært lærernes undervisning

Under nedlukningen 2021 spillede pædagogerne en central rolle for de elever, som mødte til nødpassning i skoletiden. I interviewene forklarer ledere og pædagoger, at pædagogerne var de mest gennemgående medarbejdere, der mødte ind på skolen, mens lærere og ledere i vid udstrækning arbejdede hjemmefra. Pædagogernes primære rolle var at understøtte den nødundervisning, lærerne planlagde og i vid udstrækning også gennemførte online. Samtidig fortsatte pædagogerne, som til dagligt har ansvar for undervisning eller støtte, med disse opgaver. Når pædagogerne var den gennemgående personalegruppe med fysisk fremmøde, havde de desuden kontakten med de forældre, som mødte ind på skolen for fx at hente undervisningsmateriale. Inden vi ser nærmere på pædagogernes ansvarsområder, ser vi først på ansvars- og rollefordelingen mellem lærere og pædagoger.

En klar fordeling af roller og ansvar

Ifølge ledere og pædagoger var pædagogernes rolle i nødundervisningen i 2021 kendetegnet ved en tydelig fordeling af roller og ansvar, der tog højde for, hvilke kompetencer pædagogerne har. Det adskilte sig fra genåbningen i 2020, hvor pædagogerne ofte havde et større ansvar for undervisning og stod alene med undervisningen i fag, de ikke normalt varetog (se boksen nedenfor). Lederne havde derfor også en særlig opmærksomhed i 2021 på, at pædagogerne skulle være godt klædt på til de opgaver, de skulle varetage, og ikke stå i situationer, hvor de fik større ansvar for undervisningen, end de ønskede. Pædagogerne forklarer i interviewene, at nødundervisningen i nedlukningen 2021 i højere grad var sat i rammer og forberedt af en lærer, end tilfældet var under genåbningen i 2020. En pædagog forklarer: "Sidst [genåbningen 2020], der stod jeg bare selv. Den her gang har jeg så en støtte i en forklaring fra en lærer". I interviewene peger pædagogerne dog på, at de i nedlukningen 2021 havde en større rolle i undervisningen af især de yngste elever i 0. klasse, som enten ikke eller kun i begrænset omfang modtog onlineundervisning, og hvor pædagogerne hjalp med at strukturere dagen.

I genåbningen 2020 havde pædagogerne et større ansvar i undervisningen

Da skolerne åbnede efter den første nedlukning i foråret 2020, blev en stor del af de yngste elever undervist i hold, og der var brug for at bringe flere ressourcer i spil i undervisningen end normalt. På tværs af interviewene tegner sig det billede, at pædagogerne spillede en større rolle i undervisningen, end de gør normalt. Nogle steder indgik de i undervisningen sammen med en lærer, og andre steder stod de for undervisningen alene. I interviewene er der eksempler på, at pædagoger underviste hold eller halve klasser alene og i fag, de ikke var vant til at indgå i. For nogle har det været udfordrende og anstrengende, fordi de ikke har været vant til det ansvar og den rolle, og fordi det har krævet faglige og didaktiske kompetencer, de ikke nødvendigvis havde. Et forhold, der i flere tilfælde har vanskeliggjort pædagogernes rolle som undervisere i genåbningsperioden, var manglen på forberedelsestid og mulighed for at koordinere og gennemgå undervisningsplaner med den ansvarlige faglærer om tilrettelæggelse af undervisningen (samarbejdet med lærere udfoldes i afsnit 5.4).

Pædagogerne understøtter elevernes deltagelse i nødundervisningen

Arbejdet med at understøtte elevernes deltagelse i nødundervisning dækkede et bredt spænd af opgaver, som pædagogerne kunne løse ved at være fysisk til stede på skolen sammen med eleverne. Dels handlede det om pædagogisk hjælp med at understøtte elevernes motivation og deltagelse, dels handlede det om praktisk hjælp med materialer og teknik.

De praktiske opgaver handlede især om at hjælpe med adgang til læremidler (fysiske eller digitale) og digitale kommunikationsplatforme. Pædagogerne taler om, at de indtog samme rolle, som forældre ville have gjort, hvis eleven sad hjemme og skulle have hjælp med at logge ind på fx Aula, Teams eller andet. En pædagog forklarer, at deres opgave var at "få det hele til at spille", så eleverne kunne deltage i undervisningen.

De pædagogiske opgaver med at understøtte nødundervisningen afhang blandt andet af nødundervisningens form. Når eleverne arbejdede selvstændigt med opgaver, fx ud fra en dagsplan fra læreren, og ikke blev undervist online, lå der en større opgave hos pædagogerne. Det kunne handle om at vise filmklip, læse op fra en bog, hjælpe eleverne med at forstå opgaverne og om at strukturere dagen. Når eleverne derimod blev undervist online, blev det pædagogens opgave at 'sidde med på sidelinjen'. En pædagog beskriver, hvordan det konkret foregik på deres skole:

Der sidder en lærer hjemme ved sig selv og onlineunderviser i matematik. Jeg har så nogle elever her på skolen i deres eget kendte klasselokale, hvor de sidder online også, men hvor jeg er til stede for at hjælpe dem med at komme online og hjælpe dem med de opgaver, der bliver lagt ud.

Pædagog

Pædagogerne kunne se, hvordan undervisningen fungerede for eleverne, og kunne tilpasse den til elevernes behov for pauser eller bevægelse. En pædagog forklarer, hvordan det kunne foregå i online undervisning:

Jeg siger til læreren 'Vi logger lige af for Emil, han trænger til en pause', så har Emil fået lov til at sidde og tegne eller løbe nogle runder, og så er han klar til at være med igen [...] Jeg tager det meget stille og roligt og lytter meget til børnenes behov

Pædagog

Når pædagogerne sad med på sidelinjen i onlineundervisningen, gav det dem også mulighed for at observere de elever, som fulgte undervisningen hjemmefra. Pædagogerne forklarer, at de kunne følge med i, hvem der loggede ind, hvem der kom for sent, om eleverne deltog i undervisningen, og hvordan deres humør så ud. Pædagogernes observationer kunne danne grundlag for, at enten lærere eller pædagoger kontaktede en elev til en snak om trivsel og eventuelt behov for at møde ind på skolen.

I interviewene peger pædagogerne på, at der var god mulighed for at hjælpe og understøtte eleverne i nødundervisningen på skolen. Det skyldtes, at de kun havde få elever på deres hold og kunne tage sig god tid og ro til at hjælpe den enkelte. Den enkelte elev fik mere opmærksomhed, og der var mulighed for "tæt opfølgning på skolearbejdet", forklarer en leder. Den ekstra tid til eleverne betød ifølge pædagogerne, at der var bedre tid til at hjælpe de fagligt svageste elever, end der er i hverdagen.

I interviewmaterialet er der flere eksempler på, at pædagoger, som til daglig varetager undervisning i 0.-2. klasse, også varetog fjernundervisning under nedlukningen i 2021. I interviewene giver pædagogerne eksempler på forskellige typer af undervisning – både traditionel fagspecifik undervisning og understøttende undervisning.

Støtte til elever med særlige behov

Blandt de elever, som mødte ind til nødpassing, var elever, som ikke kunne deltage i den almindelige fjernundervisning, men alligevel havde behov for støtte. Det overordnede mønster i interviewmaterialet er, at pædagoger, som i forvejen havde en særlig rolle i forhold til at støtte elever med særlige behov, fortsatte med at varetage denne rolle. Men der er også undtagelser. På én skole var det lærere, der fik ansvar for at undervise elever med særlige behov. På en anden skole blev flere pædagoger taget ud af deres sædvanlige undervisningsopgaver (dvs. at de ikke skulle varetage fjernundervisning) for at kunne støtte elever med særlige behov i nødundervisningen. Endelig var der eksempler på, at pædagogerne understøttede elever fra flere klasser samtidig og derfor havde begrænset mulighed for at yde støtte.

Ledere og pædagoger forklarer, at der var stor opmærksomhed på at fortsætte støtte til de elever, der havde særlige behov. Nogle former for støtte kunne fortsætte nogenlunde, som de plejede. Det gjaldt fx støtte til læsehold og sproglig udvikling, ligesom der var god mulighed for at skærme elever, der havde brug for det. Andre tiltag, som krævede observation ind i klasserummet, eller hvor man arbejder med indsatser udefra, som fx mindfulness kunne derimod ikke gennemføres. Der var også eksempler på nye tiltag, hvor en lærer eller pædagog tog hjem til elever med særligt behov, eller hvor AKT-personale blev bragt i spil for støtte eleverne.

5.2.2 Aktiviteter, leg og relationer i SFO-tiden var præget af ændringerne

I interviewene giver SFO-ledere og pædagoger udtryk for, at der på tværs af hele covid-19-perioden har været en meget anderledes hverdag i SFO-tiden, som bragte en række udfordringer med sig, men også nye pædagogiske muligheder. Bl.a. blev børnenes medbestemmelse ifølge SFO-ledere og pædagoger udfordret pga. reduceret adgang til legetøj, legesteder og aktiviteter. De ændrede vilkår skabte dog samtidig et afsæt for nye kreative lege- og samværsformer. Et lavere antal børn

pr. voksen gav særligt i nedlukningen 2021 nye muligheder for, at pædagoger kunne møde børnenes interesser, hvilket gav børnene medbestemmelse på en anden måde. I afsnittet beskriver vi aktiviteter og indhold i hhv. genåbning 2020 og nedlukning 2021, mens vi ikke berører nedlukning 2020, da der er meget begrænsede erfaringer fra denne periode.

Valgfriheden var udfordret, men børnenes interesser blev mødt på nye måder

Sundhedsfaglige retningslinjer medførte en begrænset adgang til legetøj og legesteder og et reduceret udbud af aktiviteter under covid-19-perioden. Det havde ifølge SFO-ledere og pædagoger en negativ betydning for børnenes medbestemmelse om, hvad de gerne ville lege og lave af aktiviteter, og hvem de ville lege med. I nedlukningen i 2021 gav det reducerede antal børn pr. voksen dog mulighed for at møde børnenes interesser i et større omfang end normalt inden for de rammer og tilbud, der nu engang var, hvilket kan siges at have givet børnene en anderledes form for medbestemmelse end normalt.

Restriktioner og afstandskrav betød, at børnene blev inddelt i grupper, som blev tildelt bestemte rum, områder eller zoner, hvor de måtte lege og være sammen med deres gruppe. En SFO-leder fortæller, at personalet fx tegnede kridtstreger mellem de områder, som de forskellige børnegrupper måtte være og lege i udenfor i genåbningen 2020:

[...] jeg havde også tegnet med kridtstreg, ligesom man optegner en fodboldbane, vi kaldte det kravlegårde. Det var altså her, man legede som klasse eller som gruppe på ti. Man kunne ikke lege med nogen andre, man kunne ikke gå herover og være.

Leder af skolefritidsordning

En anden begrænsning, der fulgte med de sundhedsfaglige retningslinjer, var, at kun legetøj, som nemt kunne vaskes, var i brug, mens resten blev pakket væk. I den forbindelse blev hele rum eller områder (fx et LEGO-rum og en dukkekrog) helt lukket ned, hvilket ifølge SFO-ledere og pædagoger gjorde SFO'en til et mindre "spændende" og mere "kedeligt" sted at være.

Afstandskrav og begrænset adgang til legetøj og legesteder medførte samtidig et reduceret udbud af aktiviteter i SFO-tiden. Det handlede ifølge SFO-ledere og pædagoger om, at mere særlige aktiviteter som fx en årligt tilbagevendende "jagtuge", hvor der blev kigget på dyr, og hvor børnene var med til at partere døde dyr, se dem indeni og derpå lave mad af dem, blev aflyst. Men det handlede også om, at hverdagsaktiviteter som forskellige værksteder, bræt- og kortspil eller stikbold i salen ikke blev tilbudt længere.

Samlet set fortæller SFO-ledere og pædagoger, at det hele medførte, at børnenes medbestemmelse var under pres, da de kun i meget begrænset omfang kunne styre deres egen dag og selv vælge det, de havde lyst til at lave. Det kunne have den konsekvens, at børnene gik glip af læring ved ikke at kunne engagere sig i aktiviteter, som de kunne udvikle sig igennem. En pædagog forklarer:

I det store hele er det SFO'ens grundpræmis, som er sat ud af spil – og det er netop det med retten til selvforvaltning og det at styre sin egen dag. Det at vælge til og fra og at lære at styre sin egen fritid og mærke efter, hvilke aktiviteter man har lyst til. Generelt at have plads til at gøre de ting, som man kan vokse i. Alle de har ting er sat ud af spil, for rammerne er blevet meget smalle.

Pædagog

En tidligere EVA-undersøgelse af kvalitet i fritids- og klubtilbud (2018) viser netop, at børns medbestemmelse er af afgørende betydning for, at børnene har en god oplevelse med og får noget ud af

deres tid i SFO'en – bl.a. ved at børn og unge oplever at blive hørt og har indflydelse på det, der sker i SFO'en, hvorigennem børnene lærer at mestre eget liv. Det understreger udfordringen ved børnenes manglende valgfrihed under covid-19-perioden.

SFO-ledere og pædagoger kommer imidlertid også med eksempler på, at de under omstændighederne alligevel lykkedes med at give børnene noget medbestemmelse. Det skyldtes, at der var god tid til hvert enkelt barn, og at det i større omfang end normalt var muligt at imødekomme børnenes interesser. Det gav børnene medindflydelse og medbestemmelse i hverdagen, dog ikke i form af frihed til at vælge mellem alle de muligheder, de kender og normalt har til rådighed, men i kraft af at børnenes interesser blev mødt med mulighed for en selvvalgt aktivitet. Pædagogerne nævner som eksempler, at børnene valgte, om de skulle tage på tur til søen for at fiske eller på tur i skoven.

Med tiden blev det nemmere at give børnene medbestemmelse ved at tilbyde flere typer af aktiviteter, da pædagogerne fandt nye måder at håndtere de sundhedsfaglige retningslinjer på. Fx blev reglerne i boldspil ændret, så man ikke kom så tæt på hinanden, eller man fandt et niveau og en balance, mht. hvor meget rengøring skulle fylde:

Nu har vi fundet vores rolle i corona, og vi husker at spritte af, inden vi spiller, men vi spiller stadig, og så spritter vi af igen bagefter. Vi har fundet et niveau, vi kan være i, uden at vi skal sige: 'Hov, pas nu på'. De [børnene] skal heller ikke få angst af det her. Der er niveauet bedre her, efter vi har fundet ud af, hvad det er for noget, vi har med at gøre.

Pædagog

Lederes og pædagogers erfaringerne med at håndtere de sundhedsfaglige retningslinjer havde altså betydning for, hvilket indhold og aktiviteter der blev udbudt i SFO'erne. Over tid medførte det flere valgmuligheder og dermed også mere medbestemmelse for børnene.

Trods fysisk udfoldelse og udeliv savnede børnene også indeliv

I genåbning 2020 tilbragte børn og voksne en stor del af deres tid i SFO'en udendørs, mens færre børn under nedlukning 2021 åbnede op for mere indeliv. I genåbning 2020 var vejret heldigvis godt, hvilket ifølge SFO-ledere og pædagoger gjorde det nemmere at få det hele til at fungere udenfor.

Udelivet bød ifølge ledere og pædagoger på en række fordele, der gav mulighed for andre og nye lege, da der var "mere højt til loftet". Udelivet gav et mindre støjende børnemiljø med færre konflikter, fordi det er nemmere at gå væk fra hinanden uden for, end når man er inde i et lille lokale. SFO-ledere og pædagoger oplevede også, at udelivet understøttede mere fysisk udfoldelse og flere bevægelsesmuligheder, og for nogle SFO'er gav det gode muligheder for at udforske naturen, både på legepladsen og ved at tage på ture ud af huset. I tillæg til naturoplevelser fortæller SFO-ledere og pædagoger også om hyggestunder ved bålet, hvor der både blev bagt snobrød og pandekager.

De positive oplevelser af udeliv var dog betingede af, om den konkrete SFO havde gunstige grønne områder omkring sig – herunder legepladsforhold og muligheder for at tage til grønne områder i nærområdet. En SFO-leder, som netop taler positivt om udeliv i genåbningen, fortæller:

Vi har et relativt stort grønt område, og det synes jeg helt pædagogisk kendetegner os, at vi har god plads til et fedt udeliv med bålhytte og kælkebakke. Og masser af grønne buske og træer.

Leder af skolefritidsordning

Det er imidlertid ikke alle de SFO'er, der indgår i datamaterialet, der havde de samme muligheder for at være ude, hvilket ifølge SFO-ledere og pædagoger risikerede at "gøre dagene lange for bør-

nene”. I interviewene bliver det fremhævet, at der var børn, som var rigtig glade for at være udenfor, mens andre børn var mindre glade for det. Fx kunne der være børn, som frøs udenfor, når det var dårligt vejr. Samtidig var der børn, som savnede alt det, som indelivet kunne tilbyde af fx kreative aktiviteter, og hvor de ikke behøvede at have flyverdragter og vanter på. Under nedlukning 2021 blev det igen nemmere at tilbyde indendørs kreative aktiviteter, bl.a. fordi der var færre børn i SFO'en, så det var nemmere at overholde afstandskrav.

Fokus på fri tid som modpol til virtuel undervisning

I interviewene forklarer pædagogerne, at de under nedlukningen i 2021 havde fokus på at give børnene fri tid i SFO'en og dermed et rum, der ikke var præget af krav og forventninger. EVA's undersøgelse af kvalitet i fritids- og klubtilbud (2018) peger på, at det er afgørende, at SFO'en tilbyder børnene en tid baseret på frivillighed og lyst, i modsætning til tiden i skolen, der ofte er struktureret af lærerne. Fri tid i SFO'en er på den måde et afbræk fra skoletiden, forklarer en pædagog:

Det afbræk med, at man kommer fra en skole, hvor der er pensum og ting, du skal igennem, hvilket er styret af læreren som udgangspunkt, så kommer du over i et fritidshjem, hvor du pludselig kan vælge at lave de ting, du har lyst til.

Pædagog

Ifølge pædagogerne var det særlig vigtigt med et afbræk fra nødundervisningen, fordi den virtuelle undervisning var krævende. Den fri tid indebar tilbud om tid til afslapning, fx med film, kakao eller brætspil på dagsordenen. Pædagogerne nævner, at det var en stor styrke, at de inden tiden i SFO'en havde været sammen med børnene i skoletiden, fordi det gav dem indsigt i børnenes sindstilstand og dermed et godt afsæt for at tilpasse SFO-tiden til deres behov – ikke mindst i form af fri tid.

5.3 Nødpasningens betydning for børnenes trivsel og relationer

I interviewene peger SFO-ledere og pædagoger på, at de børn, der var i nødpasning, trivedes med at være på skolen og i SFO'en, men at de også savnede deres legekammerater. I dette afsnit fokuserer vi på covid-19-periodens betydning for børnenes trivsel og relationer – primært med udgangspunkt i SFO-lederes og pædagogers perspektiver på børnenes trivsel.

5.3.1 Børn savnede deres legekammerater, men de fik også nye venner

Restriktionerne under covid-19-perioden betød, at børnene ikke kunne være sammen med hinanden som normalt. Ifølge SFO-ledere og pædagoger har savnet af legekammerater udfordret børnenes trivsel. I SFO-tiden var der imidlertid også muligheder for at danne nye venskaber – hvilket særligt kom børn på kanten af børnefællesskabet til gode.

Bekymringen for børnenes savn af deres legekammerater og en medfølgende mistrovisel viser sig på tværs af interview med SFO-ledere og pædagoger. Interviewene vidner om, at børnene har savnet deres venner og den sociale omgang med andre børn i det hele taget. Når børnene var inddelt i mindre grupper kunne gode venner risikere at være i hver deres gruppe. En SFO-leder forklarer:

Man skal ikke underkende, hvad det gør ved børn ikke at opleve de der nære fællesskaber, som der også er i en SFO. Så på sigt vil jeg sige, at så vil det gå ud over deres generelle trivsel.

Leder af skolefritidsordning

I nedlukningen i 2021 modtog elever i vid udstrækning online undervisning og var derfor kun i kontakt med hinanden over skærmen. Det medførte netop et savn af klasse- og legekammerater. En pædagog forklarer:

Det betyder noget, at de ikke kan være sammen fysisk. De savner hinanden, og det giver de udtryk for. Det er noget andet, når man ser hinanden igennem en skærm. På den måde har de et afsavn i forhold til at kunne være sammen med deres bedste venner [...] Selvom man prøver at lave noget i fællesskab på skærmen. Det er ikke det samme, når man ikke kan røre og mærke hinanden.

Pædagog

Derudover kom der både under genåbningen i 2020 og i nødpassningen under nedlukningen 2021 færre børn i SFO-tiden end normalt, hvilket også betød, at børnenes gode legekammerater ikke nødvendigvis var til stede. EVA's undersøgelse af kvalitet i fritids- og klubtilbud understreger i den forbindelse også betydningen af venskaber børnene imellem, hvor gode sociale relationer og det at være en del af børnefællesskabet er afgørende for, om børnene trives og har lyst til at komme i SFO'en. I nødpassningen under nedlukningen i 2021 betød manglen på legekammerater i SFO-tiden, at særligt de større børn valgte at gå hjem, når skoletiden var slut.

Børnene fik nye venskaber – også børn på kanten af legefællesskabet

Samtidig med at børnene savnede deres legekammerater gennem hele covid-19-perioden, giver SFO-ledere og pædagoger udtryk for, at deres afsavn dannede grobund for nye venskaber i SFO-tiden. Ikke mindst fordi børnene blev nødt til at lege med nye børn, da det var dem, der var til stede. En pædagog siger:

Der er måske nogle veninder og kammerater, man ikke har set danne relationer før, som har dannet nogle relationer, som ligesom er blevet tvunget til at skulle lege og interagere med nogle andre og har fundet ud af, at: 'Nå, de kan også noget for mig'. Så derfor har de fundet nogle nye venskaber på den måde.

Pædagog

På den måde har børnene ifølge SFO-ledere og pædagoger fået øjnene op for hinanden og "set nye kvaliteter i hinanden", som de ellers ikke var opmærksomme på. I interviewene kommer det til udtryk, at det især kom børn på kanten af børnefællesskabet til gode, samtidig med at det også under covid-19-perioden har været svært for børn i udsatte positioner at finde sig til rette i det sociale i nødpassningen. En pædagog nævner et eksempel:

Vi havde en pige, der havde lidt svært ved at finde noget, som vi har arbejdet meget med at finde nogle gode relationer til [...] det er bare den sociale side, der skal styrkes der, og så kom der en, og de fandt simpelthen fantastisk godt sammen de to. Og så er det nemt at bygge på.

Pædagog

I den forbindelse siger SFO-ledere og pædagoger, at de i covid-19-perioden havde en ekstra opmærksomhed på at understøtte inklusionsprocesser, hvilket netop skabte grobund for, at også børn på kanten af børnefællesskabet blev en del af dette. En højere grad af vokseninvolvering bliver nævnt som en af vejene frem, hvor også det mindre udbud af aktiviteter kunne gøre det nemmere at komme med i en aktivitet og fællesskabet omkring den.

Det store børnefællesskab gik tabt ved inddeling i små grupper

Selvom små grupper og færre børn kan danne afsæt for nye venskabsrelationer, så har inddelingen i små grupper gennem hele covid-19-perioden ifølge SFO-ledere og pædagoger kostet noget for det store børnefællesskab. En SFO-leder siger:

I forhold til hele den del, at børn også skal være i større sammenhænge for at lære at være sammen i større sammenhænge og tage hensyn til det store fællesskab, så når man lukker dem sammen i små grupper, så er den mulighed jo ikke længere til stede. Så der er også nogle ting, der går tabt i det her.

Leder af skolefritidsordning

Betydningen af det store børnefællesskab går igen i EVA's undersøgelse af kvalitet i fritids- og klubtilbud (2018), som også peger på det store børnefællesskabs betydning for, at børnene oplever at høre til i SFO'en og at være en del af et stort fællesskab med tilknyttede værdier og traditioner.

5.3.2 Tæt kontakt til pædagoger understøttede børnenes trivsel

Ligesom børnene er vigtige for hinanden, og deres indbyrdes relationer er vigtige for deres trivsel, har relationen mellem pædagoger og børnene også stor betydning for børnenes trivsel i både skole- og SFO-tid. Det fortæller SFO-ledere og pædagoger i interview, og det samme viser EVA's undersøgelse af kvalitet i fritids- og klubtilbud (2018), da det pædagogiske personale spiller en central rolle i bl.a. at understøtte, at børn knytter venskaber, og i at lytte og drage omsorg for børnene. Et lavt antal børn pr. voksen, særligt under nedlukning 2021, gav netop bedre tid til det pædagogiske personales samvær med børnene. Det betød ifølge SFO-ledere og pædagoger, at pædagogerne fik en tættere relation og et bedre kendskab til børnene, hvilket bl.a. gjorde, at de i et endnu større omfang end normalt kunne understøtte deres trivsel.

SFO-ledere og pædagoger deler generelt den opfattelse i interviewene, at de har været meget sammen med børnene både i skole- og SFO-tiden under covid-19-perioden. Det har særligt i nedlukning 2021 betydet mere tid med de børn, der var i nødpasning, og en fordybelse i samværet. De fortæller, at det fx indebar at sidde og tegne eller spille sammen flere timer i træk. En pædagog fortæller:

Vi har været rigtig meget sammen med børnene i SFO-tiden, da der er få børn tilbage efter skole. Vi har også været meget sammen med dem i nødundervisningstiden [...] Man er meget mere 1 til 1 med de børn, der er her [...] Vi er masser af voksne, og der er masser af tid, hvor det ikke er muligt, når der er 220 børn, og hverdagen fræser af sted.

Pædagog

Mere tid med børnene i nødpasning betød, at børnene i stort omfang blev set og hørt. Pædagogerne fik bedre kendskab til børnene ved at tilbringe meget tid sammen med dem både i skole- og i SFO-tiden. Det resulterede i en tættere relation, hvor børnene ifølge pædagogerne over tid blev mere opsøgende over for dem, fordi de nu var vant til, at der var tid til at lave ting sammen. Pædagoger forklarer, at det samtidig betød, at børn, der før var mere "usynlige", blev mere "synlige". Børn, der før var stille, begyndte at åbne mere op og fortælle mere om sig selv, fordi de ifølge pædagogerne følte sig mere trygge i en SFO præget af få børn og tid til samvær med de voksne. En pædagog fortæller:

Nogle af de børn, som ikke har været så synlige i dagligdagen, de er mere nærværende. De tør at være med i dagligdagen, der er plads til dem. Det kan bare være et spil og den ro, der kan være omkring en aktivitet, omkring et samvær.

Pædagog

Samlet set peger interviewene på, at den øgede tid til samvær med børnene har ført til en øget trivsel for børnene – særligt for børn i udsatte positioner, som nemmere kan blive overset i en travl hverdag.

5.4 Ledelse, samarbejde og pædagogers arbejdsvilkår

Tiden under covid-19-pandemien har været præget af afstand mellem ledelse og medarbejdere og af uforudsigelighed i rammerne for det pædagogiske arbejde. I dette afsnit stilles der skarpt på covid-19-pandemiens betydning for ledelse i SFO'erne, for samarbejdet blandt det pædagogiske personale, herunder mellem pædagoger og lærere, og for samarbejdet mellem SFO og forældre.

5.4.1 Nedlukning har skabt afstand i personaleledelse

Både pædagoger og ledere fortæller i interviewene, at covid-19-perioden har været præget af afstand i relationen mellem ledere og medarbejdere. Datamaterialet viser dog en stor variation i, hvordan ledere og medarbejdere lokalt på institutionerne har håndteret dette vilkår. Blandt de interviewede ledere og pædagoger viser sig et spænd i måder at praktisere pædagogisk og personalemæssig ledelse under nedlukningen.

I den ene ende af spændet er der eksempler på, at ledere i vid udstrækning var fysisk fraværende fra institutionen og førte kontakten med medarbejdere enten virtuelt eller telefonisk. De fortæller, at det var udfordrende at bedrive personaleledelse under nedlukningens vilkår, hvor hele folkeskolen med en leders ord "føles som et onlinekursus." Andre steder var ledelsen delegeret ud, så det pædagogiske personale havde én ledelsesrepræsentant at henvende sig til – bare ikke altid den samme.

I den anden ende af spændet ser vi eksempler på, at SFO-lederen prioriterede at være til stede på institutionen under nødpassningen for at "gå forrest" og være "synlig" og "til stede" i det daglige arbejde. Nogle ledere prioriterede selv at være opsøgende, mens andre prioriterede at være tilgængelige for medarbejdernes eventuelle henvendelser – enten på et kontor eller virtuelt og telefonisk.

Perspektiver på god pædagogisk ledelse under nedlukning

I interviewene sætter pædagoger og ledere ord på, hvad der i deres øjne kendetegner god pædagogisk ledelse, når vilkårene pga. covid-19-pandemien er kendetegnet af afstand og uforudsigelighed i rammerne for arbejdet.

Pædagogernes betragtninger kredser bl.a. om vigtigheden af, at omskifteligheden og uforudsigeligheden mødes med planer, strukturer og skemaer, der løbende hjælper til at skabe klarhed og overblik i en arbejdstid, der let kan føles usikker og uoverskuelig. Pædagoger peger på, at det især er vigtigt, at:

- Ledelsen inddrager det pædagogiske personale i beslutninger. Bl.a. er det vigtigt, at den midlertidige og omskiftelige skemalægning tager hensyn til pædagogernes private forhold.

- Ledelsen prioriterer at formidle og kommunikere tydeligt om indholdet i løbende ændringer til medarbejderne. Når planer eller restriktioner ændres, er det vigtigt, at ledelsen prioriterer at kommunikere tydeligt om nye beslutninger, rammer eller strukturer.
- Der er tydelighed om ledelsens forventninger til det pædagogiske personale. De mange skift og undtagelsesprægede rammer for arbejdet gør, at det pædagogiske personale har brug for at forventningsafstemme med ledelsen, så der er tydelighed om forventninger til, hvordan regler og restriktioner fortolkes og administreres.

Der er dog også eksempler på, at afstanden har følt sig stor for medarbejderne. Bl.a. peger nogle pædagoger på, at medarbejderne kun var i kontakt med en souschef, og at lederen – som også er leder for skolens indskoling – i pædagogernes øjne ikke prioriterede medarbejderne i SFO'en højt nok.

Sammenhængende perspektiver på skole og SFO styrker ledelsen

I interviewene bliver det fremhævet, at det er vigtigt, at der er sammenhæng og koordination i ledelsesbeslutninger, der vedrører skolen og SFO'en. Det skyldes to vigtige forhold, dels at pædagogerne har opgaver i både skolen og SFO'en, dels at arbejdet med nødundervisning og nødpasning i nogle tilfælde kan være svært at skille ad.

Blandt lederne bliver det fremhævet, at det er en styrke for ledelsesarbejdet i SFO'erne, at SFO-lederen enten formelt er en del af eller i praksis bliver inddraget i skolens ledelsesbeslutninger om nødpasning. Fx peger en leder på, at sammenhængen i at være indskolingsleder og SFO-leder giver bedre betingelser for at lede medarbejderne. En anden leder bemærker, at det har været en styrke, at hun i kraft af at være en del af skolens samlede ledelsesteam er blevet inddraget i alle løbende beslutninger. Det handler bl.a. om, at samarbejdet mellem pædagoger og lærere i forbindelse med nødundervisningen i indskolingen bedre kan understøttes ledelsesmæssigt, når pædagoger og lærere har samme leder.

I det billede, der tegner sig af forholdene på skoler og i SFO'er, er det samtidig tydeligt, at den skarpe opdeling mellem skole og SFO under covid-19-pandemien let viskes ud – bl.a. fordi pædagogerne har været gennemgående personale i nødpasningen. Derfor bliver det fremhævet som en styrke, at lederen er i stand til at sikre sammenhængende perspektiver på tværs af skole og SFO, hvor bl.a. de ressourcemæssige fordelinger og prioriteringer er fornuftige.

5.4.2 Pædagogers arbejde var præget af mange og anderledes opgaver

Interviewene viser, at pædagogers arbejde i perioder har været præget af høj intensitet og af anderledes og udfordrende opgaver. Interviewene viser dog også, at der har været store forskelle mellem nedlukninger og genåbning. Nogle perioder har budt på nye muligheder, mens andre perioder har været præget af udfordrende og forskelligartede opgaver. Erfaringerne viser især, at pædagoger under nedlukningen i 2020 og nedlukningen i 2021 løste opgaver, de normalt ikke har tid til, at pædagogerne under genåbningen i 2020 var ”meget på”, og at de på tværs af covid-19-perioderne fik nye opgaver med rengøring og hygiejne. Pædagogernes opgaver, der knytter sig til at indgå i og understøtte undervisningen, er beskrevet i afsnit 5.2.

Under nedlukningsperioderne, hvor de fleste børn var hjemsendt, bød tiden på uvante muligheder for at løse opgaver, der normalt ikke er tid til. Nogle pædagoger peger fx på, at de under nedlukningen 2020 havde bedre tid til at forberede forårets modtagelse af og opstart med en ny børnegruppe. Under begge nedlukninger peger pædagoger på, at der har været tid til at løse praktiske

og tekniske opgaver, der normalt ikke er tid til. Nogle har brugt tiden til at rydde grundigt op på institutionen sammen med en lille gruppe børn. Der er også eksempler på, at pædagoger har fundet tid til at ”tænke store tanker og lave nye systemer”. Det er dog ikke alle steder, der var bedre tid, for der var også steder, hvor færre pædagoger mødte fysisk ind og derfor ikke havde mere tid end normalt.

Under genåbningen 2020 var der behov for, at pædagogerne varetog nødpasning og -undervisning i brede tidsrum. Nogle steder var pædagoger gennemgående personale, der modtog elever i nødpasning om morgenen, understøttede undervisningen i skoletiden og fortsatte som SFO-personale om eftermiddagen. I interviewene fortæller pædagoger i den forbindelse, at de oplever at have været ”meget på” i den periode. For nogle har de lange dage uden forberedelsestid betydet, at de har følt sig trætte og udmattede.

Fra tiden efter nedlukningen 2020, hvor børnene vendte tilbage til undervisningen og fritidsordningerne, har kravene til rengøring, afspritning og hygiejne været omfattende. Særligt genåbning 2020 var præget af mange og skarpe krav om, hvor meget der skulle gøres rent for at minimere risikoen for smitte i skoler og fritidsinstitutioner. Interviewene viser da også, at det har fyldt ganske meget for pædagogerne at sikre den hygiejnemæssige standard, der var krav om. Erfaringerne viser dog, at første genåbningsperiode skilte sig ud, fordi der var mange børn og personaler til stede og skarpe afstandskrav. Samtidig efterlader interviewene et indtryk af, at det med tiden har fundet et leje, hvor pædagogerne ikke oplever, at rengøring og hygiejne i sig selv tager værdifuld tid væk fra det pædagogiske arbejde.

5.4.3 Kollegialt samarbejde

Tiden under covid-19-pandemien har betydet, at rammerne for samarbejdet for det pædagogiske personale, herunder både mellem pædagoger og mellem pædagoger og lærere, har mødt forskellige udfordringer og har måttet tilpasse sig de anderledes vilkår.

I interviewene fortæller pædagoger og ledere, at samarbejdet generelt er blevet lettere og mere velfungerende under nedlukningen 2021. Interviewene vidner også om, at det er vigtigt, at pædagogerne har indblik i, hvad eleverne skal lave i løbet af skoledagen, hvis de skal være i stand til at understøtte elevernes undervisning.

Det fremgår også af interviewene med pædagoger og ledere, at den nuværende krise og de problematiske rammer har betydet, at ”man er rykket tættere sammen i bussen”, som en leder beskriver det. Udfordringerne er altså flere steder blevet mødt med en vilje til at holde sammen i personalegruppen og til at støtte og tage hånd om hinanden.

Samarbejdet var lettere i nedlukningen 2021

En af grundene til, at samarbejdet nogle steder er blevet lettere under nedlukningen i 2021, er udviklingen af en mere tydelig arbejdsdeling mellem pædagoger og lærere i forbindelse med undervisningen. Det fortæller en række pædagoger i interviewene. Den styrkede arbejdsdeling er typisk kendetegnet ved, at pædagoger indtager rollen i at understøtte undervisningen, men ikke står alene med faglig undervisning – med mindre det også var tilfældet inden covid-19-pandemien.

En anden væsentlig grund til, at samarbejdet er blevet lettere, er, at pædagoger og lærere har fået bedre greb om at koordinere deres arbejde med hinanden. Under genåbningen i 2020 var det en udfordring, der kendetegnede forholdene flere steder, hvor pædagoger løftede undervisningsopgaver, men savnede at koordinere planer for undervisningen med de ansvarlige faglærere.

En tredje grund til, at det kollegiale samarbejde er blevet lettere, er, at pædagoger under nedlukningen 2021 har fået nogle rammer, hvor de igen kan videndele med hinanden. Det hænger sammen med, at de er blevet samlet i kraft af fysisk fremmøde og færre afstandskrav. Hverdagen med fysisk fremmøde gjorde med en pædagogs ord, at pædagogerne havde en ”fælles opgave og et fælles mål”. I modsætning til genåbningen i 2020 kunne pædagogerne under nedlukningen i 2021 lave fælles aktiviteter i SFO'en, spise frokost og tale sammen i løbet af dagen.

Endelig fortæller pædagoger og ledere, at der under nedlukningen 2021 – i takt med at flere børn er mødt ind til nødpasning – er skabt nogle klare strukturer for, hvordan børnene er organiseret, fx på årgange med faste voksne tilknyttet. Det giver mulighed for at tilrettelægge en dag, hvor medarbejdernes skemaer er relativt faste – og hvor rytmer, rutiner og faste samarbejdsrelationer giver et styrket afsæt for samarbejde.

Det kollegiale samarbejde fik en anden form

Pædagogerne fortæller om en anderledes arbejdsdag, hvor der ikke på samme måde som normalt er rammesatte og fysiske møder for det pædagogiske personale.

På trods af at der holdes færre møder, viser interviewene, at pædagogers og læreres samarbejde foregår med fokus på undervisningen og opgaver, der skal koordineres. Flere pædagoger fortæller fx, at de hyppigt holder kortvarige møder, hvor den følgende dags program koordineres. Andre pædagoger fortæller, at de på trods af afstand og færre fysiske møder har hyppig kontakt om fjernundervisningen med læreren, enten telefonisk eller via fx Aula, hvor diverse problemer kan løses, når de opstår. En pædagog forklarer:

Nu sidder læreren ved tasterne til daglig, så jeg kan komme direkte i kontakt med det samme. Så når jeg sidder med en elev, så kan jeg lige smide en mail eller ringe op, hvis det er det, jeg har behov for.

Pædagog

Interviewene bærer præg af, at det for mange er vigtigt at finde måder at få samarbejdet til at fungere på. Det er, som en pædagog formulerer det, ”vigtigt, at man er tæt på hinanden, selvom man er langt fra hinanden rent fysisk.” En række pædagoger understreger, at det er deres faste årgangs- eller klasseteam, der spiller en central rolle for dem under nedlukningen:

Teamsamarbejdet er vigtigt nu, hvor man er langt fra hinanden. Man skal måske i virkeligheden være endnu tættere på hinanden i forhold til fokus og opmærksomhed og det at bedrive skole på en helt ny måde. Det er jo megavigtigt.

Pædagog

For en del af de pædagoger, der har deltaget i interviewene, lader teamsamarbejdet til at være en ramme, de ser som vigtig og har stort fokus på – selvom teamsamarbejdet ikke praktiseres på samme måde som normalt.

Det var afgørende, at pædagoger havde indblik i undervisningsplaner og opgaver

Et af de forhold, pædagoger peger på som afgørende for, at det pædagogiske arbejde fungerer godt under nedlukningen, er koordinationen med lærerne om undervisningen.

I interviewene med pædagoger bliver der peget på en række betingelser, der gerne skal være til stede, hvis de skal være i stand til at understøtte undervisningen. Bl.a. er det vigtigt, at:

- Pædagoger får tilsendt planer og materialer, så de kender indholdet i undervisningen og ved, hvad læreren forventer af eleverne – og af dem som pædagoger.
- Pædagoger og lærere er i stand til løbende at kommunikere med hinanden, fx telefonisk eller via Aula, og kan kontakte hinanden, når de bliver i tvivl om noget, når teknikken driller m.m.
- Pædagogerne sidder mest muligt med ved sidelinjen, når lærerne underviser, så de har de bedst mulige forudsætninger for at kunne støtte eleven i sit arbejde på en kvalificeret måde.
- Roller og ansvar er fordelt, så de svarer til den enkeltes kompetencer, og så det er tydeligt for begge parter, hvad de hver især forventer af den anden.

Hvis betingelserne for at understøtte undervisningen ikke er til stede, kan det give udfordringer i det pædagogiske arbejde. I interviewene fortæller nogle pædagoger om vanskeligheder med at løfte deres opgaver, fordi koordinationen med lærerne har været mangelfuld:

Jeg ringede til læreren og sagde: 'Jeg skal vide, hvad de skal vide rent praktisk. Hvad side er det i matematikbogen? Hvad er det i dansk? Du sagde noget med 120 ord, hvad skal de der?' Sådan helt konkret ned i detaljer, hvad jeg skal hjælpe dem med.

Pædagog

Nogle pædagoger fortæller om vanskeligheder med at understøtte undervisningen i forbindelse med nedlukningen 2021 uden at kende indholdet i undervisningsplanerne. Det handler fx om, at pædagogerne har eleverne i nødpasning og skal understøtte undervisningen, mens eleverne skal deltage i fjernundervisning og derfor har brug for koordinering af forventninger og faglige planer for undervisningen.

5.4.4 Forældresamarbejde

Interviewene viser, at de ændrede rammer under covid-19-pandemien har haft betydning for relationen til og samarbejdet med forældrene. Interviewene viser dog også, at der blandt pædagogerne er forskellige oplevelser af, hvilken betydning det har haft.

Det har været et gennemgående vilkår under pandemien, at der har været mindre fysisk kontakt til forældrene, der som udgangspunkt har måttet afholde sig fra at komme fysisk ind i SFO'en. Pædagoger og ledere giver udtryk for, at manglende fysisk kontakt til forældrene kan være udfordrende og kan føre til større afstand i samarbejdet, fordi der ikke er den samme kontakt mellem forældre og pædagoger i forbindelse med afleverings- og hentesituationer, som der plejer at være. Pædagoger fortæller, at det ofte er i forbindelse med hente- og afleveringstidspunkter, at der er mulighed for at tale uformelt med forældrene, vende store og små spørgsmål og få en fornemmelse via forældrene af, hvordan barnet har det.

I nogle tilfælde betød afstanden, at der opstod forvirring og uklarhed om rolle- og ansvarsfordeling mellem hjemmet og SFO'en. Det hang sammen med, at der under nedlukningen 2021 opstod en ny udfordring, hvor pædagoger og forældre skulle samarbejde om at koordinere og forberede børnene på en skoledag, hvor børnene var sammen med pædagoger i nødpasning, som støttede eleven i forbindelse med nødundervisningen. Det vil sige, at børnene skulle møde ind til en skoledag i nødpasning og afleveres hos pædagoger uden at møde en lærer. Rolle- og ansvarsfordelingen, der

skulle koordineres mellem SFO og hjemmet, kunne handle om at forberede børnene på dagens aktiviteter eller sørge for, at de havde det rette indhold med i tasken om morgenen:

Det har været forældrenes ansvar at forberede børnene på dagen. Det har også været forældrenes ansvar, at de [eleverne] har en ugeplan og har de rette bøger med. Det er der også en del eller ret mange af dem, der har haft styr på, men der er desværre også nogle, hvor man kan mærke, at det har forældrene slet ikke været inde over. De har bare regnet med at sende dem afsted, og så er det os, der varetager det. Det har været lidt problematisk i starten.

Pædagog

Andre steder fyldte udfordringen mindre. Det kan ses i sammenhæng med, at afstandskravet blev imødekommet af forskellige tiltag for at undgå uhensigtsmæssig stor afstand i samarbejdet og i relationen mellem det pædagogiske personale og børnenes forældre. Nogle pædagoger og ledere fortæller, at de har haft fokus på at fastholde kontakt med forældrene under de gældende rammer, og at det har gjort det muligt at undgå nogle af de udfordringer, den fysiske afstand kunne give. Tiltagene handlede bl.a. om at sikre strukturer i hverdagen og at prioritere og sikre kommunikation via de kanaler, der var tilgængelige. Fx peger pædagoger og ledere på, at det kan være nyttigt at:

- Invitere forældrene ind i virtuelle rum for at fastholde og styrke kommunikationen
- Skabe en fast struktur – fx en årgangsstruktur – med fast tilknyttede voksne, der kan give kontinuitet i personaledekningen.

I et eksempel fra datamaterialet fortæller pædagoger fra en SFO, at de under hele covid-19-perioden har lagt mere vægt på kommunikation med forældrene for at styrke samarbejdet og har om-lagt dialogen med forældrene til virtuelle fora:

Forældrene inviterer vi ind i et rum, altså et virtuelt rum, hvor vi hele tiden er tæt på hinanden via ugeplanen og via Aula, vores platform, hvor vi kommunikerer. Den kommunikation har der været en grund til at intensivere i denne her periode.

Pædagog

I et andet eksempel fra datamaterialet har de midlertidige rammer afstedkommet et særligt positivt tiltag i forældresamarbejdet. Det handler om, at børnene, der startede i SFO i løbet af forårsmånederne inden skolestart, blev afleveret direkte til de pædagoger, der skulle være sammen med dem i løbet af dagen. Under normale omstændigheder, fortæller pædagogen, ville en del børn om morgenen blive afleveret hos andre pædagoger, der møder særligt tidligt ind. Men for at undgå for mange smittekæder er al kontakt holdt til de samme pædagoger. Det betød, at den pågældende pædagog havde mere kontakt til forældrene, end hun plejer at have:

Det var bare så genialt. Når jeg fik de her børn, så vidste jeg, hvem der havde haft en god morgen, en dårlig eller en aflivet hund. Jeg havde bare styr på alle mine ti børn og havde ansigt på deres forældre. Det ville jeg ikke normalt have. For under andre forhold er det ikke sikkert, at forårspersonalet er mødt ind, når forårsbørnene bliver afleveret [...] Jeg synes, forældresamarbejdet har været megagodt. Også nu. Jeg snakker mere med forældre ansigt til ansigt, end jeg gjorde normalt. Det er noget, man kan tage med sig.

Ovenstående eksempel illustrerer den overordnede problematik, at hente- og afleveringssituationer generelt betragtes som en vigtig dimension af samarbejdet og kontakten mellem SFO og hjem.

Erfaringerne viser, at afstandskravene generelt og den reducerede kontakt ifm. hente- og afleveringssituationer kan udgøre en udfordring for SFO'ernes samarbejde med forældrene. Det skyldes særligt, at pædagoger får en vigtig fornemmelse for børnenes trivsel, når de dagligdags rutiner udspringer og udfolder sig i overgangen fra hjem til SFO og omvendt – typisk i afleveringssituationer om morgenen. Erfaringerne viser dog også, at øget kommunikation, samarbejde og inddragelse i et virtuelt format kan kompensere for og udligne noget af den øgede afstand.

Appendiks A – Litteraturliste

Børne- og Undervisningsministeriet. (2020a). *Bekendtgørelse om lukning af dagtilbud, skoler, institutioner m.v. og om nødpassning i forbindelse med håndtering af Coronavirussygdom 2019 (COVID19)*. BEK nr. 217 af 17. 3.2020. Lokaliseret 29. april 2021 på: <https://www.retsinformation.dk/api/pdf/213472>.

Børne- og Undervisningsministeriet. (2020b). *Skærpede retningslinjer for grundskoler i hele landet*. Lokaliseret 29. april 2021 på: <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf20/dec/201230-skaerpede-retningslinjer-for-grundskoler.pdf>.

Børne- og Undervisningsministeriet. (2020c). *Vejledning om PPR – Pædagogisk-psykologisk rådgivning*. 10.1.2020. Lokaliseret 30. marts 2021 på: <https://www.uvm.dk/publikationer/folkeskolen/2000-vejledning-og-ppr-paedagogisk-psykologisk-raadgivning>.

Børne- og Undervisningsministeriet. (2020e). *Bekendtgørelse om dagtilbud og nødundervisning m.v. på børne- og undervisningsområdet som led i forebyggelse og afhjælpning i forbindelse med covid-19*. BEK nr. 629 af 15.5.2020. Lokaliseret 30. marts 2021 på: <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2020/629>.

Børne- og Undervisningsministeriet. (2021a). *Nye indsatser skal styrke faglighed og trivsel*. Lokaliseret 6. april 2021 på: <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2021/feb/210218-nye-indsatser-skal-styrke-faglighed-og-trivsel>.

Børne- og Undervisningsministeriet. (2021b). *Ministre i brev: Børn og unge må aldrig stå alene med problemerne*. Lokaliseret 6. april 2021 på: <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2021/mar/210303-ministre-i-brev-boern-og-unge-maa-aldrig-staa-alene-med-problemerne>.

Børne- og Undervisningsministeriet. (2021c). *Retningslinjer for grundskoler*. Lokaliseret 29. april 2021 på: <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf21/jan/210129-retningslinjer-for-grundskoler.pdf>.

EVA. (2018). *Børns og unges brug af fritids- og klubtilbud*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2019). *Samarbejdet mellem forvaltning og skoleledelse: En undersøgelse af samarbejdet om elevernes læring og trivsel på tværs af landets kommuner*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2021). *Grundskolers erfaringer med nødundervisning under Covid-19 pandemien: En undersøgelse af nødundervisning i foråret og sommeren 2020*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

KL. (2021a). *Flere børn møder op i dagtilbud*. København: Kommunernes Landsforening. Lokaliseret 29. april 2021 på: <https://www.kl.dk/forsidenyheder/2021/februar/flere-boern-moeder-op-i-dagtilbud/>.

KL. (2021b). *Vinterferien får flere til at holde børnene hjemme*. København: Kommunernes Landsforening. Lokaliseret 29. april 2021 på: <https://www.kl.dk/forsidenyheder/2021/februar/vinterferien-faar-flere-til-at-holde-boernene-hjemme/>.

KL. (2021c). *Flere børn bliver afleveret i dagtilbud*. København: Kommunernes Landsforening. Lokaliseret 29. april 2021 på: <https://www.kl.dk/forsidenyheder/2021/marts/flere-boern-bliver-afleveret-i-dagtilbud/>.

KL. (2021d). *Flere børn møder op til nødpassning*. København: Kommunernes Landsforening. Lokaliseret 29. april 2021 på: <https://www.kl.dk/forsidenyheder/2021/marts/flere-boern-moeder-op-til-noedpassning/>.

Skole og Forældre. (2020). *Pædagogisk Psykologisk Rådgivning (PPR)*. København: Skole og Forældre. Lokaliseret 30. marts 2021 på: <https://www.skole-foraelde.dk/artikel/paedagogisk-psykologisk-raadgivning-ppr>.

Kommunale rammer, PPR og pædagogers arbejde i grundskolen under covid-19-pandemien

© 2021 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

ISBN (www) 978-87-7182-562-6

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk